

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Uvisst for forskere

Tidsregistrering og betalt overtid kan bli konsekvensene for norske forskere når særavtalen opphører 1. august. I mellomtiden kjemper Forskerforbundets lokallag flere steder en hard kamp for å opprettholde forskningstiden

Side 6–9

Nr. 6/2006 – 38. årgang
Tidsskrift for Norsk forskerforbund
Forskerforum blir redigert etter Redaktørplakaten.
Redaksjonen avsluttet 6. juni 2006.

REDAKSJON
REDAKTØR: Ingar Myking
REDAKSJONSSEKRETÆR: Kjetil A. Brottveit
BLADBUNAD: Anna Aune (tak for meg!)

REDAKSJONSRÅD
Martin Eide, professor UiB
Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiTø
Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ADRESSE
Forskerforum, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon: 21 02 34 00/ Telefaks: 21 02 34 01
E-post redaksjon:
i.myking@forskerforbundet.no,
k.brottveit@forskerforbundet.no

Trykk/ekspedisjon: Øyvind Glomvik AS
ISSN 0800-1715
Opplag: 16 000

ANNONSER
Arne Aardalsbakke
Telefon: 64 87 67 90
Telefaks: 64 87 67 91
E-post: forskerforum@c2i.net

Format
1/1 side 16900
1/2 side 11900
1/3 side 8500
1/4 side 6500

Stilling/kunngjøringer: kr 27,- pr spaltemm.
Alle priser er oppgitt ekskl. mva.

UTGIVELSESPLAN

nr. 7/2006	4.9. 2006
nr. 8/2006	2.10. 2006
nr. 9/2006	6.11. 2006
nr.10/2006	4.12. 2006

Neste nummer: 4. september. Deadline: 23. august.
Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte
innsendte innlegg. Sender du inn stoff, legg ved
diskett eller bruk e-post/vedlegg.

Internett: www.forskerforbundet.no
Omslagsillustrasjon: Kari Stai/Patron

aktuelt

5 AKADEMISK ADVOKATMAT

Universitetene bruker stadig oftere privatpraktiserende advokater i konflikter med ansatte. – En fare for dialogen mellom arbeidstakerne og arbeidsgiveren, mener tillitsvalgte og jurister.

6 LIVET UTEN SÆRAVTALE

Undervisning og forskning skal nå foregå mellom klokka 07 og 17. Arbeid utover dette skal lønnes som overtid. Oppsigelsen av særavtalen kan koste norsk høyere utdanning dyrt.

12 UKLART MANDAT FOR UTDANNINGSUTVALG

Det nye utdanningsutvalget har fått et uklart mandat, som nå blir kritisert: Nasjonalt og innovervendt, sier Kristin Clemet. Preget av nyttetenking, sier litteraturprofessor Tore Rem.

14 STATUS ETTER STATSOPPGJØRET

Forskerforbundet burde være fornøyd med lønnsoppgjøret i staten. De høyest lønte tar igjen "det tapte" gjennom justeringer og lokale oppgjør, mener Fafo-forsker Bård Jordfald.

magasin

17 FRA FYSIKK TIL FJERNSYN

– Natur er natur, og av og til blir vi lurt, sier meteorolog Kristen Gislefoss. Værvarsling er forskningsformidling i stor stil.

22 PORTRETET

– I Norge skal man ikke ha stor vitenskapelig suksess, man skal fremfor alt ikke presentere nye teorier, man skal være konvensjonell. Møt Karsten M. Storetvedt, den geofysiske kjetteren.

forbundssider

42 FORBUNDET INFORMERER

42 INNSPILL: Generalsekretær Kari Kjenndalen

43 INNSPILL: Forbundsleder Kolbjørn Hagen

faste spalter

20 TI KJAPPE, SKJØNNÅND, BILDER FRA NORSK FORSKNING.

23 20 SPØRSMÅL

24 BOKANMELDELSER

Varsleren av Jon Hustad, *Minervas døtre* av Linda Sangolt (red.), *Markedets makt over sinnene* av Bent Sofus Tranøy og *Når læring er det viktigste* av Helge Strømsø, Kirsten Lycke og Per Lauvås (red.).

28 KRONIKK

Hvem har ansvaret for bygningsarkeologisk forskning i Norge? Stavkirkeekspert Jørgen H. Jensenius etterlyser langsiktig fagutvikling og bevisst forskerrekuttering på området.

Rankinglister

KVEN ER BEST I VERDA i vitskap? Eller femtiande best, eller tohundrande? Stadig fleire meir eller mindre autoriserte rankinglister blir publiserte. Dei får relativt store oppslag i media, og fleire og fleire universitet lagar strategiplanar med mål om høge plasseringar på dei mest prestisjetunge kårin-gane. Men kan vi stole på rankinglistene?

NEL, MEN VI MÅ ta dei alvorleg, konkluderer ein svensk rapport. Artikkelen, Cavallin / Lindblad: *Världensmesterskap i vetenskap? – en granskning av internationella rankinglistor och deras sätt att hantera kvaliteter hos universitetet* (Göteborgs Universitet, Dnr. GII 530/06), slår fast at verdmeisterskapen i utskapleg kvalitet gir eit vridd og einsidig bilete av forskingsprestasjonane ved verdas universitet. Her blir premissane for konkurransen og metoden for samanlikningane gått nærare i saumane.

Som i så mykje anna, er det USA som har kome lengst i rangering. Her finn ein lister over alt frå kva som er det beste universitetet for festing til oversyn over kvaliteten på lærekrefter, studentar, campus, sportstilbod og forskning. Det næraste vi kjem slike rangeringar i No-reg er dei årlege spørjeundersøkingane NIFU STEP gjennomfører på ferske studentar i norsk høgare utdanning. Lenge blei dei presenterte som sanninga om norske studiestader i media, men har dei siste åra fått ein meir edrueleg presentasjon. Men andre aktørar, som vekeavisa Mandag Morgen, er ute i marknaden med meir eller mindre ukvalifisert vrøvl.

DEI SVENSKES FORSKARANE har konsen-trert seg om dei to rankinglistene som har fått mest omtale dei seinare åra i Skandina-via. Det er den såkalla Shanghai-lista og kriteria til THES (Times Higher Education Supplement). Det som er felles for desse to listene i den øvste skalaen for seriøsitet, er at dei i stor grad nyttar seg av data frå eit multinasjonalt bibliometrisk firma: ISI-web-sitatindeksen til Thomsonkonsernet. 60 prosent av rangeringa til Shanghai byggjer på opplysningar frå ISI-sitatindeksen der talet på nobelprisvinnarar, sitatet i ISI, artiklar i Nature og Science og andre stader utgjør hovudinformasjonen. Shanghai-listene fokuserer i mykje større grad på eliteforskning på nobelnivå enn THES og favoriserer medisin, matematikk og realfag. THES hentar 20 prosent av rangeringskriteria frå ISI, 50 prosent frå spørjeundersøkingar blant 2375 personar frå ulike forskingsområde om omdømet til lærestadane. I tillegg er 20 prosent av informasjonen på lista basert på mål om lærarressursar og balansen mellom lærarar og studentar.

RAPPORTEN VIER MYKJE merksemd til Thomson ISI-sitatindeks, som særleg byggjer på data frå naturvitskaplege, tekniske og medisinske tidsskrift. Men òg økonomisk og psykologisk forskning, som har eit liknande publiseringsmønster, er godt representert. Mykje samfunnsvitskapleg og humanistisk vitskap er derimot omtrent fråverande. Ei granskning ved Uppsala har vist at berre 21 prosent av

den samfunnsvitskaplege forskinga der blei notert i ISI. På same måte kunne Göteborg vise til at instituttet deira for pedagogikk og didaktikk eitt år publiserte 19 doktoravhandlingar og meir enn 20 artiklar i andre tidsskrift som ikkje blei oppført i ISI-indeksen. Av 23 000 fagfellelvurderte tidsskrift er det berre 8500 som er tekne med. Dei engelskspråklege tidsskrifta dominerer stort, og det er særleg britiske og amerikanske universitet som kjem høgt på sitatindeksen. Tyske, franske og spanske er relativt lite representerte.

Verdas rikaste. Og best? Harvard campus.

I RAPPORTEN, SOM ER laga av didaktikk-professor Sverker Lindblad og overbibliotekar Mats Cavellin, blir academia åttvara mot å legge for stor vekt på kvalitetsvurderingane frå rankinglistene. Samtidig innrømmer forfattarane at benchmarking er eit stadig viktigare verkemiddel i styring og vurdering av den akademiske verda. I EU legg dei meir og meir vekt på dei mest "seriøse" aktørane innan ranking, og særleg Shanghai-lista har fått stort gjennomslag i Brussel. Rapporten peikar på at listene har fått ein så stor autoritet blant ymse styresmakter at dei påverkar dei politiske og faglege prioriteringane i forskingspolitikken. Listene har eit stort potensial for påverknad sidan aktørane i academia justerar kursen etter rangeringane.

FORFATTARANE VISER AT rankinglister fører til vurderingar av kvalitet i forskning blir overlata til krefter utanfor den akademiske verda. Faren er også stor for at listene blir teknokratiske instrument for styring av forskingspolitikken. Det tunge arbeidet med å gå inn i eit forskingsområde og vurdere kvaliteten av dette på ein grundig måte, kan bli avløyste meir overflatiske metodar for poengrekning og vurderingar av frekvensen av sitat og publiseringar. Forfattarane påpeikar at rankinglistene slik er med på å dreie forskingspolitikken over til system for administrativ kontroll og einsretting, framfor å bygge opp og identifisere vitskapleg kvalitet og talent.

Til dette kan vi nok innvende at benchmarking og tellekantomnen allereie har ein stor plass styringa av forskning, og er eit resultat av tunge internasjonale trendar. Det er neppe rankingslistene som har ført at ein stadig større del av finansieringa av norsk forskning blir finansiert gjennom publiseringsfrekven-

Redaktør Ingar Myking

sen ved lærestadane, og at Forskringsrådet i stadig større grad berre gir pengar til programforskning. Slik sett er vel ranking meir ein del av ein internasjonal trend enn ein trendsetjar.

RAPPORTEN APPELLERER academia til kritisk vaktsemd mot ranking. Eit vektig døme på problematiske sider er den manglande stabilitet i samanlikningane. Når Stockholms Universitet fall frå nr. 110 i 2004 til ikkje å vere blant dei 200 beste året etter, er det ikkje råd å gi dette ei vitskapleg grunngeving, hevdar rapporten. Det går heller ikkje an å rette seg etter kvalitetskriterium som utdefinerar forskning i nordisk eller anna språkdrakt til fordel for engelsk. At berre ein vitskapleg genre er teljande – fagfellelvurderte artiklar i tidsskrift, og ikkje monografiar og bøker, er også svært problematisk, meiner forfattarane.

Lindblad og Cavellin oppfordrar uansett universiteta til å lage strategiar for å lære å leve med rankinglistene. Dei ønsker at institusjonane skal utvikle nye metodar for å vurdere vitskapleg kvalitet. Forskinga bør òg gjerast meir synleg gjennom til dømes samla publiseringsdatabasar, auka satsing på elektronisk publisering og støtte til omsetting av forskning. Dessutan bør det satsast på oppbygging av eigne internasjonale nettverk.

I SKANDINAVIA ER DET Danmark og særleg Sverige som har oppnådd dei beste posisjonane i desse "akademiske verdsmeisterskapa". I den siste kåring til Times var Sverige representerte med fem universitetet på lista over dei 200 beste institusjonane, Danmark med fire og Finland med to. Noreg hadde eitt, Universitetet i Oslo. NTNU var representert ved førre kåring, men har no falle ut. Eit felles trekk for dei nordiske lærestadane er at dei har rasa nedover på listene dei seinare åra, medan særleg asiatiske universitetet er på full fart inn. Afrika har ingen, medan Sør-Amerika har eitt, i Mexico. Dei ti universiteta som går igjen på toppen av lista er dei ti rikaste i verda.

I NOREG SER VI så smått starten på ein debatt om skulepengar som følge av den nye rangeringsmanien. "Skal vi hevde oss på listene, må vi ta skulepengar for å få sterk nok økonomi," er gjennomgangstonen. Til Dagsavisen seier forskingsleiar ved NIFU STEP, Bjørn Stensaker, i ein kommentar til at Noreg ikkje når opp på rangeringslistene: "For å få råd til dette, må norske universiteter jakte på mer pengar. Skulepengar kan bli et krav." og "Det er helt spesielt at et land har lovfestet retten til gratis utdanning. Dette kan bli et problem for norske universiteter." Tidlegare statsråd Kristin Clemet følgjer opp i eiga spalte i Morgenbladet, med å stille spørsmål ved om Noreg i lengda kan ta seg råd til ikkje å ta skulepengar.

Spørsmålet burde heller vore om vi kan ta oss råd til stole på rangeringslistene.

NOTISER

Løsning i Haug-saken

Universitetet i Bergen og førsteamanuensis Eldbjørg Haug har inngått avtale om to års forskningstermin til Haug som en løsning på konflikten mellom historieforskeren og arbeidsgiveren ved UiB. Forskerforeningen ved UiB karakteriserer avtalen som tilfredsstillende.

– Vi fikk til en god avtale takket være Haugs utholdenhet, sier hovedtillitsvalgt Bjarne Meidell ved UiB. Konflikten skriver seg fra faglig uenighet ved Center for Medieval Studies (CMS), et senter for fremragende forskning (SFF), hvor Haug var en av fem sentrale forskere. Haug mener seg frosset ut av fagfellesskapet, mens senterledelsen ved professor Sverre Bagge hevder at Haugs forskning ikke er representativ for CMS.

Eldbjørg Haug sier til Forskerforum at hun aksepterer betingelsene i avtalen, men at hun finner det uakseptabelt som prinsipp at faglig leder ved et SFF skal kunne sensurere forskningen til kolleger. For kort tid siden fikk Eldbjørg Haug avslag på søknad om kompetanseopprykk til professor. Hun ser avslaget i sammenheng med den massive motstanden hun har møtt i norsk middelalderforskning mot hennes tese om det såkalte Stavanger-privilegiet.

Eldbjørg Haug får to års forskningstermin. (Foto: Andreas Høy Knudsen)

Kaos på campus

The Guardian rapporterer om at arbeidskonflikten har ført til kaos ved mange britiske universitet. Universitetslærarene krev kraftig lønsauke, men har fått eit bestemt nei av arbeidsgjevarane. Posisjonane verkar å vere meir låste enn vanleg. Trugsålet om boikott av sluttksamnasjonane i vårsemesteret råkar enkelte universitet og fakultet hardare enn andre. Ved dei store, prestisjefylte universiteta er få av dei vitskapleg tilsette fagorganiserte, og der kan studentane truleg ta eksamen som vanleg. Eksamensboikottane teiknar til å verte mest omfattande ved ein del av dei mindre universiteta, og spesielt i humaniora og samfunnsvitskap. Ein talsmann for Durham university seier: "If the dispute runs on and results are not available at the normal time, we shall hold our ceremonies in the cathedral scheduled for the end of June, but use them to celebrate achievement, rather than to confer degrees." Utdanningskomiteen i Parlamentet har freista å gripe inn, men utan resultat så langt.

Den nye britiske utdanningsministeren Alan Johnson har oppmoda fagorganisasjonane til å akseptere lønstilbudet på 12,6 prosent som universitetsleiingane har lagt fram. Dei trugar med å ikkje utbetale løner, medan tillitsvalde trugar med ein total streik som truleg vil medføre ei mellombels stenging av universitet og høgskular.

Universitetene skal moderniseres

Europa-kommisjonen tok 10. mai stilling til hvordan EU kan modernisere universitetene for å nå målene om å gjøre EU til en førende global og vitenbasert økonomi. Kommisjonen mener at academia i EU har et enormt potensial som blir liggende brakk på grunn av ulike barrierer og restriksjoner. EUs "regjering" ønsker derfor å få i gang en øyeblikkelig, gjennomgripende og kordinert endring av måten academia forvaltes, reguleres og ledes på, heter det fra kommisjonens vedtak.

– Selv om det hvert år utklekkes millioner av kandidater, er de videregående utdanningene i EU stadig preget av en rekke barrierer, utalte EU-kommisær for utdanning, Ján Figel, etter vedtaket.

– Universitetene er kraftverk som skal produsere viten, sa Janez Potočnik, EU-kommisær for vitenskap og forskning.

– Som andre deler av samfunnet og økonomien skal også universitetene tilpasse seg de behov som settes i en global og vitenbasert økonomi. Ideene vi legger fram i dag skal
.....
Sitatet:

Det har kommet klare antydninger om at NOKUT har kneblet en utvalgsleder fordi han har kritiske synspunkter på allmennlærerutdanninga, og etter press fra høgskolesektoren. Det er ikke tilfelle. NOKUT har ingen holdning til hvilke konklusjoner evalueringskomiteen måtte komme til å trekke, og hvor kritiske disse måtte bli til dagens allmennlærerutdanning. Men de foreligger altså ennå ikke.

Pressemelding fra NOKUT

sette i gang en debatt blant EU-landene om universitetenes framtid, sa Potočnik.

Europa-kommisjonen har utpekt ni områder som bør endres slik at universitetene i EU kan bidra til å skape en "virkelig" vitenøkonomi..

Kommisjonen har mellom annet foreslått å:

- øke andelen av kandidater som gjennomfører minst ett semester i utlandet eller på en virksomhet
- la studenter bruke statlige lån og stipendier, uansett hvor i EU de studerer eller forsker
- bringe ordningene for akademisk godkjenning i tråd med ordningene for godkjenning av yrkesmessige kvalifikasjoner, og gjøre det lettere å få godkjent akademiske grader fra EU utenfor EU
- innføre undervisning i forvaltning av intellektuelle eiendomsrettigheter, kommunikasjon, nettverkssamarbeid, entreprenørånd og

Janez Potočnik er EU-kommisær for vitenskap og forskning. (Foto: EU)

teamarbeid som ledd i forskerkarrierer

- omlegge undervisningen for å gi flere mulighet til å delta også senere i livet og sikre at universitetene tilpasser seg til befolkningsaldringen i EU
- revidere de nasjonale ordningene for studiegebyrer og utdanningsstøtte, så det sikres at de beste studentene har adgang til høyere utdanning og en forskerkarriere uansett bakgrunn
- gå gjennom ordningene for finansiering av universitetene for å sette økt fokus på resultater og gi universitetene et større ansvar for deres egen finansielle levedyktighet på lang sikt
- gi universitetene mer selvstyre og ansvarlighet så de kan reagere hurtig på forandringer.

Rektorer advarer mot professorflukt

Rektorer og forskere ved de tre største universitetene slår alarm: De får ikke tak i de beste forskerne. Mange av de beste kandidatene skygger unna en forskerkarriere ved universitetene. De velger heller stillinger i privat virksomhet. Her kan enkelte spesialister får mer enn tre ganger så høy lønn, skriver Dagsavisen. Rektorene ved våre tre største universiteter i Oslo, Bergen og Trondheim er samstemte i sine advarsler.

– Skal Norge hevde seg i internasjonal forskning, og nå målet om 3 prosent av brutto nasjonalprodukt til forskning innen 2010, så må lønnsbetingelsene bli mye bedre. I dag mister vi mange av de beste talentene fordi lønna ikke er konkurransedyktig, sier rektor Sigmund Grønmo ved Universitetet i Bergen.

Arbeidsliv

Stopper tillitsvalgte med advokater

Tillitsvalgte og jurister er betenkte over at universitetene i økende grad benytter privatpraktiserende advokater som tar over saksbehandling og sperrer for dialogen mellom arbeidstakerne og arbeidsgiveren i forvaltningsorganet.

Forskerforbundet reagerer kraftig på at universitetene som forvaltningsorganer bruker privatpraktiserende advokater til å ta direkte kontakt med sine ansatte i personalsaker. Det siste året har det dukket opp saker ved både universiteter og høyskoler hvor privatpraktiserende advokater opptre som noe mer enn rene rådgivere i konflikter mellom ansatte og ledelse.

Skriver innstilling

Blant annet skal et privat advokatfirma ha skrevet innstillingen – på advokatens brevark – i en vanskelig personalsak for styret ved Kunsthøgskolen i Oslo. Ved Universitetet i Tromsø har ledelsens advokat både ledet dialogen med den aktuelle ansatte i en ordenssak mot en ansatt – og dessuten vært til stede på styremøte for å utgreie saken. Ved Universitetet i Oslo har Forskerforbundet blitt avvist av personaladministrasjonen i en grov medlemssak – hvor heller ikke den aktuelle avdelingen har vært villig til å inngå i dialog med fagforeningen. I stedet har dialogen blitt overlatt til en privat advokat.

– Vi bruker fast advokatkontakt for å skaffe oss en second opinion i enkelte saker, men det er overhodet ikke noen tvil om at disse opptrer som rådgivere, ikke som saksbehandlere. Dette er vi fullstendig klare på, sier UiTø- rektor Jarle Aarbakke. Aarbakke finner det helt ukontroversielt og gi en privat advokat innblikk i saker som berører forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Bekymret

– Vi ser disse sakene komme, noe som bekymrer oss veldig, sier juridisk rådgiver i Forskerforbundet, advokatfullmektig Lars Petter Eriksen. Han finner forvaltningens bruk av privatpraktiserende advokater dypt problematisk.

– Advokatene opptre ikke utelukkende som rådgivere, men foretar også andre oppgaver i forbindelse med saksbehandling. I noen tilfeller ser man til og med at advokaten skriver innstilling til styret, sier Eriksen til Forskerforum.

– Insisterer

Ifølge Forskerforbundets eksperter er advokatfirmaene selv hevet over kritikk for sine oppdrag for universiteter og høyskoler. Kritikken rettes først og fremst mot forvaltningsorganene, som etter forvaltningsloven er pålagt å utrede sine saker og deretter treffe selvstendige vedtak.

– Vi ser en uryddig bruk av private advokater, som for øvrig ikke gjør annet enn det de er betalt for eller trenet til, nemlig å utføre et oppdrag. Jeg hadde følt det mer betryggende om det var forvaltningsorganet som sådan som foretok saksbehandlingen, kommenterer Eriksen i Forskerforbundet. Ifølge Eriksen vil en advokat normalt kunne håndtere oppgaven å være rådgiver for et forvaltningsorgan, men i det øyeblikket man får hånd om saksbehandlingen, blir det problematisk.

Private advokater overtar oftere i rollen som saksbehandlere i forvaltningsorganer som universiteter og høyskoler. – Bekymringsverdig, mener jurist i Forskerforbundet Lars Petter Eriksen. (Foto: Kjetil A. Brøttveit)

Hindrer åpenhet

– Forvaltningens oppgave er å utrede en sak så bredt og grundig som mulig, og ikke velge side, understreker Eriksen. I følge Forskerforbundet viser glidningen i UH-sektorens bruk av advokater seg ved at den tradisjonelle kommunikasjonen mellom tillitsvalgte blir hindret.

– Vi er vant til en åpen kanal til ledelsen, men nå kommer advokater inn og insisterer på at man skal følge advokatetiske retningslinjer og ikke gå tjenestemannsveien, sier Eriksen.

Formfeil

Jussprofessor Erik Magnus Boe sier til Forskerforum at dersom advokater skal brukes i personalforvaltningen i universitets- og høyskolesektoren, så skal disse brukes som rådgivere – ikke saksbehandlere.

– Hvis universitetet lar privatpraktiserende advokater gjøre en selvstendig vurdering i personalsaker, så overtrer man prinsippet om at forvaltningen skal stå for utredningen av saken. Ansvarer ligger hos forvaltningen, ikke hos rådgiverne, så her begår man i så tilfelle formfeil, sier Boe. Jussprofessoren legger til at forvaltningen plikter å sørge for forsvarlig saksbehandling. Hvis advokater gjør feil, er det universitetet som sitter ansvarlig, påpeker Boe.

Eskalering

Tillitsvalgt Kristian Mollestad, som sitter i sekretariatet for Forskerforbundet ved UiO, mener bruken av private advokater utgjør en eskalering av en konflikt på arbeidsplassen. Mollestad er bekymret for den negative effekten for tillit og kommunikasjon mellom ledelse og ansatte.

– Det vil skape en helt annen dialog hvis man klarer å skape en løsning lokalt, sier Mollestad. Han tror arbeidstakere dessuten kan bli utsatt for stempelet som kranglete eller "umulige" arbeidstakere i en sak hvor advokater er koblet inn.

– Det viktigste i vårt arbeid er å finne løsninger som gagnar arbeidstakeren og som

– Vi bruker fast advokatkontakt for å skaffe oss en second opinion i enkelte saker, sier UiTø- rektor Jarle Aarbakke. (Foto: Forskerforum)

samtidig holder en dialog med arbeidsgiver. Private advokater har et helt annet fokus, fastslår Mollestad. Han finner det betenkelig at ledelsen velger å bruke stramme budsjetter til å finansiere privatadvokater.

Av Andreas Høy Knudsen

Pensjonistar styrer Harvard

Det er ingen ungdomar som snart tek over leiinga ved Harvard University. 76-åringen Derek Bok vert fungerande rektor frå 1 juli. 71-åringen Jeremy R. Knowles skal fungere som "interim dean" for universitetets Faculty of Arts and Sciences. The Crimson.com skriv at både har hatt dei same stillingane før, og har godt rykte når det gjeld å skaffe donasjonar og andre inntekter. Trass i at Harvard har den største samla kapitalen av alle amerikanske universitet, viser prognosar at ein vil gå med underskot i 2010 dersom ikkje den nedadgåande donasjonskurva snur.

Kina bremsar studentvekst

Kina: Mellom 1998 og 2005 auka talet på nye studentar per år frå 1,59 til 4,05 millionar. I fjor fanst det totalt 23 millionar studentar ved universitet og høyskular i Kina, det høgaste studenttalet i verda. No har regjeringa bestemt seg for å bremse ekspansjonen og satse meir på kvalitet i utdanninga. Den kraftige auken i studenttalet, utan tilsvarende finansiering, har ført til at løyvingane per student har gått ned frå om lag 4600 kroner til om lag 1500 kroner. Styresmaktene meiner det er stor fare for at mange av studentane går ut i arbeidsløyshe. Fokuset på kvalitet går òg fram av at rankingar har vorte stadig meir populære i Kina. Den internasjonalt kjende Shanghai-rankinga er ei av dei, med det finst òg ein intern kinesisk "ligatabell" som vert utarbeidd av eit forskingssenter i Wuhan.

Særavtalen

Kan koste institusjonene mye penger

Undervisningen og forskningen ved landets universiteter og høyskoler skal nå foregå mellom 0700 og 1700. Arbeid utover normalarbeidstid skal lønnes som overtid. Oppsigelsen av særavtalen kan koste norsk høyere utdanning mye penger.

Det ligger an til å bli forskning på overtid i norsk akademia. Men vil forskeren få overtidsbetaling? (Foto: Forskerforum)

Det er fortsatt uvisst hvordan oppsigelsen av særavtalen i høyere utdanning kommer til å slå ut. Partene holder kortene tett til brystet, og etter det Forskerforum forstår er det ingen kontakt mellom Forskerforbundet og Kunnskapsdepartementet om saken.

– Vi har sett på særavtalen som et godt og fleksibelt instrument som alle parter har tjent på, sier leder i Forskerforbundet Kolbjørn Hagen. Han beklager at Kunnskapsdepartementet opphevet retningslinjene som regulerte forskningstiden ved universitetene.

– Disse retningslinjene var helt avgjørende for avtalen, og når vi tapte arbeidsrettsaken mot departementet så vi ingen annen veg ut enn å si opp hele avtalen, sier Hagen.

– Ikke uventet

Ekspedisjonssjef i Universitets- og høyskoleavdelingen i Kunnskapsdepartementet, Toril Johansson forteller at departementet ikke ble overrasket over at særavtalen ble sagt opp.

– Organisasjonene har tidligere gitt uttrykk for at dette kunne bli konsekvensen av Arbeidsrettsaken, hevder Johansson.

Hun påpeker at siden særavtalen løper til månedsskiftet juli/ august, gir det departementet noe tid til å vurdere spørsmålet.

– Vurderingene vil vi derfor komme tilbake til. Men de umiddelbare konsekvensene av bortfall er at de bestemmelser som gjelder for resten av staten også blir gjort gjeldende fullt ut for personalet i høyere utdanning, sier Toril Johansson.

– Respekter loven!

Kolbjørn Hagen appellerer nå til lederne ved universitetene og høyskolene i Norge om å

være seg sitt ansvar bevisst, og følge Arbeidsmiljøloven og Hovedtariffavtalen som nå vil regulere arbeidstiden.

– Våre tillitsvalgte skal gjøre sitt til at dette foregår ryddig, og jeg regner med at de samarbeider om planleggingen av undervisningsåret. Men vi forutsetter selvfølgelig at institusjonene forholder seg til lov- og regelverk.

Forskerforbundets leder ser ikke bort fra at bortfallet av avtalen kan få konsekvenser for driften av landets læresteder.

– Det er klart at særavtalen har gjort det mulig å gjennomføre kvalitetsreformen ved at de ansatte har jobbet helg og kvelder for å få reformen i havn. Det samme gjelder arbeidsbelastningen knyttet til evaluering og oppfølging, som har krevd stor ekstra innsats fra de faglig ansatte.

Nå må dette skje i normalarbeidstiden, om ikke annet blir avtalt. Det er klart dette kan koste penger i form av overtidsgodtgjøring.

Tidsregistrering

– For å få oversikt over overtidsarbeid, forutsettes det vel tidsregistrering av arbeidsdagen. Er det det Forskerforbundet ønsker?

– Det har vi ingen formening om. Det er arbeidsgivers ansvar å få orden på dette, men jeg tror absolutt det finnes flere måter å dokumentere arbeidstid på.

Det viktigste er at våre medlemmer får tilstrekkelig tid til forskning. Kan undervisningen gjennomføres uten bruk av overtid, er det fint.

Kolbjørn Hagen oppfordrer egne tillitsvalgte å stille opp til samtale med arbeidsgiver om

Fakta

Særavtalen opphevd

■ Forskerforbundet og de andre organisasjonene i sektoren har sagt opp særavtalen med virkning fra 1. august 2006.

■ Bakgrunnen for oppsigelsen var at Arbeidsretten den 16.03.06 ga Kunnskapsdepartementet medhold i saken som Forskerforbundet hadde reist mot departementet.

■ Kunnskapsdepartementet opphevd i 2005 retningslinjene som ga de vitenskapelige ansatte på universitetene og de vitenskapelige høyskolene en individuell rett til lik fordeling av arbeidstiden mellom undervisning og forskning. For høyskolenes del skulle retningslinjene sikre at forskningsomfanget som et minimum ble opprettholdt, og på sikt skulle økes. Fra organisasjonenes side var retningslinjene en absolutt forutsetning for inngåelsen av særavtalen i 1992. Siden retningslinjene falt bort, mente Forskerforbundet at avtalen måtte sies opp.

■ Når særavtalen faller bort fra 1. august, faller også særordningene om arbeidstid, betaling for ekstraarbeid, bistillinger, ferieavvikling m.m. bort.

problemer knyttet til bortfallet av særavtalen.

– Få gjerne til lokale ordninger, men bare dersom de er minst like gode som de vi har hatt til nå, sier Hagen.

– Er dette en dramatisk situasjon for sektoren? – Det gjenstår å se. Det behøver ikke å bli det om arbeidsgiverne holder seg til lov- og avtaleverket.

Det er også uklart om oppsigelsen av særavtalen vil skape problemer med ordningen med bistillinger.

– Alle parter bør være interessert i at ordningen fortsetter slik den er. Forskerforbundet vil ikke ta initiativ for å endre på bruken av bistillinger, forsikrer Hagen.

Av Ingar Myking

Fakta

Særavtalen

■ Gir unntak for arbeidstidsbestemmelser vedtatt i lov og avtaleverk.

■ Gir institusjonene muligheter for fleksible ordninger med de ansatte ved ekstrabelastninger (kvalitetsreformen).

■ Inneholder unntak fra begrensninger i avspasering i forhold til fleksitidsavtalen.

■ Samlet timetall til ekstraarbeid begrenset til 300 timer per år.

■ Ubetalt overtid dersom merarbeid ikke er avtalt.

■ Overtidsgodtgjøring for pålagt arbeid utover 37,5 times uke krever tidsregistrering.

■ Unntak fra ferieloven: ferie tas ut når den tilsatte ikke har undervisning og når virksomheten ellers tillater det.

■ Adgang til 20 prosent bistilling (i tillegg til Hovedtariffavtalen).

■ Arbeidstakerne kan utføre eksternt sensorarbeid i arbeidstiden.

De umiddelbare konsekvensene av bortfall av særavtalen er at de bestemmelser som gjelder for resten av staten også blir gjort gjeldende fullt ut for personalet i høyere utdanning, sier Toril Johansson. (Foto: Forskerforum)

Særavtalen

Håper på stabil ro

Ved Høgskolen i Volda samarbeider de godt om fordelingen av arbeids- og forsknings-tid. Rektor og hovedtillitsvalgt ser ikke for seg de store konsekvensene av bortfallet av særavtalen på kort sikt. Men i verste kan dette bli vanskelig, mener begge.

Ved Høgskolen i Volda har de brukt de samme retningslinjene for å lage arbeidsplaner og til å fordele arbeidstid og -ressurser siden 1999. Disse retningslinjene, som er en presisering av særavtalen, har vært det viktigste hjelpemiddelet for avdelingene i Volda når semestrene skal planlegges og arbeidsplaner inngås med den enkelte ansatte.

– I utgangspunktet har vi ikke noe ønske om å endre disse retningslinjene, sier Gunnar Stave, som også er leder for Universitets- og høgskolerådet i Norge.

– Jeg ser likevel at deler av plattformen for retningslinjene faller bort med særavtalen, og vi må selvfølgelig innrette oss etter nye pålegg og etter lovverket, men vi vil ikke ta noe initiativ for å legge om vår praksis, sier Stave.

Hovedtillitsvalgt for Forskerforbundet ved høgskolen er førsteamanuensis Erling Sivertsen. Han er enig med rektor i at høgskolens retningslinjer for arbeidsplaner har fungert godt.

– Vi kan alltid diskutere forskningstiden og fordelingen av denne, men selve systemet har fungert, sier Sivertsen.

Han er enig med rektor om at de nå bør avvente situasjonen, men Sivertsen frykter at Forskerforbundet må forholde seg til problemstillinger som kan skape konflikter på høgskolen.

Mye forskning

Formelt sett er ikke forskning og forsknings-tiden en individuell rett i Volda, men de har en rettelende modell for fordeling mellom administrasjon, forskning og undervisning. Som andre høgskoler i DH-tradisjonen har de

ansatte relativt mye disponibel tid til forskning sammenlignet med andre høgskoler. De faglig ansatte må likevel dokumentere arbeidet, og fordelingsnøkkelen blir vurdert for hver ny "sesong". Etter at det insentivbaserte systemet for finansiering av forskning ble innført er det muligheter for å "kjøpe" eller forhandle seg ekstra tid til forskning, siden resultatene gir ekstra midler til institusjonen.

– Dramatisk

Begge er kritiske til at departementet valgte å si opp deler av funksjonene ved særavtalen, og er enige om at de nå har kommet i en situasjon ingen av partene har ønsket.

– I verste fall kan dette bli dramatisk for forholdet mellom partene og ikke minst for den faglige virksomheten vår, hevder Sivertsen.

– Situasjonen kan bli labil. Vi er avhengige av en god dialog med fagforeningene. På sikt kan det føre til at vi må inngå lokale særavtaler, eller at konflikter vil presse fram en sentral avtale. Vi har ennå ikke fått instruks eller veiledning fra Kunnskapsdepartementet om hvordan vi skal forholde oss til den nye situasjonen, sier Stave.

Fleksibilitet i fare

Stave medgir at den fleksibiliteten som særavtalen har gitt, har vært et godt hjelpemiddel til å ta av toppene i undervisningsåret.

– Som arbeidsgiver har vi derfor ikke hatt noe ønske eller behov for å endre innholdet i avtalen. Ved innføringen av kvalitetsreformen har denne vært svært viktig for å den praktiske gjennomføringen.

Sivertsen foreller at kvalitetsreformen har gjort arbeidsåret i Volda strammere med hensyn til tid.

– Tidligere hadde vi viktige undervisningsfrie perioder etter eksamen før sommeren og før jul. Her "fikk" vi igjen for ekstra-innsatsen i sammenheng med eksamen. Nå er denne tiden borte. Nå må vi rydde vekk eller "kjøpe" oss tid til forskning. Fleksibiliteten i forhold til ferier og forskningsintensive perio-

der er borte, sier hovedtillitsvalgt.

Han savner også lønnskompensasjon for merarbeidet som følger av reformen.

Ikke tidsregistrering

Fra august er det Arbeidsmiljøloven og Hovedtariffavtalen som gjelder for regulering av arbeidstid.

– Er dere klare for å måtte betale overtid for å få gjennomført toppene i undervisningsåret?

– Det forutsetter at vi innfører tidsregistrering. Vi har hittil ikke mottatt noen signaler fra fagfolkene våre om at de ønsker det, og vi vil heller ikke presse på for å få til tidsregistrering. Vi vil heller prøve å få til gode arbeidsavtaler med den enkelte. Jeg ser likevel at en slik situasjon kan settes på spissen, men håper vi slipper noen konflikt om dette temaet, sier Stave.

– Vi har ennå ikke hatt noen diskusjon om hvordan vi skal forholde oss til overtidsspørsmålet, så vi vil vente å se, påpeker Sivertsen.

Bistillinger

Heller ikke spørsmålet om bistillinger, der særavtalen til nå har gitt den ansatte muligheter til å bruke 20 prosent av egen stilling til bistillinger ved andre institusjoner, har vært diskutert i Volda.

– Det formelle grunnlaget for bistillinger er ikke lenger så tydelig, men vi vil heller ikke her gå inn for å gjøre endringer. Høgskolen ser på denne ordning som svært viktig for den faglige utviklingen.

– Mister vi denne muligheten får det store faglige konsekvenser. Nettverksbygging og utveksling av fagfolk mellom lærestedene er helt avgjørende for oss, sier Sivertsen.

Av Ingar Myking

– Vi har ikke bedt om de siste årenes bråk om særavtalen, sier Gunnar Stave og Erling Sivertsen. Nå frykter de et vanskeligere grunnlag for god dialog mellom ledelsen og Forskerforbundet ved Høgskolen i Volda. (Foto: Ingar Myking)

Fakta

Konsekvenser

Fra 1. august er det Arbeidsmiljøloven, og Hovedavtalen som vil regulere forskernes arbeidstid. Ferieloven regulerer ferie.

Ifølge Hovedavtalen må alt arbeid legges innenfor ordinær arbeidstid. Det betyr:

- All forskning, undervisning, veiledning, sensur, administrasjon skal skje mellom 07.00–17.00.

- Arbeidet fordeles på fem dagers arbeidsuke.

Fleksitidavtalen i staten vil gjelde for høgskoler og universiteter:

- Fleksitid er en individuell rettighet.

- Ytre tid: 07.00 – 09.00 og 14.30 – 20.00.

- Maks arbeidsdag er 12 timer.

- Maks arbeidsuke er 48 timer.

- Ikke mer en 37,5 timer i snitt over året.

- Ikke undervisning etter klokka 17.00.

Det er arbeidsgivers ansvar å sørge for at arbeidet organiseres i tråd med lov og avtaleverk. Det kan for eksempel innføres tilstedeværelsesregistrering. Ordningen med bistilling vil trolig fungere som før.

Særavtalen

Kamp mot individuell FoU-tid

Nyansatte og "smale" forskere vil bli de første som mister forskningstid hvis forskerforeningene gir etter for individuelle avtaler ved universitetene, mener tillitsvalgt i Stavanger. Presset er størst i Stavanger og Tromsø.

Forskerforbundets lokallag kjemper flere steder i Norge en hard kamp for å opprettholde forskningstiden til sine forskende medlemmer. Grunnen er at nytilsatte avdelings- og instituttledere får beskjed fra sine administratorer om å forhandle fram individuelle tidsplaner. Ved Humanistisk fakultet ved Universitetet i Stavanger (UiS) la dekan Tor Hauken nylig fram forslag om å differensiere de vitenskapelig ansatte mellom 15, 25 og 45 prosent forskningstid. Inndelingen skulle skje etter hvor mye den enkelte hadde publisert foregående år.

Utsatt ett år

Forskerforeningen klarte ifølge tillitsvalgt Åge Hultgren bare så vidt å få utsatt forslaget i ett år. Dermed fortsetter kampen om forskningstiden i Stavanger.

– Da saken om individuell forsknings-tid dukket opp, avviste Forskerforbundet å drøfte dette. Vi holder oss til den særavtalen vi har hatt med universitetene fram til den løper ut, og deretter ønsker vi en ny avtale sentralt, forteller Hultgren.

Nullsumspill

Ifølge FF-UiS er det neppe tilfeldig at Kunnskapsdepartementet sa opp særavtalen om arbeidstidsfordeling samtidig som universitetsstatus ble gitt i Stavanger og på Ås.

– Jeg tror dette var helt klart styrt fra departementet. Med én gang de fire store universitetene så at det dukket opp nye universitet, så man at dersom det ikke ble føyd til flere midler, ville de andre universitetene begynne å spise fra forskningsmidlene. Departementet sa opp avtalen fordi dette er et nullspill, kommenterer Hultgren.

Nytilsatte taper

Universitetet i Stavanger satset både energi og penger for å leve opp til kravene som departementet stilte gjennom akkrediteringsprosessen fra NOKUT. Nå føler universitetet at innsatsen er blitt utnyttet av departementet som har sagt opp særavtalen. Samtidig sitter forskningsmiljøene i Stavanger med en administrasjonsmodell hvor bare dekanene har myndighet til å bruke penger på avdelingene. Det skal ikke finnes frie midler på instituttene. Uten kollektive avtaler om arbeidstid ser FF-UiS for seg at forskningen ved det nye universitetet blir sterkt skadelidende.

– Det vil gå verst ut over de nyansatte, hevder Åge Hultgren.

– Strategi

Universitetet i Tromsø (UiTø) gjennomfører for tiden en ny organisering med ansatte styreere på alle de 29 instituttene som UiTø består av. Rektor Jarle Aarbakke varsler at alle vitenskapelig ansatte skal gjøre personlige avtaler om fordeling av arbeidstid vis à vis instituttlederen.

– Utgangspunktet er 50–50, men jeg oppfordrer sterkt til andre fordelinger der forholdene ligger til rette for det, sier Aarbakke til Forskerforum. Aarbakke viser til at internasjonale evalueringer av norsk forskning anbefaler styrket ledelse, noe som etter rektorens mening peker på individuelle arbeidstidsfordelinger.

– Dette er strategi på instituttnivå, hvor instituttlederne har ansvaret hvis noen må gå ned i forskningstid mens andre får opprettholde sin forskningstid, sier Aarbakke, som også har bestemt at forskere skal dokumentere at forskningstermin blir benyttet til beste for forskningen i fagmiljøet.

Åpen

Leder i Forskerforeningen ved UiTø Egil Børge Mikalsen sier at fagforeningen er åpen for nye regler om arbeidstidsfordeling. Å frata vitenskapelig ansatte forskningstid, er imidlertid uakseptabelt, ifølge FF-lederen.

– Vi står på prinsippet om at den enkelte er ansatt på premisset om delt arbeidstid mellom forskning og andre oppgaver, og at man ikke kan endre på arbeidsavtalen med den enkelte, sier Mikalsen.

Av Andreas Høy Knudsen
(tekst og foto)

Fagforeningsleder Åge Hultgren ved Humanistisk fakultet, Universitet i Stavanger, nekter å forhandle om individuell arbeidstidsfordeling mellom forskning og undervisning.

Særavtalen

Uviss situasjon for norske læresteder

Tidsregistrering og betalt overtid kan bli konsekvensene for norske forskere når særavtalen opphører. Men lederne ved norske læresteder møter utfordringene med ulike strategier.

Rektor ved Universitetet i Oslo (UiO), Geir Ellingsrud, er tidligere leder ved Forskerforbundet ved UiO, og kjenner problemstillingene godt.

– Hvilke konsekvenser får dette for deres institusjon?

– Oppsigelsen av særavtalen innebærer at en faller tilbake på Hovedtariffavtalens ordinære bestemmelser. På noen punkter er dette ukomplisert da særavtalen i stor grad følger Hovedtariffavtalen, på andre punkter er det avvik. Det blir da spørsmål om alt skal overlates til lokale avtaler og ordninger eller om det er ønskelig og mulig med sentrale bestemmel-

ser. Kunnskapsdepartementet vurderer for tiden om det skal komme med føringer, og vi avventer et nærmere standpunkt til departementets synspunkter foreligger, sier Ellingsrud.

Han trekker fram noen synspunkter på de vanskeligste punktene. Det første er tilstedeværelsesplikt og registrering av arbeidstid.

– Fritak fra tilstedeværelsesplikten avtales i dag etter særavtalen på forhånd med instituttlederen, og det skal tas hensyn både til grunnenhetens og den enkelte vitenskapelig ansattes arbeidssituasjon. Hensynet til det faglige arbeidet står sentralt, mener rektoren ved UiO.

– I utgangspunktet mener vi at dagens ord-

ning ifølge særavtalen kan være hensiktsmessig å videreføre, men det kan være grunn til å stramme inn praktiseringen.

Usikre bistillinger

Et annet vanskelig punkt blir spørsmålet om ekstraarbeid/bistillinger/bierverv

– Særavtalen gir adgang til dette innenfor ordinær arbeidstid og innenfor nærmere bestemte rammer. Adgangen er begrenset til arbeid som ledd i samarbeidet med andre høyskoler, universiteter og forskningsinstitusjoner eller andre samarbeidspartnere, påpeker Ellingsrud.

– Bestemmelsen er sentral når det gjelder

professor II-ordningen. UiO og sektoren har interesse av at bistillingsordningen videreføres, men det kan være behov for eller ønsker om endringer i ordningen.

Særavtalen har også hatt betydning for de ansattes lønnsvilkår, nemlig godtgjøring for arbeid utover 37,5 timer netto per uke.

– Særavtalen angir nærmere hvordan godtgjøringen skal være, og UiOs merknader til avtalen kan avtales med dekan/fakultetsdirektør. Det heter i merknadene at UiO ikke går nærmere inn på generelle ordninger for overtidsbetaling, da dette forutsetter en detaljert tidsregistrering. Men en begrenset adgang til godtgjøring for ekstraarbeid gir særavtalen likevel anledning til. UiO vil neppe være interessert i å innføre overtid for vitenskapelig personale av større omfang, men heller videreføre dagens ordning.

– Vil dere forhandle fram lokale særavtaler?

– I utgangspunktet ønsker vi oss en ny, felles avtale for hele sektoren som er fleksibel nok til å kunne praktiseres ved den enkelte institusjon uten videre avtaler.

– Hva slags fordelingsnøkkel følger dere med hensyn til forskning og undervisning for forskerne ved deres institusjon? Vil dette være en individuell rett?

– Dagens ordning ved UiO medfører individuell rett og plikt innenfor en normalramme over tid for kombinerte forsknings- og undervisningsstillinger. Det skal ikke nødvendigvis være en 50-50-fordeling mellom forskning og undervisning når andre oppgaver er trukket fra til enhver tid, men over tid, slik at oppgavene i perioder kan være skjevt fordelt. Denne ordningen bør etter vår mening videreføres, men med enkelte presiseringer. En slik individuell fleksibilitet må forutsettes å bli praktisert i tråd med enhetens behov, og bør kunne pålegges, samtidig som en legger vekt på de ansattes ønsker.

Arbeidsgiver styrer

Frøde Mellemvik, rektor ved Høgskolen i Bodø (HBO), vil legge arbeidsgivers styringsrett til grunn for utarbeidelse av arbeidsplaner for den enkelte ansatte. I tillegg vil han videreføre prinsippene i gjeldende særavtale.

– Vil dere forhandle fram lokale særavtaler?

– Nei, for tiden er ikke det aktuelt.

– Hva slags fordelingsnøkkel følger dere med hensyn til forskning og undervisning for forskerne ved deres institusjon?

– Vi vil, slik vi har praktisert det hittil, sette opp individuelle arbeidsplaner med fordeling av undervisning, FoU-virksomhet og annet ut fra samtaler med den enkelte ansatte og høgskolens behov ut fra de oppgaver som skal ivaretas og de strategier vi har for å utvikle våre utdannings- og forskningsprogram. I disse samtalene vil selvsagt den enkelte ansattes kompetanse være meget viktig for innholdet i den individuelle arbeidsplanen.

– Vil dette være en individuell rett?

– Det vil ikke være en individuell rett hvor mye av tiden som skal anvendes til forskning, utdanning, administrasjon, samfunnskontakt og lignende. Imidlertid er det åpenbart at vi som arbeidsgiver ønsker å gi våre ansatte arbeidsoppgaver som i best mulig utstrekning gjør at den ansatte får anvende og utvikle den kompetansen han har, eller får utvikle nye sider

– UiO vil neppe være interessert i å innføre overtid for vitenskapelig personale av større omfang, men heller videreføre dagens ordning, sier rektor Geir Ellingsrud. (Foto: Forskerforum)

ved kompetansen om dette er ønskelig for begge parter. Vi har for eksempel for tiden et førstestillingsprogram hvor det er vesentlig, ikke minst innen profesjonsutdanningene, å stimulere til at ansatte som ønsker det skal få utviklet sin faglige kompetanse til førstestillingsnivået.

Ingen lokale avtaler

Anne Bergit Jørgensen, personaldirektør ved Høgskolen i Agder (HiA), mener konsekvensene vil være at de følger reglene i arbeidsmiljøloven om arbeidstid, tilstedeværelse, styringsrett, overtid.

– Vil dere forhandle fram lokale særavtaler?

– Nepp. Eventuelt kun en overgangsavtale.

– Hva slags fordelingsnøkkel følger dere med hensyn til forskning og undervisning for forskerne ved deres institusjon?

– Det er ulikt fra fakultet til fakultet og fra stillingsgruppe til stillingsgruppe. Styret har tidligere lagt til grunn at førstestillinger skal ha 25 prosent FoU-tid, men tar forbehold om at budsjettet må gi rom for det. I siste utredning om arbeidsplaner og FoU ble det innført et klart skille der FoU-tid ble fordelt etter kompetansenivå. Minimum er 10 prosent, førstestillinger uten doktorgrad minimum 20 prosent og førstestillinger med doktorgrad/dosent/professor 25 prosent.

– Er dette en individuell rett?

– Det er ikke en individuell rett til bestemt forskningstid. Her fordeles FOU-tid etter prosjektskønnad og det legges individuelle arbeidsplaner, forteller Anne Bergit Jørgensen.

Venter på fusjon

Gudmund Moren, rektor ved Høgskolen i Lillehammer, mener bruddet ikke vil få noen umiddelbare konsekvenser.

– Vi vil videreføre dagens ordninger foreløpig. Høgskolen er inne i en fusjonsprosess med Høgskolen i Gjøvik, og dette må derfor vurderes i en slik sammenheng.

– Vil dere forhandle fram lokale særavtaler?

– Det har vi ikke tatt stilling til nå, men det

– Det vil ikke være en individuell rett hvor mye av tiden som skal anvendes til forskning, utdanning, administrasjon, samfunnskontakt og lignende, sier rektor i Bodø, Frøde Mellemvik. (Foto: Forskerforum)

er naturlig at dette vil bli gjort etter fusjonen.

– Hva slags fordelingsnøkkel følger dere med hensyn til forskning og undervisning for forskerne ved deres institusjon?

– Vi har tradisjon for en universitetslik modell. Professor/førstestilling foredeles med 45/45/10 (undervisning/forskning/administrative oppgaver) og lektor 65/25/10.

– Vil dette være en individuell rett?

– Her er det litt ulike arbeidsavtaler for de ansatte. I de nyere avtalene er dette ikke tatt inn som en individuell rett, men vi har praktisert det slik at alle ansatte har blitt behandlet likt ut fra stillingskategori.

Ikke direkte konsekvenser

Universitetsdirektør ved Universitetet i Stavanger (UiS), Per Ramvi, mener heller ikke at bruddet får direkte konsekvenser.

– Arbeidsfordelingen for neste studieår må uansett planlegges og settes opp i individuelle arbeidsplaner, sier Ramvi.

– Vil dere forhandle fram lokale særavtaler?

– Daværende HiS vedtok utfyllende retningslinjer til særavtalen, herunder fordeling av arbeidstid, i 1997. Blant annet på grunn av overgangen til universitetsstatus og nye mål og strategier er det i alle tilfeller behov for å se på disse retningslinjene. Vi har ingen konkret plan for dette arbeidet ennå.

– Hva slags fordelingsnøkkel følger dere med hensyn til forskning og undervisning for forskerne ved deres institusjon?

– Vi har ingen fordelingsnøkkel, men i samsvarende med de nevnte lokale retningslinjene skal tiden fordeles individuelt, og det skal legges vekt på tidligere gjennomført FoU-arbeid og den enkeltes forutsetninger for å drive med dette. Ansatte som driver lite forskning og produserer lite på dette området må være innstilt på å få tilsvarende mer undervisning. Hvor mye tid som er avsatt til forskning, varierer mye fra person til person og fra fagmiljø til fagmiljø.

Tellekanter for formidling

– Masseproduksjon på lavest mulig nivå

Snart vil universiteter og høyskoler bli utstyrt med nye, kompliserte verktøy for å registrere og telle formidlingen til sine vitenskapelig ansatte.

Litteraturprofessorene som står bak oppropet mot tellekanter i forskningen mener forlaget til formidlingsindikatorer er et håpløst tilskudd til den resultatbaserte omfordelingen av offentlige ressurser i Akademia.

Fra før av rapporterer institusjonene vekt-tallsproduksjon i undervisningen og vitenskapelig publisering fra sine ansatte til Kunnskapsdepartementet. Tellekant-systemet har møtt store protester fra mange hold i norsk forskning og høyere utdanning. Nå skal norsk akademia økonomiske lønnes eller straffes etter hvor mange medieoppslag de får til.

Universitet- og høyskolerådet (UHR), som har utarbeidet forslaget til indikatorer for premiering av formidling, har underveis i arbeidet blitt instruert av departementet. Utvalget har blitt pålagt å lage indikatorer som de allerede har avvist. Dette gjelder spesielt forsøket på å avgrense "innovasjon", noe UHR-utvalget ikke fant å kunne utføre skikkelig i første omgang.

– Nå har vi kommet opp med en indikator på innovasjon, bekrefter utvalgsleder Torunn Klemp. Første juli skal departementet få et ferdig opplegg fra formidlingsutvalget, med indikatorene omsetning, innovasjon, publikasjoner, brukerretra fagkonferanser, samt medier og direkte formidling. Målet er at kategoriene skal dekke den innsatsen som ikke gir uttelling som enten undervisning eller forskning. Registreringen skal basere seg på data fra blant andre Riksrevisjonen, FRIDA, ForskDok og et nytt autoritetsregister for populærvitenskapelige publikasjoner.

– Det ligger ikke an til at det blir gjort noen vesentlige endringer i indikatorene slik de foreligger nå, sier Torunn Klemp til Forskerforum.

Umulig kalkyle

Professorene Erik Bjerck Hagen, Kjersti Bale og Anders Johansen ved Universitetet i Bergen

Fakta

Formidlingsmodulen

Universitets- og høyskolerådet har nedsatt Formidlingsutvalget II, som ledes av rektor Torunn Klemp ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. 1. juli skal utvalget levere Kunnskapsdepartementet et forslag til formidlingsmodulen som skal inngå i den resultatbaserte omfordelingen av statens budsjettmidler i UH-sektoren.

Forslaget til indikatorer:

- Omsetning: Salg av tjenester og lokale publikasjoner
- Innovasjon: selskapsetableringer og lisenser
- Publikasjoner: bøker, artikler, avis-kronikker etc.
- Brukerretta fagkonferanser
- Medier og direkte formidling

Forskningsformidling i media skal nå belønnes. Masseproduksjon på lavest mulig nivå? (Foto: NTNU Info)

samlet nylig mer enn 200 kolleger på toppnivå i norsk forskning til en storstilt protest mot tellekanter i UH-sektoren. Professorene mente at det norske språk blir skadelidende gjennom premiering av publisering på engelsk, og at kvaliteten på forskningen faller på grunn av tilpasninger til systemet. Litteraturprofessor Hagen konstaterer at de nye formidlingsindikatorer er fullstendig meningsløse som supplement til tellekanter i forskningen. De problemene som er kommet fram gjennom dagens ordninger, vil ifølge Bjerck Hagen fortsette.

– Kalkylen er helt umulig for humaniora- og SV-fagene, som henvender seg til offentligheten kontinuerlig gjennom sin forskning. Alt vi gjør er formidling, og alt vi gjør er forskning, sier Bjerck Hagen. Litteraturprofessoren mener at det oppstår alle slags urettferdigheter mellom fagene når man skal dokumentere og registrere poeng i forhold til en budsjett nøkkel.

Vil ikke være med

– Mest mulig poeng for minst mulig innsats – masseproduksjon på lavest mulig nivå – er selve logikken i tellekantsystemene. Å oppnå ære og anerkjennelse gjennom sannhetssøken er blitt den gamle akademiske logikken og motivasjonen. Dagens motivasjon er en ytre motivasjon som undergraver hele forskningskulturen, påpeker Bjerck Hagen. Han fryser av påstanden om at den resultatbaserte omfordelingen av forskningsmidler skal skje på et nivå over forskerne – slik at kjernevirksomheten forblir upåvirket av kommersiell styring.

– De nye instituttbestyrerne vil være bedriftsøkonomisk orienterte, og de etterlyser produksjon hos forskerne. Det er en indre motsigelse i at vi skal fortsette som før samtidig som det nye systemet skal være en motivasjon for endret adferd, hevder professor Bjerck Hagen. Sammen med sine kolleger ved UiB foreslår han nå å unnta Historisk-filosofiske fag og SV-fag fra hele tellekantsystemet.

Basisbevilgning

Leder i Norsk Forskerforbund Kolbjørn Hagen sier at fagforeningen i utgangspunktet stiller seg negativ til overdreven bruk av tellekanter, men at man foreløpig ikke ønsker å delta på et professoropprop mot det nye systemet.

– Vår bekymring er at bruken av stadig nye indikatorer fører til redusert basisbevilgningen. Den har etter vårt syn allerede nådd et nivå som er et minimum, sier Kolbjørn Hagen. Han stiller seg ikke ubetinget negativ til å innføre en formidlingskomponent.

– Det kan være positivt, men det gjenstår å se helheten i utviklingen av modellen. Uansett må det gjøres innenfor rammen av det som skal være innsatsstyrt, og ikke tas av basisbevilgningen, sier Kolbjørn Hagen til Forskerforum.

Av Andreas Høy Knudsen

Formidlingsutvalget har måttet definere selskapsetableringer som mål på formidling i UH-sektoren. Her utvalgets leder, HiST-rektor Torunn Klemp. (Foto: Andreas Høy Knudsen)

Norsk i akademia

Strid om faste fagbokprisar

Universitets- og høgskolerådet vil ha frie prisar på fagbøker. – Fastprisordninga tykkjest å vere der mest for att forlaga skal tene pengar, seier generalsekretær Ola Stave i UHR.

– Vi meiner det er heilt andre ting som påverkar språket enn faste prisar på lærebøker, seier Stave i Universitets- og høgskolerådet (UHR) til Forskerforum.

Dette standpunktet er sterkt kontroversielt i utdannings- og forskingssektoren. Bibliotekleiar Hilde Trygstad ved Diakonhjemmets høgskole stussar over UHR's haldning.

– UHR argumenterer med at norsk språk og fagspråk kan styrkast på andre måtar, men eg forstår ikkje at desse tiltaka er avhengige av at fastprisen fell vekk, seier Trygstad.

– Trugar norske fagbøker

Spørsmålet om faste prisar på fagbøker har vore ute på høyring. Fornyings- og administrasjonsdepartementet skal innan 1. juli avgjere om lærebøker for høgare utdanning og fagbøker for profesjonsmarknaden skal ha faste eller frie prisar.

– Fripris kan truge heile kjeda frå fagbokforfattarar, via forlag og bokhandlar til kundane, seier Trygstad. Ho viser til at marginane er små og at fastprisen har gjort det mogeleg å halde oppe ein norsk fagbokproduksjon.

– Fripris går utover fagbokhandlane. Dei må konkurrere på pris med større kjedebokhandlar om dei mest populære fagboktitlane. Eg trur nok Akademia vil klare seg uansett, men mindre høgskulebokhandlar får det vanskelegare. Korleis skal dei få råd til å satse på fagkompetanse i ein slik situasjon? spør Trygstad. Ho meiner at ein friprispolitikk vil gå mest ut over smale utgjevingar og monografi-faga, medan utgjevingar i større fag som juss og sjukepleie har betre sjanse til å klare seg.

– Viktig verkemiddel

– Det er viktig å ikkje forrykke balansen i ei tid med mange andre trugsmla mot norsk fagbokproduksjon. Kvalitetsreforma og overgangen til mindre einingar har generelt gått

ut over breie innføringsbøker. Eg kjenner òg vilkåra til dei nynorske forfattarane godt, vi har hatt ein del av dei her på skulen. Dei er smalar i utgangspunktet og får dermed vilkåra ytterlegare forverra. Dersom ein skal satse på norsk fagspråk, kan eg ikkje forstå at ein skal ta vekk fastprisen, eitt av dei viktigaste verkemidla, seier Trygstad.

– Påverkar ikkje fagspråket

UHR skreiv dette då saka nyleg var ute på høyring (sjå ramme): "Etter at punktet om bruk av norsk som undervisningsspråk er fjernet fra lov om universiteter og høgskoler, er Universitets- og høgskolerådet opptatt av at norsk språk og fagspråk blir styrket på andre måter. Det registreres at flere departementer har styrking av norsk språk som et kultur- og språkpolitisk mål, noe UHR finner svært positivt. UHR kan imidlertid ikke se at samarbeid om faste videresalgsspriser for fagbøker og lignende har noen vesentlig betydning for dette arbeidet."

– UHR er mot fastpris, men fører ingen argumentasjon her?

– Vi legg den reelle påverknaden på språkutviklinga til grunn. Vi meiner det er heilt andre ting som påverkar språket enn faste prisar på lærebøker, seier Stave. Han viser til språkpolitikkdokumentet som nyleg vart lagt fram av ei arbeidsgruppe sett ned av UHR (sjå ramme).

– Strukturendringar

– Ein samla bokbransje går inn for fastpris, og mange fagbokforfattarar er vitskapeleg tilsette.

Fakta

Framlegg til språkpolitikk

Ei arbeidsgruppe nedsett av UHR presenterte 7. juni rapporten "Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgskolar i Noreg". Rektor Ernst Håkon Jahr ved Høgskolen i Agder har vore leiara for gruppa. Dette er blant tilrådingane i rapporten:

■ Støtta til utgjeving av norske lærebøker for høgare utdanning bør oppretthaldast og styrkast.

■ Det bør opprettast eigne fagterminologi-grupper i universitets- og høgskolesektoren. Desse gruppene bør òg ha som oppgåve å halde norsk fagterminologi ved like og å definere norske termar i forhold til internasjonal terminologi.

■ Institusjonane bør tilby ei språkvashteneste for manuskript, særleg retta mot manuskript på internasjonale språk.

■ Institusjonane bør arbeide målretta med å klargjere for dei tilsette at graderinga i finansieringssystemet for vitskapeleg publisering ikkje baserer seg på språk, men på kvalitet og kommunikasjon på eit språk det internasjonale fagfeltet bruker og forstår.

Har UHR høgskulane og universiteta bak seg?

– Denne saka har vore oppe i både styret og administrasjonsutvalet. Vi har ikkje fått tilbakemeldingar på at nokon ikkje stiller seg bak det styret meiner.

– Styrking av norsk som fagspråk er berre eitt av argumenta for fastpris. Kva med den norske kunnskapsproduksjonen?

– Der kjem lærebokutvalet inn, seier Stave og siktar til UHRs lærebokutval som gjev støtte til produksjon av lærebøker på norsk i høgare utdanning.

– Fagbokhandlane kan verte utsette dersom andre bokhandlar dumpar prisane på populære fagboktitlar?

– Dei akademiske bokhandlane må forhalde seg til strukturendringar. Vi kan ikkje forsvare enkeltbokhandlar på enkeltstader, seier Stave.

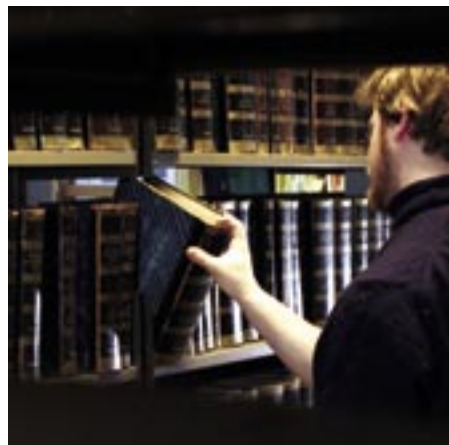
Av Kjetil A. Brottveit

Tysk uro for "småstatspolitikk"

Bologna-prosessen går vidare i retning av eit sams "rom" for utdanning og forskning i Europa. I Tyskland går utviklinga motsett veg. Denne åtvaringa kom nyleg frå leiara Margret Wintermantel i den tyske rektorkonferansen (HRK). Ho sikta til den såkalla føderalismereforma som inneber at dei 16 delstatane får større makt i utdanningspolitikken, medan det føderale nivået får mindre å seie. Wintermantel meiner at dei tyske høgskulane og universiteta står med ryggen mot veggen. Behovet for høgare utdanning kjem til å auke dei neste åra, samtidig som det er uklårt kor mykje dei ulike delstatane vil satse på feltet etter reforma. Ein differensiert utdanningspolitikk kan òg påverke Bologna-prosessen i Tyskland, noko leiaren i HRK ser som eit urovekkjande signal til omverda.

EU vil styrke universiteta

EU-kommisjonen vil at medlemslanda skal satse meir på høgare utdanning. Bodskapen kjem fram i eit "policydokument" om moderniseringa av Europas universitet som nyleg vart publisert. Kommisjonen understrekar på ny at utgiftene per student i medlemslanda ligg langt under kva ein student kostar i USA. Utdanningskomisjonær Ján Figel seier at skilnaden er så stor som 10 000 euro (om lag 78 000 kroner) per student. EU-land set i gjennomsnitt av 1,1 prosent av BNP til høgare utdanning, medan den tilsvarande prosentdelen er 2,7 prosent i USA. I dokumentet heiter det vidare at EU bør satse meir på studentmobilitet og at støtteordningane skal følgje studentane over landegrensene. Elles verkar dei generelle tilrådingane i dokumentet å vere mest mynta på land i Sør-Europa samt dei nye medlemslanda i aust.

– Vi meiner det er heilt andre ting som påverkar språket enn faste prisar på lærebøker, seier Ola Stave i UHR. (Foto: NTNU Info)

Utdanningspolitikk

Uklårt mandat for nytt utval

Styrking av det regionale universitets- og høgskolesystemet. Gjennomgang av kvalitetssikringssystemet. Dette er blant momenta i det svært vide mandatet til det nye utdanningsutvalet.

Har regjeringa sikra seg arbeidsro på feltet høgare utdanning? Kvifor starte ei utgreiing av høgare utdanning før kvalitetsreforma er evaluert? Det er då berre seks år sidan Mjøsutvalet la fram innstillinga si? Det kom overraskande på mange i sektoren då Kunnskapsdepartementet offentliggjorde at eit utdanningsutval er sett ned.

Ferdige før stortingsvalet

– Utvalet skal tenkje 10-20 år framover, sa kunnskapsminister Øystein Djupedal under pressekonferansen om oppnemninga 24. mai. Utvalet skal "vurdere tiltak for å sikre at strukturen av universiteter og høyskoler bidrar til å møte samfunnets behov og sikrer en god ressursutnyttelse," heiter det i pressemeldinga. Vidare viser regjeringa til eit punkt i Soria Moria-erklæringa: Det er eit mål å styrke det regionale universitets- og høgskolesystemet. Samtidig er det slått fast at dei offentlege universiteta og høgskulane framleis skal vere statlege forvaltingsorgan.

Då Djupedal fekk spørsmål om kvifor utvalet er sett ned før evalueringa av kvalitetsreforma, viste han til tidsaspektet: Innstillinga skal vere ferdig innan utgangen av 2007 med frist for handsaming i Stortinget våren 2009, altså innan neste stortingsval.

– Ingen treng vere utrygge

– Vitskapleg tilsette i dag er til dømes opptekne av at forskningstida er truga og at saraftalen har falle vekk. Kan regjeringa no dekkje seg bak at utvalet må gjere seg ferdig fyrst?

– Den langsiktige dimensjonen står ikkje i motstrid til den daglege politikken, sa Djupedal. Han viste til framlegget om å styrke stillingsvernet ved universitet og høgskular, samt Granskingsutvalet som skal handtere saker om forskningsetikk.

– Regjeringa kjem òg til å gje utdanningspolitikken ein fyldig omtale i samband med statsbudsjettet til hausten, sa Djupedal.

– I mandatet heiter det at utvalet skal vurdere kriteria for institusjonsakkreditering. Er dette eit uttrykk for eit ynskje om å vinne tilbake politisk kontroll over kor mange universitet ein skal ha, og kor dei skal ligge?

– Føremålet med mandatet er ikkje å endre systemet slik det er i dag, men vi vil at utvalet skal kome med tilrådingar innanfor dette mandatet.

– Kva vil det seie at ein vil "styrke det regionale universitets- og høgskolesystemet"? Dersom nye regionar erstattar fylka – er det aktuelt å knytte institusjonane til desse regionane?

– Med dette meiner vi at det finst ein regional dimensjon ved høgare utdanning. Det er naturleg å sjå på korleis den høge kompetansen er fordelt og bør vere fordelt i alle delar av landet. Ein treng å kjenne seg utrygge av den grunn.

Kritisk til forrang for universitet

Professor Steinar Stjernø ved Høgskolen i Oslo, tidlegare rektor ved same institusjon, skal leie utvalet. Stjernø la ikkje skjul på at han tidlegare har "uttrykt skepsis" til tendensen om at mange høgskular ynskjer å verte universitet.

– Eg har problem med å sjå substansen i det utvalet skal gjere, seier tidlegare utdannings- og skingsminister Kristin Clemet. (Foto: Ingar Myking)

– Ei slik utvikling kan vere ein fare for mangfaldet, og representerer ei unødvendig spreiding av ressursane på enkelte fagområde, sa Stjernø. Han peika elles på blant anna desse utfordringane for utdanningspolitikken:

– Todelinga mellom universitet og høgskular, mellom lange og korte, teoretiske og praktiske utdanningar. Insentivstrukturen i dag favoriserer universiteta.

– Press i form av kulturelle endringar blant unge. Studentane vil heller halde til i storbyar enn i distrikta.

– Dimensjoneringa: Kor mange skal ta utdanning i Noreg? Demografien tilseier at studenttala aukar nokre år til, før det vert reduksjon i dei typiske "studentårskulla".

Kvifor vart ikkje UHR spurt?

Høgskolen i Agder (HiA) er ein av institusjonane som lenge har arbeidd fram mot å få universitetsstatus. HiA-rektor Ernst Håkon Jahr er ikkje uroa for at utvalet skal stikke kjeppar i hjula rett før målet er nådd.

– Nei, det ville ha vore utenkeleg, seier Jahr.

Han trur utvalet er sett ned for å få ei røyst til.

– Mandatet er svært vidt, og når evalueringa av kvalitetsreforma òg vert ferdig, får vi eit breiare grunnlag for avgjersler om eit partre år. Korleis bør ein tenke for å vidareføre systemet i dag, og korleis kan ein framleis ta i bruk heile landet?

– Regjeringa legg vekt på å styrke det regionale høgskule- og universitetssystemet i tråd med Soria Moria. Korleis tolkar du det?

– Eg tolkar det ikkje i noka anna retning enn at det er slått fast at høgare utdanningsinstitusjonar ikkje skal regionaliserast, seier Jahr. Han siktar til at regjeringa, seinast i mandatet, seier at universiteta og høgskulane framleis skal vere statlege forvaltingsorgan.

– Utvalet skal òg sjå på akkrediteringssystemet. Kva legg du i det?

– I og med at mandatet er så vidt og nærast altomfattande når det gjeld høgare utdanning, hadde det vore unaturleg om det ikkje var med, seier Jahr som meiner det er rart

– Dersom Djupedal hadde ynskt ein påhalden penn, hadde han ikkje valt meg til å leie utvalet, seier Steinar Stjernø (t.h.). (Foto: Kjetil A. Brøttveit)

at Universitets- og høyskulerådet ikkje vart konsultert på førehand.

– Dette skil seg frå Mjøs-utvalet då ein hadde ein grundig prosess i forkant.

– Vil du seie at denne framgangsmåten er krittikkverdigg?

– Eg vil seie at det er uventa at eit så viktig utval vert sett ned utan at UHR er inne i biletet.

– Nasjonalt og innovervendt

– Det er uklårt for meg kva problemstillingar som fortener eit eige utval. Eg har problem med å sjå substansen i det utvalet skal gjere, seier tidlegare utdannings- og forskingsminister Kristin Clemet, no tilknytt den liberale tankesmia Civita. Ho karakteriserer mandatet som innovervendt og nasjonalt.

– Det verkar ikkje som om internasjonale utfordringar og muligheter er eit tilstrekkelig sentralt tema, seier Clemet til Forskerforum.

– Det heiter at ein skal ta omsyn til "et økende internasjonalt samarbeid innenfor høyere utdanning og forskning"?

– Ja, men eg tykkjer det er for defensivt. Feltet høgare utdanning er i ei enorm brytningstid internasjonalt. Institusjonar og land posisjonerer seg for framtida, og det går føre seg interessante diskusjonar internasjonalt der vi knapt er påmelde: Skal ein vere eit masseuniversitet, eller eit tradisjonelt og tungt akademisk universitet? Korleis skal blandinga vere mellom arbeidslivsretta og lengre, teoretiske utdanningar? Kva vil ein gjere med IKT? Slike emne vert diskuterte internasjonalt, men kor er Noreg i dette? spør Clemet. Ho etterlyser òg tematisering av dei finansielle rammevilkåra for høgare utdanning, deriblant skulepengar.

– Bondevik-regjeringa føreslo å lovfeste gratisprinsippet i Universitets- og høyskolelova. Dei fleste land er nå i ferd med å innføre skulepengar. Vi må diskutere konsekvensane og kva alternative strategier vi kan velje, seier Clemet. Ho har elles merkt seg at dei private institusjonane ikkje er representerte i utvalet, sjølv om ein har fått ei felles Universitets- og høyskolelov.

– Utvalet skal vurdere standardar og kriterium for akkreditering av institusjonar. Tolkar du mandatet som at politikarane vil vinne tilbake kontrollen over kor mange universitet ein skal ha?

– No impliserer du at regjeringa eg sat i gav frå oss kontrollen. Arbeidarpartiet er det tonegejvande partiet i regjeringa, og dei ville sleppe til langt fleire universitet enn i dag. Hugs at den førre Stoltenberg-regjeringa og Trond Giske meinte at ein doktorgrad burde vere nok til å få universitetsstatus. Bondevik-regjeringa føreslo fire doktorgrader og ei rekke andre kriterium. Eg kjempa opphavleg for endå strengare kriterium, og vart utsett for ein enorm lobbyaktivitet. Dersom denne trenden er snudd, er det svært fint. Men dersom kriteria skal gjerast strengare enn i dag, betyr det ein gedigen snuoperasjon frå Arbeidarpartiet.

Dei demografiske endringane er store, seier Clemet og siktar til at kulla som når tradisjonell studentalder kjem til å gå ned elles i Europa, medan dei i Noreg aukar i nokre år til.

Eg var nyleg i debatt med ei dame frå Ap, men ho ville ikkje snakke om skulepengar

– Det er som om Djupedal har vorte Clemets buktalardokke, seier litteraturprofessor Tore Rem som meiner retorikken i mandatteksten er prega av nyttetenking. (Foto: Per Anders Todal)

til ho døydd. Eg var med på å gjennomføre gratisprinsippet, men dette er noko vi må diskutere.

– Nyttetenking

– Mandatet er ope. Eg har berre klart å lese to nye politiske signal ut av det. Ein skal ta vare på det regionale. Det er jo Soria Moria, seier litteraturprofessor Tore Rem ved Universitetet i Oslo.

– Og ein skal vurdere kvalitetssikringssystemet, det vil si NOKUT. Dertil kan eg skimte ei ørlita retorisk endring, ein snakkar om internasjonalt samarbeid i staden for konkurranse. Kanskje dette tyder noko? spør Rem. Han er mest oppteken av det han meiner er eit utilitaristisk preg ved mandatteksten.

– Grunnforskning er ikkje nemnt. Her dreier det seg om samfunnets og næringslivets behov. Ein nemner "sentrale yrker innanfor velferdssamfunnet som medisin og helse, pleie og omsorg, barnehage og utdanning. Samtidig krever innovasjon og verdiskapning i næringslivet godt kvalifiserte kandidater på områder som naturvitenskap og teknologi". I ein slik samanheng er humaniora og samfunnsvitenskap lite synlege. Med denne nyttetenkinga i botnen, ser det ikkje lysteleg ut, seier Rem. Han etterlyser ei vidare forståing av samfunnsnytte, og meiner nyttetenkinga slår gjennom i språkbruken, med ordval som "fornyelse", "innovasjon", "robust".

– Det er som om Djupedal har vorte Clemets buktalardokke, seier Rem. Han meiner likevel å sjå eit potensial for utvalet:

– Vi har ikkje sett noko til løfta frå Rolf Reikvam før valet om å justere dei økonomiske insentiva, og det står heller ikkje eit ord om det i mandatet. Trass i dette, vonar eg utvalet bruker det nokså opne mandatet til å justere tydinga av dei krassaste økonomiske insentiva. Signala her gjev ikkje overdriven grunn til optimisme, men marknadskonkurranse institusjonar imellom er ikkje den einaste løysinga for landet. Dersom ut-

valet er dristig, er det mogeleg å endre den ideologiske tankegangen, samtidig som ein sikrar eit fornuftig tilbod om høgare utdanning i distrikta. Dei kan sjølvstendig òg bremse talet på nye universitet, seier Rem, som åtvarar mot dei sjølvforsterkande mekanismene i insentivsystemet.

Av Kjetil A. Brøttveit

Fakta

Utval for høgare utdanning

Utanom professor Steinar Stjernø (leiar) har utvalet desse medlemmene:

■ Agneta Bladh, rektor ved Högskolan i Kalmar, Sverige

■ Peter Maassen, professor i pedagogikk, Universitetet i Oslo og NIFU STEP

■ Irene Dahl Andersen, divisjonsdirektør for psykisk helsevern, Sykehuset Østfold

■ Ernst Nordtveit, professor og dekan ved Juridisk fakultet, Universitetet i Bergen

■ Kathrine Skretting, professor i filmvitenskap, dekan ved Historisk-filosofisk fakultet, NTNU, Trondheim

■ Kirsti Kolle Grøndahl, fylkesmann i Buskerud

■ Marianne Harg, president i Tekna og seksjonssjef i Norsk Hydro

■ Peter Arbo, førsteamanuensis, Institutt for samfunns- og markedsfag, Norges fiskerihøgskole

Marianne Andreassen, direktør, Senter for statlig økonomistyring, Oslo

■ Katrine Elida Aaland, leder, Studentenes Landsforbund

■ Jens Maseng, leder, Norsk Studentunion

Pressemeldinga om utvalet og heile mandatet er å finne på heimesidene til Kunnskapsdepartementet – odin.dep.no/kd

Lønsoppgjeret

Lovande oppgjer i staten

– Samtlege statstilsette har hatt eit godt oppgjer. Det generelle tillegget sikrar oppretthalding av kjøpekrafta for alle – inkludert dei to øvste promillane i inntektsfordelinga som Akademikerne var så bekymra på vegner av, seier Fafo-forskar Bård Jordfald.

Dei to øvste promillane vert forklåra til sist i artikkelen, men fyrst generelt om oppgjeret. Då Akademikerne gjekk ut i streik, stod tre hovudsamanslutningar att: Unio Stat, der Forskerforbundet høyrer til, LO Stat og YS Stat. Fleire moment spela inn i den kritiske sluttfasen: Regjeringa auka ramma for oppgjeret, og profilen for oppgjeret vart noko justert. Dei lågast lønte fekk eit større kronetillegg. Tillegga for dei høgast lønte vart noko reduserte, då denne gruppa fekk flate kronetillegg i staden for prosenttillegg som gjev betre utteljing di meir ein har frå før (sjå ramme).

Burde dei høgast lønte dermed vere misnøgde? Nei, er det klåre svaret til Jordfald ved Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning ved Forskingsstiftinga Fafo. Lønssystem og lokale lønsforhandlingar er blant spesialområda hans.

Berre éin prosent skilnad

Då Forskerforum ringer Jordfald er han i ferd med å rekne på korleis oppgjeret eigentleg gjekk. Nokre timar seinare framstiller han resultatet slik:

– Det generelle tillegget er gjeve med fallande prosent, men formulert som kronetillegg for lønstrinn 1-41 (9000) og trinn 76 og høgare (16 500). Trinna imellom har fått 2,95 prosent i tillegg. Til dømes vil ein statstilsett i lønstrinn 30 få eit generelt tillegg på 3,51 prosent (årseffekt frå 1 mai: 2,34 prosent), medan ein statstilsett i lønstrinn 80 vil få et generelt tillegg på 2,55 prosent (årseffekt frå 1 mai på 1,7 prosent). Det skil dermed om lag eitt prosentpoeng mellom ein klassisk lågast lønt statstilsett og ein klassisk høgast lønt stats-

tilsett på det generelle tillegget. I tillegg kjem sentrale justeringsforhandlingar og lokale forhandlingar ute i dei statlege verksemdene.

Høgtlønte gjer det skarpt

Jordfald meiner dei høgast lønte sannsynlegvis tek att denne eine prosentpoenget:

– Dei vitskaplege toppstillingane har gjort det nokså skarpt i justeringsforhandlingane tidlegare. I lokale forhandlingar viser det seg at dei høgast lønte får ein større del av den lokale potten enn lønsmassen deira tilseier, seier Jordfald og viser til ein Fafo-rapport han skreiv i 2004: *Alt til noe eller noe til alle – fordeling og kriterier for lokale forhandlinger i det statlige tariffområdet*.

– I 2002 hadde dei med lønstrinn 53 og høgare i FoU-sektoren i gjennomsnitt 44 prosent av lønsmassen, medan dei tok over halvparten av den lokale potten, seier Jordfald.

Eit stort reknestykke

Han har kome fram til at dersom *ein av femten* av dei høgast lønte i FoU-sektoren klarar å klatre eitt lønnssteg i dei lokale forhandlingane, har dei teke "att" det tapte. For å kome fram til dette, har Jordfald teke utgangspunkt i eit oversyn over kor alle statstilsette var trinnplasserte 1.10.2004. I mellomoppgjeret i 2005 vart det gjeve eitt lønstrinn til alle.

– I reknestykket er alle statstilsette dermed parallellforskuva eitt trinn for å gje eit mest mogeleg korrekt bilete av lønsstrukturen før tariffrevisjonen 2006. Tala eg sit på fangar derfor ikkje opp plasseringar av nyttilsette eller trinntillegg som følgjer av ansiennitet for stillingar på lønsrammer, presiserer Jordfald og held fram:

– Ut frå dei parallellforskuva 2004-tala viser det seg at 1344 statstilsette hadde lønstrinn 76 eller høgare. Til saman var 128 339 statstilsette i 2004. Det vil seie at éin prosent av dei høgast løna i staten ikkje har fått det same generelle tillegget som andre statstilsette.

338 topplønte i Forskerforbundet

Korleis slår så dette ut for dei høgtlønte i FoU-sektoren og medlemmer i Forskerforbundet?

– Av dei 1344 høgast lønte i staten, høyrer 450 heime i undervising, forskning og liknande. Dersom eg går ut frå at 3 av 4 av desse er medlemmer i Forskerforbundet, gjeld

det 338 personar. Dette er altså dei høgast løna professorane, forskingsdirektørar, forskningssjefar og liknande. Det Forskerforbundet "gav" vekk i form av kronetillegg versus prosenttillegg har eg rekna til å koste 440 000 kroner (per 1. mai) eller i gjennomsnitt 1300 kroner per høgast lønte. Dersom ein legg til grunn eit bytterspektiv for å få ein pott på 1,75 prosent til lokale forhandlingar, må altså desse 338 topp-professorane klare å få tak i 22 lønstrinn i dei lokale forhandlingane for at ein skal rette opp dette, seier Jordfald som påpeikar at skilnaden mellom trinna så høgt på stigen tilsvarar om lag 20 000.

– Dermed må ein av femten få tak i eitt lønstrinn for å vege opp effekten som vart bytt bort med det generelle tillegget. Kor sannsynleg er ikkje dette ut frå det vi veit om tidlegare lokale forhandlingar? spør Jordfald, som har dette svaret på sitt eige retoriske spørsmål:

– Potten på 1,75 prosent utgjer noko i underkant av to trinn per statstilsett i gjennomsnitt – og vi veit at dei høgast løna i gjennomsnitt gjer det best.

Det er synd på fem personar

Leiar Knut Aarbakke i Akademikerne stat skreiv dette i eit brev til medlemene sine under streiken: "...endringen som de andre sammenslutningene fikk i sitt oppgjør etter at vi gikk til streik, forverrer bildet. Endringen medfører at flere av våre medlemmer, blant annet profesorer ved universitetene, får inntil 7000 kroner mindre i lønnsstillegg enn de ellers ville ha fått."

– Dei høgast lønte fekk relativt minst generelt tillegg i det statlege lønsoppgjeret. Dette tek dei truleg att gjennom justeringar og lokale forhandlingar, seier Fafo-forskar Bård Jordfald. (Foto: Jon Lahlum)

SAGT OM LØNSOPPGJERET:

«Nå er jeg skikkelig forbanna. Når regjeringen i tillegg bryter vår avtale om vesentlig mer til lokale forhandlinger, er vi nødt til å streike.»

Knut Aarbakke, leiar i Akademikerne Stat på Akademikernes heimesider

«Vi viser til regjeringens inngripen under meklingen i årets tariffoppgjør i offentlig sektor. Akademikerne mener denne favoriserte enkelte av partene i oppgjøret. Dette reagerer vi sterkt på.»

Leiar Christl Kvam og generalsekretær Tove Storødvann i Akademikerne i brev til Jens Stoltenberg.

Det såg lenge ut til at det ville bli streik for alle hovudsamanslutningane i statsoppgjeret. (Foto: Scanpix)

- Rekrutteringa i fare

16 500 i årleg tillegg. Er det nok til å tilfredsstille professorar i juss, medisin og odontologi, som har langt betre betalte fagfeller i privat og andre delar av offentleg sektor?

- Den fyrste reaksjonen då eg las om oppgjeret i Aftenposten, var om Unio no hadde selt sjela si til LO, seier Bjørn Øgaard, leiar i Forskerforbundet ved Universitetet i Oslo. Han siktar til det nemnde flate tillegget for dei øvste lønnstrinna, frå 75 til 87.

- På profesjonsfakulteta står det kritisk til med rekrutteringa, seier Øgaard. Han er sjølv odontolog, ein profesjon der ein må konkurrere med langt betre betalte jobbar både i det private og andre delar av det offentlege.

- For å ta parallellen frå juss: Politijuristar tener 500 000, medan advokatane dei møter i retten tener 5 millionar. Akademikerne har vore flinke til å fokusere på denne skilnaden, meiner Øgaard, som likevel set si lit til at Forskerforbundet og Unios strategi for desse gruppene er den beste. Han legg vekt på at ein fekk meir til justeringsoppgjer i siste del av meklinga, i tillegg til dei lokale pottane.

- Eg trur vel knapt Akademikerne kjem nokon veg med lokale forhandlingar, men dei har stått for ein fin demonstrasjon. No er det viktig at Forskerforbundet kjem på offensiven. For mange som er dobbeltmedlemmer i Forskerforbundet og ei profesjonsforeining, kan det vere vanskeleg å velje kor ein skal halde fram, seier Øgaard.

- Den fyrste reaksjonen då eg las om oppgjeret i Aftenposten, var om Unio no hadde selt sjela si til LO, seier Bjørn Øgaard. (Foto: Ingar Myking)

"Fantomstudentar" lagar problem

Frankrike: Tusenvis av studentar som ikkje deltek i undervisinga er tekne opp ved franske universitet. I ein del humanistiske fag ved Sorbonne-universitetet reknar ein med at 10 eller 20 prosent av studentane berre er formelt opptekne. I enkelte språkfag, som bulgarsk, polsk og swahili, kan prosentdelen "fantomstudentar" vere endå høgare. Økonomiske motiv kan liggje bak mange av dei falske registreringane. Registrerte studentar får tilgang til sosialforsikringar og studentkantin. Det kan òg vere lettare å få praksisplasar eller andre jobbar med eit opptaksbrev i handa. Fantomstudentane gjev universiteta betre økonomi ettersom ein del av løyvingane er utrekna etter talet på registrerte studentar. Derfor er dette eit sensitivt emne å diskutere. Rektoren ved Sorbonne, Jean-Robert Pitte, ser inga anna løysing på problemet enn å auke studieavgiftene. Dersom dei skulle auke til 1000 euro, skulle det verte slutt på dei falske studentane, seier han til Le Figaro.

- Universiteta løner seg

Storbritannia: Universitet og høgskular bidreg meir til økonomien i Storbritannia enn den farmasøytiske industrien eller flyindustrien. Samanlikninga førekjem i ein rapport som samarbeidsorganisasjonen for dei britiske universiteta (UniversitiesUK) publiserte nyleg. Bruttoverdien av utdanningseksporten har auka til 3,6 milliardar pund (snaue 42 milliardar kroner), og universitets- og høgskulesektoren sysselset i dag 1,2 prosent av den britiske arbeidskrafta. I rapporten vert det vidare hevda at hundre nye arbeidsplassar i sektoren genererer 99 nye stillingar gjennom "knock-on effects". Føremålet med analysen er å vise regjeringa kva utdanninga og forskinga har å seie for samfunnsøkonomien og slik stille sterkare i dei komande budsjettforhandlingane. Professor Drummond Bone, leiar i UniversitiesUK, seier at det er viktig å ikkje berre peike på universitetas effekt på andre sektorar, men òg leggje vekt på at dei i seg sjølve er viktige delar av det nasjonale næringslivet.

Meir vitskap på nettet

Det kan verte hardare tider for utgjevarane av vitskaplege tidsskrift dersom alle initiativa til fri tilgang ("open access") til forskingsresultat vinn fram. I USA går debatten om eit lovframlegg som inneber at all offentleg finansiert forskning skal leggjast gratis ut på Internett. Lovframlegget kjem frå to senatorar, ein demokrat og ein republikanar. Etter framlegget skal alle statlege organ som gjev over 100 millionar dollar i forskingsstøtte kunne krevje at ålmenta skal kunne ta del i forskingsresultata på nettet seks månader etter publiseringa i eit tidsskrift. Ein rapport til EU-kommisjonen nyleg inneheld liknande framlegg: "Establish a European policy mandating published articles arising from EC-funded research to be available after a given time period in open access archives." I Frankrike er det òg sterke krefter som arbeider for auka tilgang, og eit femtitals tidsskrift er lagde ut på nettet.

- Korleis harmonerer det med utrekningane dine?
- Teknisk sett er det rett ettersom lønnsstrinn 87 med 2,95 prosent i tillegg ville ha gjeve ei årsløn på 827 000, medan det vart 820 000 i staden. Men kor mange i staten tener dette? Eg har rekna ut at dette gjeld om lag fem personar. At det er direkte synd på dei to øvste promillane i inntektsfordelinga, vert etter mi meining noko søkt.

Av Kjetil A. Brottveit

Fakta

Økonomiske hovudelement, tariffoppgjeret 2006

Staten

Ramma er om lag fire prosent. Fordeling på tre element: generelt tillegg (krone/prosent), sentrale justeringsforhandlingar og lokal pott.

■ **Frå lønstrinn 1-41:** generelt tillegg på 9.000 kroner

■ **Frå lønstrinn 42-74:** prosentvis tillegg på 2,95 prosent

■ **Frå lønstrinn 75-87:** generelt tillegg på 16.500 kroner

I tillegg er det sett av 0,5 prosent til et sentralt justeringsoppgjør pr 1. juli og 1,75 prosent til lokale lønsforhandlingar pr 1. august. Forhandlingane skal vere ferdige innan 1.11.06. Byrjarløn for akademikarar er heva frå lønstrinn 36 til lønstrinn 38 pr 1.05.06.

Justeringsforhandlingane skal gjennom-

«De (Akademikerne) har ingen annen mulighet enn å godta det som ligger på bordet.»

Leiar i YS Stat Tore Eugen Kvalheim til NTB

«Organisasjonane stilte uvanleg sterkt under forhandlingane, fordi ein storstreik mot den raudgrøne regjeringa ville vore politisk katastrofal.» Alf Skjeseth i leiar i Klassekampen

«Det er langt fra alle akademikere som er organisert i Akademikerne, og det betyr at i departementer og direktorater ville man få forskjellige pottter avhengig av hvor man er organisert. Sånn vil ikke staten ha det.»

Personaldirektør i staten Jørn Skille til NTB

Revidert nasjonalbudsjett

Djupedal tar fra grunnforskningen

Knappt et år etter Stortingets vedtak om å trappe opp forskningsinnsatsen til 3 prosent av BNP innen 2010, fortsetter regjeringen å kutte i bevilgningene til forskningen.

694 millioner kroner til økt barnehagesatsing, 16 millioner kroner til styrking av sykepleier-, helse-, omsorgs- og lærerutdanningene. Dette er kontrastene i Kunnskapsdepartementets forslag til revidert nasjonalbudsjett.

I tillegg foreslår regjeringen å omdisponere 100 millioner fra den langsiktige, grunnleggende forskningen til "gaveforsterkningsordningen". En ordning innført under tidligere statsråd Clemet for å øke insentivene for å gi private gaver til norsk forskning. Staten forplikter seg til å øke størrelsen på de private gavene til norske forskningsmiljøer med 25 prosent.

– Øystein Djupedal er barnehageminister og ikke forskningsminister, kommenterer Høyres Ine Marie Eriksen.

Bergenser sprenger grenser

Det er de ekstraordinære pengegavene som Universitetet i Bergen nå har mottatt fra den rike bergenseren Trond Mohn som gjør at regjeringen må ty til "nødløsninger" for å kunne finansiere i mål. Forskningsrådet har beregnet at behovet for kapital til denne ordningen i 2006 vil være tre ganger så stort som tidligere budsjettert (50 millioner kroner).

Mange reagerer sterkt på at regjeringen nå bruker "grunnforskningspenger" til å følge sine forpliktelser.

– Djupedal undergraver

– Å styrke gaveforsterkningsordningen for private gaver til forskning er riktig, men å omdisponere 100 millioner kroner fra den langsiktige forskningen for å finansiere statens andel er tvert imot med på å undergrave tilliten til at denne regjeringen vil forskningen vel, sier Venstres forskningspolitiske talsmann, Odd Einar Dørum.

– Når gaveforsterkningsordningen fungerer etter intensjonen ved at privatpersoner støtter forskningsinnsatsen på universitetene, bør staten være beredt til å følge opp og yte sin skjerv gjennom tilførsel av friske midler, sier Dørum.

– Djupedal har mye å bevise i de kommende statsbudsjettene om ikke han og partiet hans skal miste troverdighet, mener leder i Forskerforbundet, Kolbjørn Hagen.

– Det er trist og et dårlig signal at de rød-grønne setter et ytterligere merbehov av kapital på vent til 2007, sier Dørum.

– Dette negative grepet kommer etter at kunnskapsminister Djupedal har kuttet forskningsfondet med 25 milliarder i budsjettet for inneværende år, kommenterer han.

Statssekretær Åge Rosnes (SV) i Kunnskapsdepartementet er ikke enig.

– Dette er i hovedsak budsjetteknisk, er svaret han gir til media.

– Ordningen med gaveforsterking er ny og må tilpasses underveis. Hovedårsaken til at det blir store utbetalinger nå, er at Trond Mohn borti Bergen har gitt store gaver til UiB i det siste. Men pengene fra Forskningsrådet skal fortsatt gå til grunnforskning, men nå som en del av gaveforsterkningen. Forskningsrådet hadde noen ledige penger grunnet etterslep. Det er disse som kommer til anvendelse.

Manglende troverdighet

Også Forskerforbundet beklager sterkt at regjeringen ikke foreslår økninger i forskningsbevilgningene og tar midler fra grunn-

forskningen.

– Det er svært uheldig at merbehovet i 2006 til gaveforsterkning skal gå på bekostning av 100 millioner kroner av Norges forskningsråds midler til langsiktig grunnleggende forskning. Dette er ikke i tråd med intensjonene da ordningen ble innført, og gir et meget uheldig signal, sier Kolbjørn Hagen. Dette må være en glipp som Stortinget bør rette opp i behandlingen av budsjettet, sier han.

Hagen frykter at Djupedal ikke legger nok vekt på forskningen i regjeringens interne budsjettdragkamper.

– Vi forventer at regjeringen legger opp til å styrke forskningsinnsatsen vesentlig i statsbudsjettet for 2007, samt fremmer en konkret opptrappingsplan for hvordan vekstmålsettingen som er vedtatt for forskningsinnsatsen skal innfris. Men jeg er redd for at barnehagens inntreden i Kunnskapsdepartementet tar fokuset vekk fra høyere utdanning og forskning, sier Hagen.

– Djupedal har mye å bevise i de kommende statsbudsjettene om ikke han og partiet hans skal miste troverdighet.

NOKUT

Regjeringens foreslag om å bevilge nærmere 16 millioner kroner til styrking av sykepleier-, helse-, omsorgs- og lærerutdanningene, har bakgrunn i svakheter i sykepleierutdanningen og lærerutdanningen som er blitt avdekket av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT). Sykepleierutdanningen er foreslått styrket med 11,9 millioner kroner. Bare ett av 33 studiesteder for sykepleierutdanning ble godkjent av NOKUT. Det økte tilskuddet skal brukes til tiltak for å stimulere til at flest mulig fullfører førstelektorprogrammet og for å opprettholde det samlede opptaket til sykepleierutdanningen.

Av Ingar Myking
(tekst og foto)

Svenske patenter

Noen mener at Sveriges fremtredende rolle innen forskning og innovasjon blant annet kan tilskrives patentlovgivningen. Den sikrer forskere ansatt ved universiteter og høyskoler retten til egne oppfinnelser. Nå skisseres en mulig avskaffelse av det såkalte lærerunntaket i en ny regjeringsrapport. Naivt, mener patentsterk forsker. I Utbildningsdepartementets nye rapport *Nyttiggörande av högskoleuppföring* utkrystalliseres to alternativer for lærerunntakets videre skjebne: Man beholder lærerunntaket og innfører meldeplikt for patentbare oppfinnelser som utvikles av forskere ansatt ved universiteter og høyskoler. Eller: Man avskaffer lærerunntaket og gir universitetene en mulighet til å ta over universitetsoppfinnelser

Reformer i Hellas

Ei ekspertgruppe i Hellas har nyleg kome med eit framlegg om fleire reformer i høgare utdanning. Gruppa vil blant anna stramme inn vilkåra for studentane, ikkje minst høvet til å ta eksamen på ny. Ein skal ikkje kunne overskride studietida med meir enn 50 prosent, og talet på eksamensforsøk i same emne vert avgrensa til fire. Undervisinga skal kunne haldast på andre språk enn gresk. Ekspertane vil òg sjå ein betre arbeidsdisiplin blant professorar og andre fagleg tilsette. Mange kan i dag ta lett på pliktene utan at det får særskilt alvorlege konsekvensar, meiner gruppa. Framlegga vil gjere det lettare for regjeringa å få gjennomslag for å tilate private universitet.

Dyre agronomar – billige juristar

Sveits: Die Schweizerische Universitätskonferenz har for fyrste gong samanlikna nøkkeltal for utdanningskostnader ved universitet og høyskular i landet. Slik har dei kome fram til at agronomi og skogsvitskap er den dyraste utdanninga med ein årleg kostnad per student på tilsvarende om lag 560 000 kroner. Ein juststudent "kostar minst" tilsvarende om lag 60 000 kroner i året. Forsking ved dei respektive fakulteta er rekna med i summene. Lærartettleiken er elles størst i teologi, med 13 studentar per professor. Innanfor samfunnsvitskap har kvar professor heile 80 studentar. Statistikken inkluderer dei drygt 110 000 studentane ved universitet og høyskular, medan dei meir yrkesretta høyskulane ikkje er rekna med.

Siri Wiberg viser fram arbeidsplassen sin framfor den grønne skjermen i Dagsrevystudio.

– Vi ser ikkje kartet bak oss, men kan sjå oss sjølve og kartet på ein bitte liten skjerm. Dette var vanskeleg å lære i starten, seier Wiberg.

Det viktige norske vêret

Kva er livet utan vêrmelding? Ved Meteorologisk institutt veit dei at ingenting er viktigare for nordmenn enn vêret. Ikkje minst på 17.mai.

EIGENTLEG ER DET på grunn av Vidar Theisen at ho sit her. Siri Wiberg har kontorvakt på Meteorologisk institutt. Det er 11.mai, og i dag skal ho korkje i radio eller på TV.

– Meteorologi, det er eigentleg ei blanding av matte og fysikk, forklarar Wiberg der ho sit framfor dataskjermen.

– Eg har alltid vore glad i matte, og studerte fysikk ved universitetet. Men eg visste ikkje heilt kva eg skulle bli før mamma ein dag fortalde at då eg var lita, ville eg bli som Theisen. Det var slik eg kom på tanken om å studere meteorologi, seier Wiberg.

På skjermen viser ho meg EPSen, som ho kallar det – Ensemble Prediction System.

– Ved reknesenteret i England, ECMWF, har dei utvikla modellar som varslar vêret framover i tid, og her ligg det vèrobservasjonar frå heile verda. Vi tek utgangspunkt i vèrsituasjonen her og nå for å kunne rekne ut vêret framover. Då får vi ein god peikepinn på korleis vêret vil bli.

Wiberg fortel at Meteorologisk institutt har vore med på å utvikle ein nordisk modell, HIRLAM, som er ein modell med større oppløysing.

– Den bruker vi når vi varslar vêret for kortare tidsrom. Modellen tek omsyn til topogra-

fien i Noreg, som dei høge fjellformasjonane på Vestlandet.

– Den blå linja viser den operasjonelle modellen, forklarar ho.

– Her kan vi sjå totalt skydekke, nedbør, vindstyrke og temperatur. I dag ser vi at det er skydekke over Bergen, og lågtrykket ligg tungt utanfor Vestlandet. Modellen reknar ut at lågtrykket vil leggje seg over Sør-Noreg den 12. mai. Når det gjeld 17.mai, blir det lite nedbør her på Austlandet, men det ser dystert ut for Bergen.

– *Er det mange som blir sinte når de varslar feil?*

– Det er nokre som klagar, særleg om sommarene. Når ikkje vêret blir som vi har sagt, er det særleg bøndene som ringer.

VI GÅR OPP I vèrvarslingsalen i 5.etasje. Der sit langtidsvakta og varslar vêret 3-7 dagar framover. Børge Johanson har det travelt i dag. Avisene ringer, for det er berre seks dagar til 17. mai.

– Det ser ut til at austafjells kjem best ut, seier han.

I eit hjørne for seg sjølv sit flymeteorologane, som lagar egne flyvarsel. Tidlegare sat flymeteorologane på Gardermoen, men i dag

sit dei her og studerer bileta frå tårnet på flyplassen. Dei må følgje godt med for å observere når tåka kjem snikande.

I salen sit også medievakta som lagar tabellar for det som skal presenterast i NRK og som svarer på spørsmål frå media. Her har meteorologane sitt eie radiostudio.

– Vi begynner innlesinga kvart på seks om morgonen. Tidspunktet må vere heilt nøyaktig, og difor er klokka stilt av satellitt, fortel Wiberg.

Lenge var ho den einaste jenta ved instituttet som melde vêret på TV, men i mars begynte det ei svensk jente som også varslar vêret på skjermen. No vil Wiberg vise meg korleis ho førebuar sending i fjernsynet, og vi tek turen ned til NRK.

– Det krev tid og konsentrasjon å førebu seg til sending, og det blir mykje støy og stress med journalistar og produsentar rundt ein. Difor må eg førebu meg oppe på instituttet før eg kjem ned hit. Gislefoss er nok meir garva og avslappa enn meg, seier ho og ler.

I nyheitsavdelinga i NRK er det hektisk aktivitet. Klokka er snart 12 og det nærmar seg sending. Kamera og lys rettar seg inn mot ein nysminka ankermann, Christian Borch.

På ein pult i hjørnet hentar Wiberg fram

dei nyaste varsla på ein skjerm.

– Her går eg inn og sjekkar karta. Den dagen eg skal på TV, er det ein annan meteorolog som varslar vêret. Men sjølv om eg ikkje har laga vèrkartet sjølv, vurderer eg ut ifrå modellane kva eg skal seie på TV, og sjekkar at det ikkje er feil i varsla. Om eg gjer store endringar, må eg ringe og konferere med dei andre.

Wiberg hentar fram dei nyaste satellittbileta.

– Er det eit godt bilete av Noreg, bruker eg det kanskje i TV-sendinga. Eg legg sjølv inn frontar, lågtrykk og høgtrykk i eit animasjonsprogram som viser korleis dei vil endre seg i komande døgn.

Borch reinskar stemma og rettar på slipset. Kamera går. Og eg blir med Wiberg ned i Dagsrevystudio for å sjå korleis alt går føre seg. Der tek ho peikestokken og stiller seg framfor ein stor grøn vegg, som slett ikkje er grøn når vi ser den heime i stova. TV-sjåarane ser eit kart på veggen

– Vi ser ikkje kartet bak, men vi kan sjå oss sjølve og kartet på ein bitte liten skjerm. Det var veldig vanskeleg med ein gong. Og vi må vi kunne alt vi skal seie på rams, for vi har ingenting å hjelpe oss med.

– *Korleis er det å vere på TV?*

– Eg har vore veldig nervøs. Eg har alltid vore stille og beskjeden, og det første året fekk eg heile tida høyre kor nervøs eg såg ut. Men no er eg blitt meir glad i å vere på skjermen.

Og det er slett ikkje problematisk å vere kjendis, synest Wiberg.

– Det er ein del som kjenner meg att på gata, men mange hugsar ikkje kvar dei har meg frå, seier ho.

«Eg har alltid vore stille og beskjeden, og det første året fekk eg heile tida høyre kor nervøs eg såg ut. Men no er eg blitt meir glad i å vere på skjermen.»

Siri Wiberg

NOKRE DAGAR SEINARE møter eg Kristen Gislefoss på instituttet.

– I dag sit eg heldigvis ikkje på operativ vakt. Den 16. mai er det enorm pågang her. Og prognosane for morgondagen ser ikkje gode ut. Det blir vått dei fleste stader, seier statsmeteorologen. Han ser yngre ut enn på skjermen, utan den stramme trøya.

Gislefoss er superkjendis og er blitt van med det. Han har vore tilsett her sidan 1981 og på vêrvarslingsalen frå 1989.

– *Korleis er det å få så mykje merksemd?*

– Nei, det gjeng greitt. Men ein blir svært eksponert for ein stor del av befolkninga.

– *Det er ganske stor skilnad på værmeldinga i NRK og TV2?*

– I TV2 reindyrkar dei presentasjonen, medan NRK har vald å bruke utdanna statsmeteorologar frå Meteorologisk institutt. Men dei prøver å lære oss litt opp, då.

Gislefoss viser fram alle verkarta på veggen med analysar over vêret, sydd saman på

Siri Wiberg er på veg frå Meteorologisk institutt til TV-sending i NRK.

grunnlag av ferske observasjonar.

– Desse verkarta analyserte vi tidlegare for hand. Men i dag jobbar meteorologen berre elektronisk.

– *Har jobben din endra seg mykje dei siste åra?*

– Det har skjedd mykje sidan eg begynte. Avstanden mellom kvart berekningspunkt har blitt mindre, noko som fører til at ein kan rekne ut vêret meir presist på små område. Og det blir stadig kraftigare datamaskinar og betre tilgang til data som gjer at ein lettare kan vurdere vêrutviklinga.

– *Men likevel tek de feil?*

– Ja, natur er natur, og av og til blir vi lurt. Dette er ein av grunnane til at vi ikkje ønskjer å gå lenger enn sju dagar fram. Etter det er alt usikkert. Men vi har god kontroll over varsel for komande døgn.

– *Meteorologisk institutt presenterer også sesongvarsel?*

– Når det gjeld tre månaders varsling som kjem frå reknesenteret i England, tek ikkje instituttet så mykje stilling til dei. Vi har vald å berre leggje ut temperaturvarsel på nettet, for dei andre varsla er det rett og slett ikkje nok hald i. Middelterperaturane kan gje indikasjonar om varm eller kald sommar. I sommar skal temperaturen bli om lag ei grad varmare enn normalen, men likevel kan ein månad bli veldig kald og ein annan kan bli veldig varm.

– *Korleis trur du vêrvarslinga vil bli i framtida?*

– Det blir ei stor utvikling når det gjeld presentasjonsformer på TV. Den tredimensjonale biten vil nok utvikle seg raskt, og meteorologen vil kunne gå langs landet og peike på ulike stader i Noreg. Dessutan vil vi få tilgang til stadig fleire data som kan nyttast i varslinga.

– *Kva med klimaendringar framover – blir det stadig varmare?*

– Mykje tyder på at det er ei menneskeskapt klimaendring. Når ein ser på middelterperaturane, er det blitt varmare. Ein ser særleg endringar i vintrane mot eit varmare leie. Det

Meteorologane sitt eige radiostudio på vêrvarslingsalen.

– Vi begynner innlesinga kvart på seks om morgonen. Tidspunktet må vere heilt nøyaktig, og difor er klokka stilt av satellitt, fortel Siri Wiberg.

som òg skjer, er at ein blir utsett for meir ekstremver, som sterk auke i vind og nedbør.

METEOROLOGISK INSTITUTT har også eigen forskingsdivisjon med kontor i Gaustadalléen, og der møter eg Knut Helge Midtbø, leiar i meteorologisekjonen.

Han fortel at instituttet fyller 140 år til hausten.

– Meteorologisk institutt har ei lang forskarhistorie. Og Noreg har gjeve eit stort bidrag til moderne vêrvarsling med Bergensskolen i meteorologi, som er godt kjent internasjonalt. Norske meteorologar har vore langt framme, og tok i bruk numeriske reknemaskinar i vêrvarslinga like etter krigen, seier Midtbø.

Han viser fram eit gammalt bilete av professor Arnt Eliassen, som var med på å ta i bruk den første reknemaskina til vêrvarsling som var under bygging i Princeton i 1948.

– Eliassen var ein internasjonalt svært kjent forskar. Heilt sidan 1950-talet har instituttet drive forskning rundt numerisk vêrvarsling, og dette haustar vi framleis fruktene av. Ved NTNU i Trondheim står ei kjempestor reknemaskin, som forskingsavdelinga her er ein av hovudbrukarane til. Og til hausten kjem ei ny reknemaskin med heile 1000 cpu rekneiningar.

Forskningsavdelinga jobbar med å utvikle nu-

«Ja, natur er natur, og av og til blir vi lurt.»

Kristen Gislefoss

Kristen Gislefoss diskuterer vêret med Haakon Melhuus, som har medievakt i dag.

meriske modellar, som den nordiske HIRLAM.

– Saman med SINTEF har vi no utvikla ein modell for Avinor som førebels blir brukt på tre flyplassar i Noreg – i Molde, Sandnessjøen og Hammerfest. Dette er flyplassar som er særleg utsette for turbulens langs innflyginga. Systemet er berekna på lokale forhold og reknar detaljert ut korleis vêret blir på eit lite område. Det kan også nyttast til varsling i vindparkar og på fleire andre område, seier han.

I Noreg er det 200 vêrstasjonar som måler nedbør, temperaturar og vind. Ein del fleire stasjonar måler berre nedbør.

– I dag vert temperaturane målt i ventilerte hytter, og i tillegg har vi satellittmålingar og radar som supplerer desse.

– *Kva vert målingane brukt til?*

– Først og fremst for å beskrive klimaet i

«Noreg (...) har gjeve eit stort bidrag til moderne vêrvarsling med Bergensskolen i meteorologi, som er godt kjent internasjonalt.»

Knut Helge Midtbø

Noreg, men data kan også brukast til å varsle vêr og til å rekne ut sannsynlegheit for ekstremver. Ein del område i Noreg har stor risiko for storm, springflo og ras, og vi har utvikla eigne havvarsel som varslar om stormflo.

Ein del av klimaavdelinga held også hus her.

– Klimaavdelinga skal kartleggje og observere Noregs klima. Ei av dei nye oppgåvene er å bidra til kunnskap om framtidens klima og hjelpe styresmaktene med å finne tiltak i forhold til global oppvarming, fortel Midtbø.

– Vêrvarsling har alltid har vore viktig her i dette landet, som har sterke økonomiske interesser over eit stort geografisk område – med Svalbard, Jan Mayen og Nordsjøen. Noreg har verkeleg satsa på vêrvarsling.

Men korleis vart vêret eigentleg vêret den 17. mai? Langtidsvarselet slo ikkje til, men det vart som Gislefoss varsla den 16.mai: Ganske vått dei fleste stader, også på Austlandet.

Av Johanne Landsverk

– Desse vêrkarta analyserte vi tidlegare for hand, men i dag jobbar meteorologen berre elektronisk, seier Kristen Gislefoss.

– Norske meteorologar har vore langt framme, og tok tidleg i bruk numeriske reknemaskinar i vêrvarslinga, seier Knut Helge Midtbø i Forskningsdivisjonen.

Ti k jappe

Medlem nr. 40089807 **Ove Skarpenes**

Stilling: Post.doc. ved Sosiologisk institutt, UiO

Utdanning: Dr. polit i sosiologi

1. Hva jobber du med nå?

– Med å gi min sønn mat, ny bleie og passende mengde søvn. Jeg har pappapermisjon. I september skal jeg jobbe videre på prosjektet "Kunnskap og kultur i den norske middelklassen".

2. Hvor tenker du best?

– På kontoret. Kanskje også på lange reiser, som på toget mellom Oslo og Bergen. Jeg kunne ha lest en roman eller en avis, men har mest lyst til å lese en fagbok eller fagartikkel, det er alltid et bra utgangspunkt.

3. Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– Det finnes ingen slik enkeltstående fagbok som ble avgjørende. Men *Distinksjonen* av Pierre Bourdieu betydde mye for meg.

4. Hva er tabu i ditt fag?

– Sosiologien er et åpent fag, det finnes ingen tabuer. Nei, jeg vet ikke, FrP-ere kanskje.

5. Hva skal til for å bli en god sosiolog?

– Et samfunn med institusjoner hvor forholdene er lagt til rette for å drive med utdanning og forskning. På det mer personlige planet: samfunnsinteresse og engasjement, i tillegg ser vi at de faglig dyktigste sosiologene er de som jobber mye.

6. Hvem er den beste læreren du har hatt?

– Jeg lærte mye av en lærer jeg hadde på ungdomsskolen, Arnt W. Olsen. Som sosiologstudent tidlig på 90-tallet husker jeg med glede innføringsforelesningene til Hildur Ve, særlig hennes entusiasme.

7. Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?

– Kanskje sosialøkonomi? Jeg kunne blitt en litt frustrert lektor i videregående skole med et kritisk prosjekt om å få elevene til å tro på alternativer til markedet. Er det like vanskelig som å få dem til å like *Vildanden*?

8. Om du var kunnskapsminister, hvilket enkelttiltak ville vært viktigst for deg å få gjennomført?

– Akkurat i dag (19. mai) tenker jeg at det er viktig å stoppe KS i forhandlingene med lærerne. Satser man på kunnskap er det ikke særlig lurt å gjøre det mindre attraktivt å bli lærer i et land der statusen til yrket allerede er hardt prøvet.

9. Hvor var du EU-avstemningskvelden 1994?

– Jeg var i Bergen sentrum. Snart her. Snart der. Glad.

10. Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Bokanmeldelser.

Av Ingar Myking

Skjønndånd

"Vi er maskinen, maskinen er oss."

"Otto løftet blikket fra notatene og så utover det nesten fulle auditoriet. Det var helt stille, bare spredt akademisk hosting kunne høres langs rekkene. På de små klappstolene satt familie, kolleger og studenter, og så hvordan hans karriere ble skapt."

Den framstormande historikeren Otto Horn er hovedpersonen i debutromanen til Mattis Øybø – *Alle ting skinner*. Horn er nydisputert ved Universitetet i Oslo, og han nyt flere trekk ved universitetslivet: "Otto gikk stort sett i svart høyhalset genser og en gammel brun cordfløyeljakke, en akademisk stil han tilstrebet og likte." Mykje tyder på at han liker å høre si eiga røyst førelse. Studentane finn òg hugnad i førelesingane hans:

"Ryktet gikk. Revolusjonær teori og praksis. På torsdager fra seks til åtte i rom 307 i Sophus Bugges hus. Første gang var det syv der, andre gang tretten, tredje femtito."

Førelesingsserien får store konsekvensar. Nokre studentar vert svært engasjerte i teori-ane til den tyske terroristgruppa Rote Arme Fraktion (Baader-Meinhof). Eg kan til og med seie "fascinerte", for favorittanekdota til førelesar Horn dreier seg om det etymologiske slektskapet mellom orda fascinasjon og fascisme.

Ei gruppe studentar held fram med å møtast etter at førelesingsserien er over. "Begreper er aksjoner, aksjoner begreper." "Vi er maskinen, maskinen er oss." Slike fengende postulat ligg bak, og kling med, aktiviteten til denne krinsen. Italiensk futurisme, fascistisk estetikk og spenningsforholdet teknologi-samfunn er andre stikkord for den ganske målretta, eller einsretta orienteringa til studentkrinsen. Veit Otto Horn kva han har sett i gang? Dersom begrep er aksjonar, kan ein ikkje berre snakke.

Då er vi nesten framme ved det boka startar med: Det snør og snør i Oslo. Så vert det kaldt. Så går straumen.

I spalta *Skjønndånd* presenterer vi skjønnlitterære skildringar av det akademiske livet.

Alle ting skinner kom ut på Oktober i 2003.

Av Kjetil A. Brøttveit

Bilder fra norsk forskning

New Foundland i 1962. Ekteparet Helge Ingstad og Anne Stine Ingstad på deres ekspedisjon, der de fant rester etter vikingbosteder i Vinland, etablert 500 år før Columbus' første reise til Amerika i 1493. Ekteparet Ingstad kunne legge frem håndgripelige bevis for at hustuftene på L'Anse aux Meadows var fra Leiv Erikssons tid, ca. år 1000 e.Kr. Ingstad la frem og begrunnet en radikal teori som gikk ut på at Leiv Erikssons Vinland, ifølge de islandske sagaene, måtte søkes et sted ved Newfoundland's kyster. Flere ekspedisjoner fulgte. De ble omfattende og strakte seg over syv år, 1960-68. Å lete etter norrøne boplasser i de veldige områdene mellom Grønland og Newfoundland og langs den endeløse nordvest-kysten av Canada var som å søke etter en nål i en høystakk. Men så ble den eldgamle boplassen ved L'Anse aux Meadows funnet. Arkeologiske utgravninger kom i gang under faglig ledelse av arkeolog, dr. philos. Anne Stine Ingstad. Time Magazine vurderte dette som en av de viktigste oppdagelser på 1900-tallet. Ingstad kombinerte vitenskapelige observasjoner med den gode fortelling – eller som Hamsun sa om ham: "De er en makeløs skildder, og alt underbygger De med viten." (Foto: AP / SCANPIX)

En bergensk kjetter

Han innførte moderne geofysikk i Skandinavia tidlig på 60-tallet. Så fikk han nok.

HAR DU HØRT OM kontinentaldrift-teorien? Det har du sikkert. Det er teorien som sier at jordens ulike kontinenter har vært et tilnærmet felles kontinent – Pangaea, som så gradvis delte seg opp i flere biter og til slutt dannet den jorden vi i dag lever på. En moderne geofysiker vil trolig hevde at de ulike kontinentene nærmest flytter omkring som korker på havet. På skolen lærte vi og lærer våre barn at teorien er den eneste gyldige og alt annet humbug. Og mannen bak teorien, husker kanskje noen, het Alfred Wegener.

PROFESSOR KARSTEN M. STORETVEDT har for lengst oppgitt drift- og plateteorien som meningsfylt grunnlag for sin forskningsvirksomhet. Og professor Storetvedt er ikke hvem som helst, han er – eller helst var – en av storkene innen geofysikken, publiserte i *Nature*, var hyppig sitert, ledet internasjonale komiteer innenfor sitt område og har fått utmerkelser for sin utrettelige innsats for geofysikken.

Nå er han kjetter og plassert utenfor det gode selskap. Storetvedt hevder at mange naturvitenskaper, og geovitenskapene spesielt, er preget av vanetenkning, irrasjonalitet og føleri.

– Ja, jeg har for lengst innsett, og motstrebende måttet erkjenne, at plateteorien har fått alle kjennemerker som preger autoritære politiske ideologier.

Og for dem som lurar, mannen er bergenser. Han er så til de grader bergenser.

– Norge har i realiteten ingen kreativitetskultur. Vi har kun en jantelovskultur som knebler nytenkning og det motet som trengs for å fremme utradisjonelle synspunkter. Teori og metode har dessuten alltid stått svært svakt innenfor lauset. Rett nok er vi gode til å observere, men virkelige naturvitenskapelige gjennombrudd, som i stor grad består i å forene observasjoner og fenomener i en sammenfattende forklaringsstruktur er nesten ikke-eksisterende i Norge.

VI MÅ BEGYNNE med starten, og starten kom rett etter andre verdenskrig, nærmere bestemt i Newcastle i England, hvor Storetvedt for øvrig var stipendiat. Pionerene innen geofysikk ville at faget skulle bli anerkjent på lik linje med de store og langt mer etablerte naturvitenskaper. Da trengte faget et felles teoretisk fundament.

Før andre verdenskrig var Alfred Wegeners kontinentaldriftsteori, en idé på linje med en rekke andre løst formulerte teorier om den globalgeofysiske utviklingen, sett på som svært problematisk. Ingen hadde så langt funnet en konsistent forklaring på hvordan jorden utviklet seg mot dens nåværende indre og ytre forhold. Men skulle geofysikken bli ansett som stueren, måtte altså faget forenes rundt et felles vitenskapelig grunn-

lag – det vil si, en global teori med stor forklarende kraft.

I det minste er det dette Storetvedt hevder. Så her er hans historie, historien om hvordan en hel vitenskap ble basert på en i realiteten ikke-fungerende, falsk teori.

– I mellomkrigstiden var diskusjonen rundt Wegeners omstridte kontinentaldriftmodell på mange måter en sunn vitenskapelig debatt. Det kom imidlertid ikke til noen faglig avklaring, og frem mot slutten av 1930-tallet forstummet kontroversen.

Så kom krigen, og alt ble liggende nede. Wegeners omstridte driftteori hadde da eksistert i 25 år, og på begge sider i debatten hadde det kun vært et fåtall geologer og geofysikere som hadde deltatt.

– For den vanlige geoforsker hadde saken kun perifer betydning, for driftaspektet hadde liten eller ingen relevans for deres daglige arbeid. Da krigen var over, begynte teordiskusjonene på nytt. Man var enig om at diskusjonen om kontinentalteorien hadde vært interessant og underholdende, men i visse geofysikk-kretser var man bekymret over at dersom faget ble assosiert med den spekulative driftteorien, kunne dette få ødeleggende konsekvenser i konkurransen med de mer etablerte naturvitenskapene.

«Norge har i realiteten ingen kreativitetskultur. Vi har kun en jantelovskultur som knebler nytenkning og det motet som trengs for å fremme utradisjonelle synspunkter.»

– Vi er gode til å observere, men virkelige naturvitenskapelige gjennombrudd, som i stor grad består i å forene observasjoner og fenomener i en sammenfattende forklaringsstruktur er nesten ikke eksisterende i Norge, hevder Karsten Storetvedt. (Foto: Bjørn Erik Larsen)

MEN SELV OM krigen på mange måter hadde tvunget geovitenskapene i kne, var det ikke slik at krigen bare hadde vært negativ. En rekke funn var gjort i kjølvannet av alle de geofysiske målinger som sjøkrigsoperasjonene hadde ledet til. Funnene måtte nå tolkes.

– I tillegg dukket for alvor en ny forskningsgren opp tidlig på 1950-tallet; paleomagnetismen, som før øvrig ble mitt forskningsområde. Og for å kunne forstå det fossile magnetfeltets variasjon mellom kontinentene, som målingene hadde vist, fikk man behov for en eller annen form for mellomkontinental bevegelighet.

Her er det at noen britiske forskere i Cambridge, Newcastle og London på nytt gravde fram driftmodellen til tyskeren Wegener, som i 1915 hadde skrevet *Die Entstehung der Kontinente und Ozeane*.

– Ingen andre mobilistiske alternativer ble vurdert. Dermed tok man Wegeners. Her hører det med til historien at de som drev det paleomagnetiske forskningsfeltet, var fysikere. Underlig nok valgte de å overse en dynamisk mekanisme som for fysikere burde vært innlysende, nemlig de mekaniske overflateeffektene av jordens ujevne spinn.

– Her må du utdype.

– Jo, man skulle tro at fysikere ville knytte bevegelsene i jordens ytre lag til de innbygde treghetsbevegelser som oppstår på grunn av klodens rotasjonsendringer. Men denne muligheten ble oversett. Fra nå av var

PORTRETET

det kun Wegeners omstridte laterale drift mellom kontinentene som var i fokus, selv om dette bevegelsessystemet alltid har skapt uoverstigelige problemer for landmassenes "tvangs"-tilpasning.

– *Mens du mener?*

– At det breddegradsavhengige treghetsstresset for de store landmassene kun vil resultere i *på-stedet* rotasjoner av kontinentblokkene. Slike mindre endringer i kompassretning forklarer på en enkel måte de ulike plasseringer av kontinentenes individuelle polvandringsskurver, samt at tilpasningsproblemene i Wegeners bevegelsessystem forsvinner helt.

Sagt på en annen måte: Drift- og plate-teoriens grunnleggende tilpasningsproblemer skyldes feil grunnlagsteori – ikke naturen selv.

– Men det viste seg at ingen av datidens to-neangivende paleomagnetikere i det hele tatt hadde lest Wegeners bøker. De kjente derfor heller ikke til de problemene som Wegener selv hadde hatt med sin egen teori, og som han delvis eksponerte i sine bøker.

GRUNNEN TIL AT Storetvedt vet at disse fysikerne ikke hadde lest Wegener, er enkel. Han kjente så godt som alle hovedaktørene personlig, og hadde som ung jobbet sammen med og under flere av dem.

– En av dem jeg spurte om man ikke på det kritiske tidspunkt på 1950-tallet hadde vurdert andre alternativer for kontinental mobilitet, professor K.M. Creer, svarte slik: "No, we didn't! We just took what we had!" Og på spørsmålet om han på angjeldende tidspunkt hadde lest Wegeners bok, svarte han: "No, we didn't have time chasing that old book in the library." Han la til at i vurderingen av driftproblemet hadde de kun konsultert sekundærlitteraturen.

Men karrierene ble nå bygd på teorien, og når teorien og dermed karrierer er truet, begynner utstøtingen av dem som ikke vil tilpasse seg.

– Keith Runcorn, berømt fysikkprofessor i Newcastle, var den første som virkelig omfavnet Wegener. Hans institutt ble det ledende i verden innenfor det som på 1950-60 tallet ble omtalt som "Den moderne geofysikken".

Det var ikke bare fysikere som før krigen hadde kritisert Wegeners teori, geologene hadde gjort det samme fra sitt ståsted.

– Men Runcorn var ikke geolog, han kjente derfor heller ikke til alle de argumentene som geologer fremla mot Wegeners teori.

Runcorn var for øvrig en tid Storetvedts lærer, og er en mann Storetvedt den dag i dag har stor respekt for.

– Og siden Runcorn var min veileder i Newcastle, var jeg selvsagt svoren tilhenger av både Runcorn og driftsteorien.

I 1963 kom Storetvedt tilbake til Bergen.

– I 1969 disputerte jeg. Frem til da hadde jeg som paleomagnetiker lojalt forfektet Wegeners teorier. (Foto: Bjørn Erik Larsen)

Han var da den første skandinav som var utdannet i moderne geofysikk, og ble med det den ledende fagperson på feltet i Norden. Og selvsagt en svært populær mann på det unge Universitetet i Bergen. De hadde en internasjonal stjerne i sin midte.

– I 1969 disputerte jeg. Frem til da hadde jeg som paleomagnetiker lojalt forfektet Wegeners teorier. Men under min forskning ble jeg gradvis klar over den store mengden faglige problemer, og at ideene hadde vokst frem grunnet en enorm faglig fremmedgjøring. Tilhengerne av det nye rammeverket hadde ikke brydd seg om å sette seg inn i dets grunnlagsproblemer. De hadde ikke stilt de normale vitenskapsteoretiske spørsmålene ved de begrepene de nå frontet. De hadde kun vært opptatt av å løfte statusen til dette nye og ikke-etablerte, men svært lovende, faget.

– *Men hva med alle de problemene som geologer lenge hadde hevdet var uløselige paradokser i Wegeners rammeverk? Har den senere driftinspirente plateteorien løst disse?*

– Nei, de klassiske problemene er den dag

i dag like påtrengende som de var i mellomkrigstiden. Men siden den geovitenskapelige forskningssektoren vokste så raskt etter krigen, fryktet mange geofysikere at de lett kunne havne i bakleksa om ikke faget ble assosiert med en grensesprengende og publikumsvennlig idé. For å få karriere, måtte de publisere, og i kampen for en plass i solen var driftteorien blitt paleomagnetikernes manna fra himmelen. Toget gikk fort, og ingen ville bli stående igjen på perrongen.

MEN SIDEN DRIFTTEORIENS tradisjonelle problemer nå engang likevel var der, måtte de på et eller annet vis adresseres, og elimineres.

– Når så teorien var godt etablert på midten av 1960-tallet, var tiden kommet for å forklare den manglende konsistensen. Terrenget måtte tilpasses kartet. En rekke argument ble dermed vridd fra con til pro.

Det gjaldt spesielt om å få Atlanterhavets tilpasningsproblemer inn på tørt land, som Storetvedt noe humoristisk sier det.

– I det meningsklimaet som rådet, var det ikke akseptabelt med rusk i maskineriet. En rekke studier ble nå profilert som viktige gjennombrudd, og dermed gikk også disse arbeidene til topps i siteringskampen. Disse var i realiteten kun en form for maskeradespill iblandet tilstrekkelige mengder kosmetikk.

I strevet med å tilpasse Atlanterhavets tilstøtende kontinenter stod misbruk av matematikken sentralt, mener Storetvedt. For å oppnå den ønskede tilpasning, beholdt man data som kunne tilpasses og ignorerte resten.

– Dette skulle være moderne matematisk teori som visstnok beviste at plateteorien var rett. Men jeg satt jo selv i auditoriene i Newcastle og hørt hvordan protester i salen forkynte at datavalget til den matematiske fremgangsmåten var humbug og ikke stemte men det som hadde vært hevdet. Men det underlige var at etter vi hadde gått ut døren, så fortsatte vi å argumentere som før. Det var som

«Innen naturvitenskapen vil vi gjerne ha det til at vi kun driver med sterke fakta; intet kunne være fjernere fra sannheten. Vi bør ikke glemme at også naturvitenskap er en menneskelig aktivitet, og som sådan infiltrert av dagliglivets politiske og psykososiale mekanismer.»

om vi ikke var i stand til å ta til oss at faget hadde grunnlagsproblemer.

Til prøveforelesningen i 1969 valgte Storetvedt "geomagnetiske anomalier" som tema for den selvvalgte prøveforelesningen.

– Jeg hadde nylig blitt oppmerksom på at det var en rekke viktige marinmagnetiske funn som ikke passet inn i det nye platetektoniske paradigmet. Etter hvert fant jeg selv nye problematiske data, men fortsatt var jeg sterk tilhenger av Wegeners teori.

Så dro Storetvedt på forskningstermin til Liverpool i 1972–73. Og han fikk der sin første store eurekaopplevelse.

– Jeg oppdaget at det eneste man trenger for å forklare den ulike magnetismen mellom de Nord-atlantiske kontinentene, er mindre på-stedet vridninger forårsaket av treghetsmekanismen i forbindelse med jordrotasjonen. Tok man hensyn til den relative rotasjonsforskjellen som kan finnes ved sammenlignende paleomagnetiske målinger mellom kontinentene, samsvarte plutselig dataene med en annen teori, fundamentalt forskjellig og langt mindre mobilistisk enn Wegeners.

FOR DEM SOM IKKE ER fornøyd med denne noe overflatiske oppsummeringen, er dette ikke Storetvedts feil, men undertegnedes. For en nærmere og enkel forklaring anbefales Storetvedts siste bok, *Når grunnlaget svikter* (2005). Der forteller Storetvedt den personlige historien om sin faglige utvikling, samt gir en skisse av de mest alvorlige problemene med driftsteorien. Boken er stor underholdning, og selvsagt ikke gitt ut på noen av de etablerte forlagene, men på vesle Kolofon A/S.

– På 70-tallet hadde jeg fortsatt ikke forlatt Wegener, prosessen var imidlertid i gang. Gradvis begynte ny innsikt å sprengte seg fram, men jeg gikk ikke offentlig ut før på slutten av 1980-tallet.

– Og det er i denne perioden at dine motstandere vil si at du utviklet megalomani, at du mistet taket?

– Jada, helt sikkert. Det er den vanlige taktikken. Til det vil jeg svare at det selvsagt er en stor glede i det å utvikle en ny teori, men frykten for de ubønnhørlige straffereaksjoner var langt større. I mange år lot jeg derfor være å fortelle om mine oppdagelser, at det fantes et alternativt mobilt system. Jeg fortalte det kun til mine hovedfagsstudenter. Jeg visste at som annerledestenkende ville konsekvensene for min karriere og mine verv bli store. I tidligere Sovjetunionen ble som kjent slike dissidenter innesperret og tvangsmedisinert.

Men til slutt kunne ikke Storetvedt holde munn.

– I 1986 hadde jeg helt avskrevet plateteorien. Jeg så at man hadde presset feil brikker ned i puslespillet med det resultat at alle brikker måtte forandres. Reparasjonene var blitt selve innholdet i vitenskapen, ingen resultater kunne lenger predikeres; dermed hadde geovitenskapen ingen funksjonell teori.

Nå begynte motstanden for alvor å komme til overflaten ved UiB. Historien er i korte trekk denne, om vi skal tro Storetvedt, og han belegger påstandene i sin siste bok: Storetvedt var for populær, han tok studenter fra andre ansatte, og han sådde griller i hodene på dem

han underviste. Storetvedt var altså ikke lenger en ressurs, han var blitt et problem. Han ble blant annet presset ut av undervisningen, etter eget ønske overført til et annet institutt, men da hadde hans familie blitt utsatt for telefonterror gjennom mange år.

Ledelsen ved UiB måtte til slutt helt fristille Storetvedt, og hans nye institutt måtte gå til det skritt og hemmeligholde alle hans reiser for at familien skulle få fred.

– Jeg var blitt en trussel for de etablerte, samtidig som jeg akademisk sett var en suksess. Jeg rokket ved den interne stabiliteten og kunne derfor ikke tåles; min store teori – alle geoforskeres drøm – var dermed blitt min bane. I Norge skal man ikke ha stor vitenskapelig suksess, man skal fremfor alt ikke presentere nye teorier, man skal være konvensjonell, ellers blir Nemesisprinsippet sluppet løs på deg.

– Men du kunne jo ha valgt å være konvensjonell, konvensjonell suksess blir vel akseptert?

– Ja, jeg kunne ha valgt å være konvensjonell og kanskje fått enda mer konvensjonell suksess. Men vitenskap har med ærlighet å gjøre. Dersom jeg ikke fortalte om mine funn, ville jeg i egne øyne være en stakkars usling. Jeg verken ville eller kunne selge meg for en billig penge, jeg ville ikke miste min integritet.

STORETVEDT BEGYNTE NÅ å lese vitenskaps-historie. Han fant at han selv ikke var et unntak, men en regel. Nytenkning blir ikke akseptert.

– Det var omfattende studier av vitenskapshistorien som gjorde at jeg overlevde. Det som hadde skjedd meg, utfrysing, forfølgelser og angrep på familie, var på ingen måte unikt. Det var en trøst.

Storetvedt er i dag 71 år. Hans teorier er fortsatt ikke akseptert av tunge fagmiljø, men han får stadige tilbud om forelesninger rundt omkring i verden og spesielt oljeselskap bruker hans kompetanse.

– Men du vil neppe vinne frem i din tid?

– Nei, og jeg vil uansett ikke få noen anerkjennelse mens jeg lever, tror jeg. Erkjennelser om alvorlige feil i vitenskapen sitter normalt langt inne, for som kjent vokser ikke ærligheten på trær i akademien. Men plutselig en dag, etter at en ny generasjon forskere er kommet på banen, uten sterke hegemoniske bindinger til platetektonikken, vil man stilltende innse at samtidens rådende grunnlags-teori er moden for søppelhaugen.

– Og dette tør du påstå om naturvitenskapene?

– Innen naturvitenskapen vil vi gjerne ha det til at vi kun driver med sterke fakta; intet kunne være fjernere fra sannheten. Vi bør ikke glemme at også naturvitenskap er en menneskelig aktivitet, og som sådan infiltrert av dagliglivets politiske og psykososiale mekanismer. Kampen bak kulissene – om ære, posisjoner og penger – gir dermed god næring til det akademiske falskspillet. Slik sett er alle vitenskaper i samme båt. Ærlighet og kreativt mot er de egentlige hjørnesteiner for vitenskapelig fremgang, men altfor mange velger minste motstands vei og lar seg innelåse i prefabrikkerte tankebaner.

Av Jon Hustad

20 spørsmål

- 1) I kva for opera møter vi Papageno og Sarastro?
- 2) Kva heiter det finsk-russiske grenselandskapet kor råmaterialaet til eposet Kalevala er samla inn?
- 3) Kva er ein pandemi?
- 4) Kva heiter svensken som vann Champions League med Barcelona i år?
- 5) Kva heiter selskapet som sprang ut av Statens vegvesen?
- 6) Kva for kritikarrost forfattar har skrive fleire bøker om Tomas Olsen Myrbråten?
- 7) Eit kjent måleri viser birkebeinarane Torstein Skevla og Skjervald Skrukka på flukt med den seinare kongen Håkon Håkonsen. Kven var det dei flykta frå?
- 8) I kva land ligg byane Maribor, Bled og Celje?
- 9) Kva heitte den indiske statsministeren som blei myrda i 1984?
- 10) Og kva heiter sikken som er Indias statsminister i dag?
- 11) Kva heiter flyplassen ved Ålesund?
- 12) Kven fekk ein stor hit med "Good Vibrations" i 1966?
- 13) Kva var det Josef Stalin og Vladimir Putin – med 58 års mellomrom – bad forfattere Sergej Mikhalkov om å gjere?
- 14) Kor mykje er eit sneis?
- 15) Sagnmonsteret Minotauren blei halden fanga i ein labyrint. Kor?
- 16) Hajj er svært viktig for truande muslimar. Kva er det?
- 17) Sten Stensen, Amund Sjøbrænd og Jan Egil Storholt var tre av dei fire S-ane som dominerte skeisesporten på 70-talet. Kven var den fjerde?
- 18) Kva er Gripen?
- 19) Polenta er gryn, men av kva for kornslag?
- 20) Kva heiter det Bermuda-registrerte tankselskapet til kyprioten John Fredriksen?

Rette svar på side 29 ►►

Ei umogleg oppgåve

Norske pedagogar manglar truleg sjølvrespekt.

GÅR DET AN Å TRU PÅ ei bok som har denne setninga på smussomslaget? "Økt fokus på studenters læring innebærer at vi i enda større grad må reflektere over undervisningsformene." No kunne det auka fokuset skuldast ein lite språksikker forlagsredaktør, men nei. Stikkprøver syner at ordet vert teke i bruk over 1000 gonger på dei 250 sidene:

"Den nye læringsdiskursen har bidratt til å rette fokus mot studenten – den lærende – noe som uten tvil er viktig for at våre institusjoner skal tilby gode lærings- og studiemiljø."

"Samtidig er det ikke sikkert at vi skal fokusere for mye på hvordan sammenhengen er i disse studiene, men at vi heller bør fokusere på hvordan vi ønsker at tingenes tilstand skal være." Og: "Det er når noen utvalgte fokus utforskes grundig og i dybden, at dybdelæring stimuleres."

Når læring er det viktigste heiter boka og er passande nok nær blotta for substans. Boka er ei artikkelsamling og har 13 bidragsytarar. Ingen av dei skriv godt, dei fleste direkte dårleg. "Studenten som på sin side er vant til arbeidet med å utvikle egen forståelse og elaborere informasjon har en sentral plass i undervisningen, lærer seg en annen måte å behandle fagstoffet på" (sitatet er rett attgjeve).

TRASS I DEN SPRÅKLEGE hjelpeløysa har Cappelen som mål at boka skal verte pensum for dei som underviser i høgare utdanning. Verst er kanskje forordet, som er skrivne av redaktørane Strømsø, Lycke og Lauvås; platitydane kjem som var dei ein del av eit snødrev: "I valg av temaer har vi lagt vekt på at studenters læring bør være en sentral innfallsvinkel til hvordan vi utvikler og gjennomfører undervisning." "Undervisning innebærer å tilrettelegge for studenters læring." "Et gjennomgangstema i boken er studenters læring." Und so weiter und so fort.

Boka er altså meint for professorar, doktorandar, atomfysikarar og litteraturvitarar, alle desse som har sitt daglege brød som forskarar i høgskule- og universitetssektoren. Svært raskt meldte fylgjande spørsmål seg for underskrivne: Trur forlaget og redaktørane og artikkelforfattarane at den såkalla målgruppa ikkje har reflektert over det som står i denne boka?

Nei, personane bak boka kan ikkje tru det. Men likevel får godt utdanna menneske, som pedagogar vel er, seg til å skrive slikt: "Et sentralt perspektiv i kapittel 10 *Erfaringsbasert læring – caseundervisning, problembasert læring og prosjektarbeid* er at kunnskap ikke er uforanderlig, men formes og omformes gjennom erfaring."

ALLE FORFATTARANE i denne boka er sikkert gode, flinke menneske med ei klar forståing for kva som er godt og kva som er elendig. Men no er det altså slik at styremaktene krev at også akademikarar i høgskulesektoren skal ha eit kurs i undervisningsteori, og skal lese

pedagogikk og didaktikk for å verte godkjende. Og når stoda ein gong er som ho er, må nokon gjere arbeidet, og som alltid fell oppgåva på pedagogane, og som alltid stiller dei opp. Det er truleg i denne instrumentelle funksjonen faget har, at tragedien ligg.

Kva slags svar kan eigentleg pedagogikken gje oss? Tja, dei kan til dømes ta eksamensresultat i vidaregåande allmennfag dei siste 30 åra, og sjå om det er ein samanheng mellom utdanningsnivå på læraren og resultat til eleven. Truleg vil ei slik granskning vise at godt utdanna lærarar får betre resultat enn dårleg utdanna lærarar, i det minste om ein korrigerer for dei sosioøkonomiske levekåra til elevane.

I tillegg kan pedagogane truleg produsere resultat som viser at mykje skrivetrening er betre enn lite skrivetrening, at mykje lesing er betre enn lite lesing dersom ein skal verte ein god lesar.

Og det er vel omtrent så langt pedagogikken har kome i å produsere nokolunde sikker

kunnskap. Forskarane har vist oss det vi alltid har meint å vite. Og det har sjølv sagt ein verdi i seg sjølv. Men vegen vidare vil per definisjon vere svært usikker. Variablane er altfor mange, menneske er ikkje laboratorieroter, omgjevnadene trengjer seg på. Ein lærar underviser slik, ein annan på dette viset.

At eit fagfelt har mange og flytande variablar og fagfolka innanfor kjem til ulike resultat, er på ingen måte noko særmerkt for pedagogikk. Det er sams for dei fleste felte innan humaniora og samfunnsfag. Ulukka for pedagogane er at faget deira òg vert forventa å ha ein klar instrumentell funksjon. Pedago-

«Boka er ei artikkelsamling og har 13 bidragsytarar. Ingen av dei skriv godt, dei fleste direkte dårleg.»

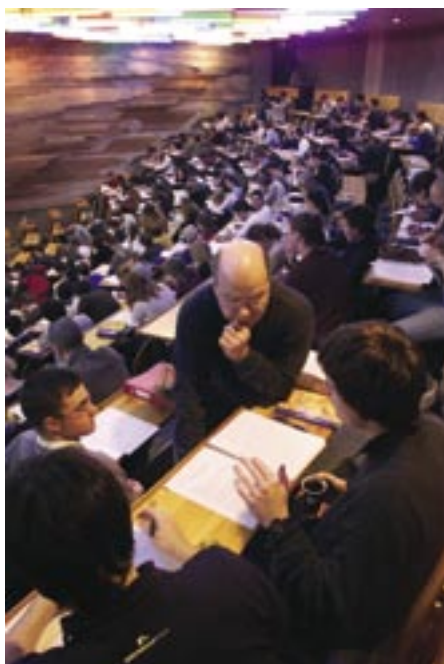
gar skal lære andre å lære frå seg, og dei skal fortelje dei korleis dei skal gjere dette. Men pedagogar – i det minste dei intelligente – må vel vite at dette er nær umogleg?

I HØGSKULESEKTOREN ER alle lærarar svært godt utdanna, studentane er rolege, disiplinen god og ein kvar professor og amanuensis veit dermed at dei sjølve må finne ut korleis dei best skal undervise studentmassen. Dei tilsette er i tillegg vitenskapsteoretisk skolerte og har gjennom ei årrekke prøva at dei evnar å reflektere. Å verte presentert for setningar som dette (og det sjølv om denne er nokolunde godt formulert), er og vert lite anna enn ei fornærming for eit kvart oppgåande menneske: "Det som særlig skiller ekspertens kompetanse fra novisens, er nettopp hans eller hennes måte å beherske fagkunnskapen og de faglige begrepene på."

Norske pedagogar generelt og desse forfattarane spesielt har akseptert ei umogleg oppgåve. Eg finn ikkje noka anna forklaring på kvifor *Når læring er det viktigste* er så dårleg skrive, dårleg tenkt og dårleg redigert. Dømt etter denne boka, er det å være pedagog å mangle sjølvrespekt. Eller endå verre: Å mangle innsikt.

– Trist som faen, som ein annan utan sjølvrespekt og innsikt har sagt det.

Av Jon Hustad

Boka er meint for professorar, doktorandar, atomfysikarar og litteraturvitarar, alle desse som har sitt daglege brød som forskarar i høgskule- og universitetssektoren, skriv meldaren. (Foto: NTNU Info)

Marknadstilpassa om marknadsfundamentalisme

Boka liknar eit forfriskande seminarinnlegg, men kombinasjonen av bastante utsegn og atterhald svekkar prosaen, meiner meldaren

PÅ KVA OMRÅDE bør fellesskapet – det offentlege – ta ansvar for tenesteproduksjonen, og på kva område bør vi overlata det til marknaden? Og dersom tenesteproduksjonen er offentleg, kva styringsverktøy bør ein ta i bruk: Når kan ein med fordel ta i bruk styringsprinsipp henta frå det private næringsliv, og når bør ein stole på andre styringsprinsipp – som til dømes byråkrati eller kollegialitet? Kva kriterium skal vi nytte for å svare på slike spørsmål? Det var med slike spørsmål i bakhovudet eg nærma meg Bent Sofus Tranøy si bok.

Tranøy rettar i boka si merksemda mot "marknadsfundamentalismen". Tilhengarane av ei slik doktrine finn ikkje den type spørsmål eg stilte ovanfor vanskelege. Tvert om, dei meiner at "på alle samfunnsområder er markedsorganisering, eller i hvert fall noe som etteraper markedets motivasjonssystem, å foretrekke". Etter først å ha kartlagt det han meiner er den marknadsfundamentalistiske posisjonen, viser han på område etter område korleis denne ikkje let seg forsvare. Grepet er å analysere marknaden som arena for utøving av makt: Korleis kunden i mange tilfelle slett ikkje er suveren, men møter monopol og kartell som driv prisane i veret. Korleis kunden ofte møter ein motpart som ikkje berre har meir informasjon, men også kan forme preferansar. Døma han dreg fram er mellom anna henta frå tele- og straumsektor, frå fotballklubbar og frå forfattaren sitt eige liv.

BOKA PRESENTERER eit bilete av privatiseringa av offentleg sektor og fellesgode der transaksjonskostnadane så og seie får personnamn (som Rune Bjerke og Steinar Stokke), og mellommenn av Rune Hauge sin type vert karakteriserte som parasittar og bandittar. Tranøy viser korleis mange som arbeider for privatisering med grunngeving i allmenninteresser, ikkje sjeldan får realisert ein god porsjon eigeninteresse. Det er eit breitt lerret som blir teikna her, frå Enron til ECON, som det heiter i ein undertittel som ikkje er meint å tene sistnemnde til ære.

Dette fører fram til ein todelt politisk diagnose: For det første treng vi ein meir konsekvent konkurransepolitikk på dei områda ein verkeleg har sett ut til marknaden. For det andre ønskjer Tranøy ei klarare avgrensing av marknaden på andre område, eit forsvar av institusjonelt mangfald. Ei grunngeving er knytt til særeigne trekk ved sektorane, særleg utdanning, helse og omsorg er viktige å skjerme mot marknadseksposering. Kvifor det er viktig, vert i mindre grad klargjort, men over eit par sider får vi presentert argumenta for skjerming av helsesektoren: Motakaren er i ein sårbar situasjon, tenestene er komplekse og det gjeld basisbehov. Det er nok relevante argument for eit offentleg ansvar, men er det tilstrekkelege argument for

offentlege verksemdar? Ei anna grunngeving tek form av eit motargument mot høgresida si understreking av valfridom: For mange val gjer at vi sluttar å velje. Dermed blir valfridomen ein illusjon, seier Tranøy.

LES EIN BOKA som ein politisk pamflett, har ho fleire gode sider. Tranøy presenterer mange argument mot marknadsfundamentalisme, nokre teoretisk informerte, andre tek form av anekdotar og forteljingar. Her er observasjonar som får ein til å humre, i alle høve i dei tilfella ein er samd med forfattaren. For meg var ironiseringa over "profesjonelle omstillingsledere", og skiljet mellom det å vere "prestasjonsorientert" og "presentasjonsorientert", blant dei meir underhaldande. Er ein samd med Tranøy i det meste og nøgd med det, er boka truleg ein sann svir å lese.

Eg vil også tru boka er vel tilpassa marknaden for denne type bøker. Ho har litt av det forfriskande seminarinnlegget over seg. Tranøy står fram som den engasjerande førelaren som byr på innsikter, ispedd personlege døme, også av sjølvvirkenskap. Han skriv seg inn i eit marknadssegment der produsentane byr på ei blanding av popularisert fagstoff og personleg vinkling. Slike bøker er gjerne både polemiske og "reflekterte" i skavlanisk forstand. (Skavlanisk viser til talkshowverten som dei siste åra har hatt store sjåartal på fredagskveldane.) I slike bøker er "refleksjon" viktigare enn presisjon. Også hos Tranøy sit spissformuleringane tett, som denne:

"Statsminister Jens Stoltenberg, økonom fra 1980-tallet som han er, tror nok mest på markedet som garantist for effektiv produksjon. Blant hans nære venner og rådgivere

I slike bøker er "refleksjon" viktigare enn presisjon. "Refleksjon" som hjå Skavlan, meiner meldaren.

«Her er observasjonar som får ein til å humre, i alle høve i dei tilfella ein er samd med forfattaren»

finner vi solide privatiseringsprofitører. Det er nærliggende å tro at grunnen til at han ikkje ser noe galt i deres handlingar, er at han innerst inne tror privatisering gir bedre resultater enn offentlig drift."

Ser ein nøyare etter, framstår utsegnet som medvite utydeleg. Det er formuleringar som på ei og same tid er bastante, unøyaktige og uforpliktande. I staden for å påstå noko, seier han det er nærliggende tru. Slik kan ein unndra seg kritikk. Dette er ei framtrødd side ved prosaen hans, denne kombinasjonen av bastante utsegn og atterhald.

DENNE STILEN ER OGSÅ eit element i hovuddinndringa mi mot boka. Ser ein på ho som ei fagbok, som popularisering av fagstoff, er ho utydeleg. Døma som blir brukte er eklektiske og summariske, og kjeldene ditto. (Til dømes tek han opp til drøfting dei omfemmande problemstillingane knytt til Offentleg-Privat Samarbeid på grunnlag av artiklar i Klassekampen og The Guardian). Vi får ikkje noko systematisk drøfting av når marknaden bør eller ikkje bør takast i bruk. Ikkje fordi forfattaren ikkje ser trong for ein slik diskusjon: "Det vi burde diskutere," seier han, "er blandingsforholdet i blandingsøkonomien og hvordan vi skal stille oss når det nå en gang er slik at staten og markedet er gjensidig avhengig av hverandre". Når Tranøy ikkje diskuterer slike spørsmål, er det fordi han heller vil bruke kreftene på å kartlegge og svekke marknadsfundamentalismen sine postulat, fordi vi no lever i ei marknadsfundamentalistisk tid.

Denne motsetninga er feil stilt. Dersom Tranøy hadde gått konstruktivt inn i den diskusjonen "vi burde diskutere", ville det truleg vere det best moglege forsvar mot marknadsfundamentalistisk tankegods. Og han kunne lagt grunnlaget for ein diskusjon på tvers av faggrensar. Den kunne kanskje til og med vore av interesse for dei folkevalde. Tranøy har nok rett i at mange av dei, ikkje minst ministrane i det han omtalar som det blodfattige raudgrøne alternativet, er fanga i ein dagsorden sett av media og den kontinuitetsberande administrasjonen – at dei i liten grad evnar å diskutere "det vi burde diskutere". Men det gjer heller ikkje Tranøy, anna enn unntaksvis og summarisk. Gjorde han det, ville det ført han over på den type spørsmål eg stilte innleingsvis. Arbeidet med å svare på slike spørsmål, startar der Tranøy har sett punktum.

Av Oddgeir Osland, forskingsleiar ved Transportøkonomisk Institutt

Fremad?

Organisasjonshistorie om kvinnelige akademikere – med interesse også for dem utenfor, og med forskjellige framtidsutsikter.

DE HAR STOR TRO på sektoren sin, de kvinnelige akademikere. De slår det fast allerede i innledningen at det å erobre kunnskapens hus: utdanning og forskning er "viktigere og mer fundamentalt enn å innta politikens bastioner fordi det kan legge mer varige premisser for fremtiden og gir mer langsiktige muligheter til å påvirke tanker og meninger."

Men myten som har oppstått i kjølvannet av statsfeministen, at vi har likestilling i Norge, angriper de. Her tar de naturlig nok og heldigvis i bruk statistikk, og viser blant annet til at i Frankrike, hvor kvinner først fikk stemmerett og adgang til visse typer eliteutdanning i 1944 (ved noen parisiske handelshøyskoler så seint som i 1973), har andelen kvinnelige studenter ved franske eliteskoler likevel nådd halvparten. Og rundt 20 prosent av franske kvinner med slik utdanningsbakgrunn har oppnådd toppjobber i næringslivet. I Norge ligger prosenten på 4-5.

Det er organisasjonshistorie, dette. Bortsett fra historisk interesse for feltet, og kuriøse opplysninger som at de kvinnelige organisatorene gjorde det med utgangspunkt i Einar Gerhardsens *Tillitsmannen* – hva slags funksjon skal en sånn bok ha utenfor de allerede innvidde, organisasjonens medlemmer? For andre vil den fungere som et oppslagsverk for akademi- og kvinnehistorie.

For boka tar også for seg, som organisasjonen den beskriver, kvinnene i samfunnet, blant annet den perioden da Norske Kvinnelige Akademikere under okkupasjonen stod bak organisasjonen Gro, hvor mange av medlemmene sto i direkte forbindelse med Mil.org og etterretningsorganisasjonen XU, som først ble kjent på 80-tallet. Astrid Løken var en av de kvinnelige akademikere som kombinerte forskningsopphold med motstandsarbeid, dels som dekkoperasjon: Hun fikk tilatelse av Terboven til å observere humler på Hardangervidda, men fotograferte og kartla tyske anlegg og steder for flyslipp – informasjon som ble sendt til England.

Organisasjonen er heller ikke ubetydelig. NKA fungerer som høringsinstans, er del av det internasjonale nettverket International Federation of University Women, IFUW, som gis god plass i boka. Ikke bare institusjonshistorien, men også den individuelle internasjonale historien fortelles det om – som at Agnes Mathilde Wergeland dro til Wyoming i USA for å studere, fordi USA var langt bedre enn Norge for kvinner som ville studere. USA framstår i det hele tatt som en reddende engel i boka, ved det Rune Slagstad har kalt "intellektuell Marshallhjelp".

Framskrittene tilskrives heldigvis ikke bare den jubilerende organisasjonen, men også andre enkeltpersoner og institusjoner. Det er en interessant påminner at det var Bergen Museum som bidro til at Kristine Bonnevie ble utnevnt til professor ved Universitetet i Oslo, noe som var mulig fordi museet var en frittstående forskningsstiftelse, ikke underlagt statlige regler om professorutnevning.

BOKA BYR OGSÅ PÅ profiler underveis, av kvinner som Ellen Gleditsch, professoren som hadde vært Marie Curies laboratorieassistent og som ble første kvinne som æresdoktor ved Sorbonne, for første gang i institusjonens 700-årige historie. Boka avsluttes også med en rekke profiler fra Bergen. Sangolt trekker selv fram Mary Ann Elizabeth Stephansen som "Bergens og Norges glemte vitenskapskvinne".

Menn figurerer i boka mest som avsenderne bak pinlige utsagn og kvinnekarakteristikker – og naturlig nok bare unntaksvis som støttespillere, som Fridtjof Nansen. Kvinnenes syn på mennene de konkurrerte med kommer til syne i at det understrekes at pionerene i bevegelsen ikke så på kjønnsseksklusive strategier som veien å gå for å få flere kvinner til akademiet. NKA arbeidet på 1920-tallet for et stipendfond som kunne søkes av både menn og kvinner. Her er det synd boka ikke diskuterer mer i dybden hvordan det er mulig å oppnå likestilling i akademiet – hvor de fleste konkluderer med radikal kjønnskvoteering som eneste vei – og kan forenes og profileres med kvalitetskriteriene intakt, eller kanskje til og med bedre ivarettatt.

Det er synd boka ikke diskuterer mer i dybden hvordan det er mulig å oppnå likestilling i akademiet, mener anmelderen. (Foto: NTNU Info)

«Menn figurerer i boka mest som avsenderne bak pinlige utsagn og kvinnekarakteristikker.»

SOM I FORBLØFFENDE mange bøker, hvor utgivelsesplanene burde være forenelige med god produksjon, er det også her mange feil. (Det snakkes om "UK økonomi" og "kultur endringer" til stadighet.)

Også når det gjelder veien framover vakler boka. Blant bidragsyterne kommer det ulike signaler. Nyfeministene politiserte kvinnekampen, vises det til i kapittelet signert Anne Asserson. "Har de radikale kvinnebevegelsene utilsiktet ødelagt for kvinnesaken i ettertid?" spør hun. Det svares ikke på spørsmålet, som bare forblir en uklar anklage. Derimot slår hun fast at Norges Kvinnelige Akademikere må gå tilbake til utgangspunktet og "ta opp saker som angår kvinnelige arbeidstakere, lovgivning og avansement i karrieren."

I motsetning til i andre kapitler, hvor det understrekes at IFUWS president ved en kongress i Kristiania i 1924 nettopp ikke trakk fram utdannings- og kjønnsaspektet ved IFUW, men for global bevissthet og universalistisk tilnærming til samfunnsproblemet.

Om de er usikre på hvilken arv de skal gripe tilbake til for å oppnå stadig flere endringer, blir det uansett klart med denne utgivelsen at de har nok av triumfer å ta av.

Av Karin Haugen

Varsling – en risikosport uten sikkerhetsnett?

Boken handler om baktalelse og kameraderi, men også om kapital svikt og mangel på dømmekraft hos sentrale personer i Rikshospitalets ledelse, Det medisinske fakultet og Norges forskningsråd.

23.12.05 SENDTE ARBEIDS- og sosialdepartementet ut et høringsforslag til nye regler som etter sigende har til hensikt å styrke ansattes ytringsfrihet, inkludert retten til å varsle om kritikkverdige forhold i den virksomhet de arbeider. Høringsfristen var satt til 23. mars d.å. Av 176 tilskrevne instanser har 56 svart på departementets henvendelse. Blant disse 56 glimrer de medisinske fakulteter, helseforetakene, Den norske lægeforening, Sykepleierforbundet og Den norske jordmorforening med sitt fravær. Av sentrale helsefaglige instanser er Statens helsetilsyn den eneste som har uttalt seg. På tross av at lovforslaget vanskelig kan oppfattes som en styrking av arbeidstakers ytringsfrihet, men snarere som et forsværskrift for arbeidsgivers beskyttelsesbehov i slike situasjoner, har Helsetilsynet ikke funnet grunn til å komme med kritiske merknader.

Det er beklagelig at ikke engang helsetjenestens øverste tilsynsmyndighet har sett viktigheten av å bidra til at man på dette område får en lov som i utvetydige ordelag fastslår arbeidstakers ytringsfrihet og varslingsrett. Som påpekt av professor Henning Jakhell vil en lov hvor fokus flyttes fra varslingsobjekt til dens subjekt – til spørsmålet om korrekt fremtreden fra varslers side – bidra til at sistnevnte handlingsmuligheter begrenses kraftig.

JON HUSTADS BOK *Varsleren* utkom kort tid etter utløpet av departementets høringsfrist. Selv om kontrafaktisk historieskrivning nok har lite for seg, våger jeg den påstand at antallet merknader til lovforslaget hadde vært betydelig høyere om høringsinstansene hadde hatt anledning til å bruke fire timer på en gjennomlesning av hans beretning om varslingsvilkår ved et ledende universitets- og forskningssykehus i Norge. Den historie som her brettes ut gir grunn til liten optimisme hva angår varslers rettssikkerhet i helsetjenesten. Den hendelse som utløste historien var et lungesykt barns uventede død kort tid etter at det hadde gjennomgått en lungefunksjonsmåling foreldrene hadde fått inntrykk var en ren rutineundersøkelse.

«Ingen av de impliserte parter har meg bekjent forsøkt å imøtegå anklagene (...). Denne ikke-reaksjon tyder på at Hustad med sin saksfremstilling har truffet spikeren usedvanlig godt på hodet.»

For at den eksperimentelle undersøkelsen skulle kunne foretas ble barnet på knappe 22 måneder fraktet fra sitt lokalsykehus til Rikshospitalet hvor undersøkelsen ble utført. Barnet tålte øyensynlig ikke bedøvelsen som ble

benyttet og døde noen timer senere, den 7. april 1992. Undersøkelsen var ledd i et forskningsprosjekt om lungefunksjonsmåling. Dødsfallet ble ikke meldt til politiet, slik vanlig praksis er, angivelig fordi daværende avdelingsoverlege mente at guttens dødsfall og undersøkelsen av han ikke var meldepliktig. Det var barnelege og professor Ola Didrik Saugstad ved samme sykehus

som – vel tre år etter at hendelsen fant sted – varslet om saken slik at gransking ble igangsatt. Fylkeslegen konkluderte med at undersøkelsen både medisinsk og forskningsmessig var uten verdi og at vanlige etiske standarder ved slike prosedyrer ikke hadde blitt fulgt.

Hustads bok er en beretning om hva som skjedde med varsleren i kjølvannet av varslingen. Det er en beretning ikke bare om baktalelse, utfrysning og kameraderi, men også om kapital svikt og mangel på dømmekraft hos sentrale personer i Rikshospitalets ledelse, Det medisinske fakultet og – skulle det vise seg – Norges forskningsråd. Sistnevnte institusjon ble etter hvert (i 1998) involvert i saken gjennom sitt Uredelighetsutvalg. Bakgrunnen var at de personer som utførte den eksperimentelle undersøkelsen på barnet som døde beskyldte Saugstad for forskningsfusk. Anklagen knyttet seg til en europeisk studie av lungemodning hos for tidlig fødte barn (Curosurf 4-studien) som ble gjennomført på begynnelsen av 1990-tallet. Saugstad hadde vært involvert i studien som norsk koordinator. I september 1993 ble studien publisert i *Archives of Disease in Childhood* og i august samme år ble resultatene fra den norske delen av undersøkelsen publisert i *Tidsskrift for den norske lægeforening*. For å få et større materiale ble den norske artikkelen supplert med resultatene fra de 23 første barna som hadde blitt gitt samme behandling etter at studien var blitt avsluttet. Anklagen – formulert som fire spørsmål – gikk blant annet ut på at Saugstad hadde unnlat å rapportere både om en del pasienter som var blitt behandlet og om flere alvorlige bivirkninger hos mange av pasientene som var blitt innlemmet i studien.

DET HØRER FORØVRIG med til denne historie at Saugstad allerede i juni 1992 hadde kommet i konflikt med de framtidige anklagerne, i forbindelse med at han rapporterte om et annet for tidlig født barns dødsfall kort tid etter at det hadde gjennomgått den samme transport til Rikshospitalet og påfølgende lungefunksjonsmåling. I juni 1993 havnet Saugstad igjen i konflikt med de samme per-

Jon Hustads (t.h.) bok om Ola Didrik Saugstad (t.v.) gir grunn til liten optimisme hva angår varslers rettssikkerhet i helsetjenesten, mener anmelder Jan Helge Solbakk. (Foto: Agnes Lyche Melvær)

sonene, nå i forbindelse med at han som fagfelle vurderer av et manus innsendt til *Tidsskrift for den norske lægeforening* ble kjent med at de framtidige anklagerne hadde hentet ut resultater fra noen få pasienter i Curosurf 4-studien og sammenliknet disse med noen pasienter ved Barneklubben som hadde gjennomgått behandling med et annet virkestoff. Saugstads kritikk gikk dels på at forfatterne her prøvde å publisere ennå upubliserte data fra en undersøkelse, dels på at undersøkelsen av metodiske grunner ikke holdt mål, blant annet fordi han mente at gruppene ikke var sammenliknbare. *Tidsskriftets* redaktør, Magne Nylenna, valgte imidlertid å se bort fra Saugstads innsigelser og trykket studien. Nylennas begrunnelse var angivelig at Saugstad ikke burde ha påtatt seg oppdraget fordi han selv var part i saken. Nylenna skulle for øvrig noen år senere få fuskeanklagen mot Saugstad på sitt 'upartiske' bord som medlem av Forskningsrådets uredelighetsutvalg.

PÅ TROSS AV DE MANGE alvorlige anklager med navns nevne som fremsettes i Hustads bok, har ingen av de impliserte parter meg bekjent forsøkt å imøtegå anklagene, ei heller har noen stilt spørsmål ved det forhold at Forskningsdepartementet i brev av 07.01.03 meddelte Saugstad at de påstander om uredelighet som hadde blitt fremsatt mot han var ubegrunnede. Denne ikke-reaksjon tyder på at Hustad med sin saksfremstilling har truffet spikeren usedvanlig godt på hodet. Dertil at han dessverre har rett i sin påstand om at "Norsk medisin, forskning og politikk har behov for en kulturendring".

Det er derfor å håpe at Hustads anklageskrift også kommer Arbeids- og sosialdepartementet og regjeringen for øret slik at norske arbeidstakere – både i og utenfor helsetjenesten – i framtiden slipper å utsettes for den uverdige behandling varsleren Ola Didrik Saugstad ble et offer for.

Av Jan Helge Solbakk,
professor i medisinsk etikk ved UiO og UiB

KRONIKK

Send kronikkforslag til

i.myking@forskerforbundet.no

Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,-

Bygningsarkeologisk kirkeforskning har som mål å forstå kirkenes historie og form, og deres rolle i samfunnet. For å besvare vår tids spørsmål trenger vi stadige nysgjerrighetsprosjekter, men hvem har ansvaret for å initiere og drive dem frem, spør Jørgen H. Jensenius i månedens kronikk.

Grunnforskning om stavkirkene

KULTURMINNER FRA middelalderen er en vesentlig del av vår kollektive hukommelse og en sårbar kulturarv. Det spesielle med kirkene er at de skal tas vare på både fordi de inneholder genuin historisk kunnskap og fordi mange av dem stadig er i bruk for menighetens trosliv. I Riksantikvarens stavkirkeprogram er det gitt midler til å sette i stand de bevarte stavkirkene og konservere og restaurere kirkenes inventar. Kirkene skal forvaltes slik at våre etterkommere også får bruke og oppleve dem. Betingelsen for en god forvaltning er kunnskap, og ny kunnskap frembringes ved forskning. I denne artikkelen blir det foreslått hvordan bygningsarkeologi, som en av flere spesialdisipliner, kan bidra med forskning i kirkene i tiden fremover.

DET ER MINST ÅTTE hundre trekirker i Europa fra middelalderen utenfor Norge, i hovedsak er det synlige rester etter bygninger som hadde jordgravde stolper. Fra 900-tallet ble det etter det man vet i hovedsak reist kirker og kapeller av tre i Norge. Det er funnet spor etter vel 30 bygninger med jordgravde stolper. Fra slutten av 1000-tallet ble det også reist kirker av sten i de nye bysamfunnene, særlig på Østlandet og i Trøndelag, noen langs kysten opp til Trondenes, og mange rundt Stavanger og Bergen. Det er bevart flere enn 150 stenkirker i Norge, av i alt kanskje tre hundre, men det ble reist flere kirker av tre enn av sten i Norge i perioden 1100-1350. Av kanskje mer enn tusen opprinnelige er det i dag bevart 28 stavkirker. I sagaene fortelles det om at personer "lot bygge kirke" av enten sten eller av tre, men mer utdypende beskrivelse blir sjelden gitt. Boklærde forfattere i samtiden formidler abstrakt og generell kunnskap om de ferdige kirkene, deres utstyr og deres symbolske betydning. Håndverkerne derimot har ikke skrevet ned hva de konkret og spesielt gjorde, og vi vet derfor i dag lite om de tanker og den praksis som førte til kirkenes design. Kirkene selv og deres omgivelser har imidlertid i seg et stort ubearbeidet kildetilfang, og de er derfor den beste kilden vi har til å lære om byggemåter, produksjonsformer og samtidens kunstneriske og tekniske ferdigheter.

I 1892 SKREV Lorentz Dietrichson at stavkirkene er "(...) den genialeste oversættelse fra sten til træ i en given stilart, noget land og nogen tid eier". Først etter at det ble avdekket spor etter stolpekirker under Urnes stavkirke i 1956, ble sammenligning med det europeiske materialet mulig. Forutsetningene for de fleste komparative undersøkelsene fra før ca. 1960 er derfor foreldet på dette området.

"Det kan virke som om det har foregått en gradvis prioritering av anvendt forskning på bekostning av grunnforskningen omkring middelalderkirkene i Norge, da det i dag tilsynelatende ikke foregår noen grunnforskning av betydning", skriver Jørgen H. Jensenius. Her fra Borgund stavkirke. (Foto: Finn Møller)

KIRKER STÅR I EN historisk sammenheng og peker mot storsamfunnets økonomiske, sosiale og politiske rammebetingelser i middelalderen. Vi må derfor anta at norsk sedvane var forventet å samsvare med Kirkens internasjonale tradisjoner i trospraksis og i noen grad også i kirkebygging. Håndverkere fra Norge kan ha lært om planlegging av de kirkene de var med på å bygge på sine reiser.

«Av kanskje mer enn tusen opprinnelige er det i dag bevart 28 stavkirker. For at oppfatningen av kirkene og deres historie ikke skal bli ukritisk og mytisk, må man vedlikeholde en kritisk forskningsaktivitet, gi undervisning på høyt vitenskapelig nivå og drive forskningsbasert formidling.»

De kan samtidig ha formidlet sin egen byggemåte, sin kunnskap om planlegging, design, utvalgelse og tillaging av materialer og montering. Slik overføring av kunnskap og erfaring mellom landene må nødvendigvis ha vært vilkårlig og usystematisk, men kan ha gitt en kompleks bygningshistorie. Antagelig har mye av design og tillagning av bygningsskildene vært gjort på samme måte i landene i Nord-Europa, med nødvendige avvik på grunn av klima, topografi, materialbruk, lokale byggemåter, arbeidskraft og økonomi. Man kan spørre om hvordan utenlandske forbilders form ble overført? Hva kom til å bli spesielt for kirker i ulike deler av Norge?

VI KAN GJENKJENNE det tidløse behovet for et rom rundt trospraksis, etterligninger av forbilder og tradisjoner, erfaring med utvalgelse og bearbeiding av tre- og stenmaterialer. Dessuten har man respekten for tyngdekraften og den rette vinkelen, behendighet med øks og tau, viten om klima og topografi, kunnskap om materialers lokale egenskaper, og kravet om å holde seg innenfor tidsfrister og økonomiske rammer.

I våre dager er det laget en del kopier av stavkirker etter oppmålingstegninger. Da har man vært opptatt av hvilke materialer som

skulle velges ut, hvordan tømmeret skulle tilhugges, bli sammenføyd og montert. Man har derimot ikke problematisert om det fantes en spesiell designtenkning for kirker i Norge. Hvilke forbilder, krav, ønsker og behov definerte oppdraget? Hvilke formale følger fikk symbolske intensjoner? Hvordan forløp forhandlinger mellom biskop/prest, byggherre og håndverkere om form, størrelse, konstruksjon, materialer, arbeidstid og lønn?

Det fantes tilsynelatende ingen enkelt standard, ingen absolutt norm for kirkenes form, størrelse eller materiale. Men selv om det var ulike varianter, mange former, flere løsninger, gjenkjenner vi en kirke. Man kunne velge mellom kirker i tre eller i sten eller som en kombinasjon. Det var én-, to- eller treskipete løsninger. Kor og skip kunne være atskilte eller som ett rom. Kirkene kunne ha åpne sperretak, hvelv eller flat himling. De kunne være høye, lange og med store vinduer, eller lave, korte og bare med glugger. Enkelte kirker kan ha kopiert deler fra forbilder, som ved etterligning av gotiske stenformer; de tilsvarte ikke den statiske virkeligheten i en trebygning. Noen kirker fikk omtrent like planløsninger, noen har fellestrekk i materialbruk og konstruksjon, mens materialbehandling, sammenføyninger og konstruktive løsninger har variert, regionalt og lokalt. Hvilke designstrategier hadde de ulike byggelagene, hva var bakgrunnen for deres beslutninger, hvorfor ble kirkene bygget akkurat så store, små, lange, korte, høye eller lave?

Mange forfattere har vært opptatt av kirkenes mange fellestrekk. Ved å legge vekt på likheter var det enklere å lage typologiske serier og finne forbilder. En vesentlig empirisk innsikt er imidlertid at det ikke er kjent to kirker fra middelalderen med like mål, selv om flere kirker overfladisk sett kan virke like. Da blir det spørsmål om hvor standardisert designen egentlig kan ha vært. Hvis byggherren ønsket større høyde, økt bredde, større vinduer eller andre forandringer, var det håndverkernes oppgave å øke noen dimensjoner og minske andre, innen erfaringenes grenser. Fremdeles er det flere ubesvarte spørsmål: Hvilke lengdeenheter ble brukt og hvilke tall og forhold ble ansett som hensiktsmessige? Hvordan ble mengden av ulike materialer beregnet? Ble noe av kunnskapen nedfelt grafisk? Hvordan ble materialene målsatt? Hvordan ble designen stukket ut?

SYNET PÅ KULTURMINNENE forandres over tid og hver generasjon stiller nye spørsmål. Mange forskere har gjennom 160 år bidratt med sine svar. Noen av svarene er akseptert, mens andre gjentas på grunn av manglende kritisk empirisme. Man trenger hele tiden nye og rimelig sammenhengende fortellinger om kulturminnene. For at oppfatningen av kirkene og deres historie ikke skal bli ukritisk og mytisk, må man vedlikeholde en kritisk forskningsaktivitet, gi undervisning på høyt vitenskapelig nivå og drive forskningsbasert formidling. Dette for å kunne gi

«Forskningsmiljøet som var bygget opp hos Riksantikvaren i Oslo frem til 1994 finnes ikke mer. Det er tilsynelatende ingen instans som for tiden har ansvaret for en langsiktig kompetanse- og fagutvikling i bygningsarkeologisk forskning»

en videre forståelse av bygningene og deres omgivelser, som en forutsetning for en korrekt forvaltning av kulturarven.

Forskningshistorien viser eksempler på at det er gitt rette svar på usanne spørsmål, som at stavkirkene var etterligninger av hov, uten at det var sannsynliggjort at hov var en spesiell trebygning. Anvendt forskning er gjerne beskrevet som teoretisk forskning på praktiske formål, der det kan være nok å dokumentere et avgrenset felt for å løse praktiske problemer, som ved reparasjoner av kirkene. Det litt diffuse begrepet grunnforskning, en nysgjerrighetsdrevet forskning, har derimot

som oppgave å komme frem til nye innsikter om kirkene i middelalderen i videste forstand. Betegnelse glir i noen grad over i hverandre.

DET KAN VIRKE SOM om det har foregått en gradvis prioritering av anvendt forskning på bekostning av grunnforskningen omkring middelalderkirkene i Norge, da det i dag tilsynelatende ikke foregår noen grunnforskning av betydning. Forskningsmiljøet som var bygget opp hos Riksantikvaren i Oslo frem til 1994 finnes ikke mer. Det er tilsynelatende ingen instans som for tiden har ansvaret for en langsiktig kompetanse- og fagutvikling i bygningsarkeologisk forskning. På hvilke høyskoler eller universiteter kan forskningsbasert undervisning i restaurering, bygningsarkeologi, bygningshistorie, teknologihistorie og designhistorie finne sin plass? Hvor skal nye forskerkandidater rekrutteres fra? Hvilke institusjoner skal ha ansvaret for å undersøke og utvikle grunnleggende begreper, synliggjøre det som regnes som sikker kunnskap, sette standarder for metoder og definere bygningsarkeologien som vitenskapelig fag?

Av Jørgen H. Jensenius, dr. ing

» Svar på 20 spørsmål:

- 1) Tryllefløyta
- 2) Karen
- 3) Ein sjukdom som spreier seg over heile verda
- 4) Henrik Larsson
- 5) Mesta
- 6) Thure Erik Lund
- 7) Baglarane
- 8) Slovenia
- 9) Indira Gandhi
- 10) Manmohan Singh
- 11) Vigra
- 12) Beach Boys
- 13) Skrive tekst til den sovjetiske og sidan russiske nasjonalhymnen
- 14) 20
- 15) På Kreta (hos kong Minos)
- 16) Den påbodne pilgrimsferda til Mekka
- 17) Kay Arne Stenshjemmet
- 18) Eit svensk jagerfly
- 19) Mais
- 20) Frontline

Prøv Cresco Unique – konto for medlemmer i Forskerforbundet

Visste du at det koster bare 73 kroner* å låne ti tusen i én måned?

Vil du vite mer?

Se på internett www.unique.cresco.no eller kontakt Cresco Kundeservice på tlf. 815 00 073.

* Betingelser pr. januar 2006.

Ledelse av universiteter og høyskoler etter Kvalitetsreformen

To syn har stått mot hverandre i debatten om styring og ledelse ved norske universiteter og høyskoler: "fagstyremodellen" og "bedriftsstyremodellen". 6 av 10 vitenskapelig ansatte ønsket å beholde ordningen med valgte ledere, men 7 av 10 var fornøyde med den måten deres enhet ble ledet på etter Kvalitetsreformen, skriver Ivar Bleiklie og Katarina Østergren. De er medlemmer i prosjektgruppen som på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet evaluerer Kvalitetsreformen.

DEN SISTE TIDEN har spørsmålet om ledelse og organisering av universiteter og høyskoler stått under debatt. Debatten springer ut av reformer som representerer grunnleggende veivalg i utformingen av fremtidens kunnskaps- og utdanningssamfunn. Med de ledelses- og styringsordningene som ble vedtatt i 2005, ble den siste brikken i Kvalitetsreformen av det høyere utdanningssystemet formelt lagt på plass. Reformene er ikke bare dyptgripende, de er også omstridte. To syn har stått mot hverandre. La oss kalle dem "fagstyremodellen" og "bedriftsstyremodellen".

FAGSTYREMODELLEN BYGGER PÅ tanken om at i organisasjoner som skaper og formidler kunnskap, må de som har den faglige kunnskapen også ha makten. Det er dette synet som har ligget til grunn for organiseringen av våre universiteter inntil nylig. Fagstyremodellen har grovt sett ivarettatt tre hensyn. For det første skal institusjonene være faglig selvstyrte. Så lenge de holder seg til de lover og regler som legger de formelle rammene rundt virksomheten, kan de stort sett utforme det faglige innholdet i undervisning og forskning, uten innblanding fra politiske myndigheter eller andre. For det andre har den lagt vekt på faglig innflytelse og omfattende deltakelse i interne beslutninger. For eksempel har de vitenskapelig ansatte hatt flertall i besluttede organer på alle nivåer i universitetenes organisasjon, mens teknisk-administrativt personale og studenter har vært representert. Videre har lederne ved universiteter og høyskoler – fra rektor via dekaner/avdelingsledere og instituttstyrere – vært valgt blant de vitenskapelig ansatte. De har dermed hatt mandat til å lede fra kolleger på organisasjonens grunnplan. Endelig har det vært lagt vekt på faglig frihet slik at den enkelte vitenskapelig ansatte skal ha stor frihet til selv å utforme og drive sin forskning, mens undervisningen på de ulike fagområdene drives innenfor de rammer den enkelte trekker opp sammen med sine kolleger.

BEDRIFTSTYREMODELLEN forutsetter at universiteter og høyskoler er bedrifter som skal oppnå resultater. Det er dette synet som har preget mange av reformforslagene på sektoren de siste 20 årene. Tanken her er for det første at institusjonene skal være selvstyrte, men begrunnelsen for friheten er en annen enn i fagstyremodellen, nemlig at høyere utdanningsinstitusjoner fritt må disponere egne budsjetter og personalressurser for å kunne opptre strategisk. Av dette følger to andre hensyn: modellen legger vekt på sterk ledelse og strategisk styring av den fag-

lige virksomheten. For å sikre toppledelsens styringsevne, gis derfor beslutningsmyndigheten til ledere på alle nivå. Ledere på avdelings- og instituttnivå har sitt mandat fra de overordnede lederne som ansetter dem. Slik får vi et klart hierarki der underordnede ledere iverksetter organisasjonens overordnede strategi, følger retningslinjer gitt av overordnede ledere og rapporterer oppover i systemet. (Ansatte rektorer utgjør unntaket ettersom de vil ha sitt mandat fra institusjonens styre i en bedriftsstyremodell). Valgte organer har først og fremst status som rådgivende forsamlinger uten beslutningsmyndighet. Videre har effektivitet i gjennomføringen av overordnede mål for virksomheten fått en langt sterkere plass som rettesnor for den faglige virksomheten sammenlignet med, og i manges øyne til fortrengsel for, den faglige friheten.

DERMED SKULLE DE grunnleggende forskjellene mellom styringsmodellene være klare: fagstyremodellen innebærer nøy politisk styring av de formelle rammene for institusjonenes virksomhet og detaljert kontroll over budsjetter og disponering av personellressurser, men legger til gjengjeld stor vekt på indre demokrati og faglig frihet. Bedriftsstyremodellen snur dette på hodet. Den legger vekt på institusjonelt selvstyre i budsjett- og personalsaker, men med overordnet strategisk styring av den faglige virksomheten. Her blir også intern deltakelse i beslutningsprosesser med valgte, besluttede organer erstattet av ansatte ledere med utstrakt formell beslutningsmyndighet.

TANKEN BAK forslagene til flertallene i Mjøsutvalget i 2000 og Ryssdølutvalget i 2003, var at elementer av bedriftsstyre skulle erstatte fagstyre. Institusjonene skulle få sterkere ledelse utstyrt med mer effektive styringsinstrumenter og med klarere signaler fra myndighetene om hva som var ønsket av

dem. Institusjonene skulle organiseres som statsforetak eller selveiende institusjoner med helt eller delvis eksternt oppnevnte styrer og ansatte rektorer med stor beslutningsmyndighet. Videre skulle styringsorganene få en annen funksjon enn tidligere. Institusjonsstyrene skulle stå over og ikke ledes av rektor som tidligere. Rektor skulle i stedet møte i styret, men ikke være medlem av det, i likhet med bedriftsledere i vanlige bedriftsstyrer. De tidligere besluttede organer på fakultets- og instituttnivå skulle kun bli rådgivende organer med deltakelse fra faglig- og administrativt ansatte, samt studentene. Tanken var klar: samfunnsstyringen av institusjonen, så vel som lederne og den administrative linjen internt i institusjonene skulle styrkes. På ett punkt skulle den faglige innflytelsen tas vare på: alle ledere skulle ha vitenskapelige kvalifikasjoner på høyt nivå, men ansattes etter åpne søknadsprosesser der også andre enn institusjonens ansatte kunne søke.

I DEN ENDELIGE loven om organisering og ledelse av høyere utdanningsinstitusjoner som ble vedtatt i 2005, ble institusjonenes tilknytning til statsforvaltningen beholdt. Men de ble stilt fritt til å velge om den interne organisering og ledelse skulle følge den eksisterende modellen med valgte faglige ledere, der råd og utvalg knyttet til ledelsen på avdelings-

"Med de ledelses- og styringsordningene som ble vedtatt i 2005, ble den siste brikken i kvalitetsreformen av det høyere utdanningssystemet formelt lagt på plass. Reformene er ikke bare dyptgripende, de er også omstridte." skriver Ivar Bleiklie og Katarina Østergren. (Foto: NTNU Info)

«Institusjonene har (...) beholdt et svært synlig element av fagstyremodellen: en valgt toppledelse som skal sikre støtte i fagmiljøene. På den andre siden er denne faglige ledelsen styrket innad overfor avdelinger og institutter.»

og grunnhetsnivå fortsatt har beslutningsmyndighet, eller den nye modellen som er skissert ovenfor. Dette åpnet opp for variasjon i organisasjons- og ledelsesordninger med muligheter til å kombinere elementer fra fagstyre- og bedriftsstyremodellene. Dette preger også resultatet i dag. Institusjonene har valgt ulike kombinasjoner av valgt og ansatt ledelse og bruk av valgte besluttsende eller rådgivende organer. Den klart mest vanlige løsningen er å beholde valgt ledelse på institusjonsnivå, men innføre ordningen med ansatte ledere på avdelings- og instituttnivå. Samtidig har de valgte organene på avdelings- og instituttnivå blitt erstattet av rådgivende formsamlinger uten beslutningsmyndighet. Institusjonene har dermed beholdt et svært synlig element av fagstyremodellen: en valgt toppledelse som skal sikre støtte i fagmiljøene. På den andre siden er denne faglige ledelsen styrket innad overfor avdelinger og institutter.

HVA ER SÅ RESULTATET AV endringene? Det er ennå tidlig å trekke bastante konklusjoner, men en måte å få et tidlig svar på, er å spørre de faglig ansatte. I forbindelse med evalueringen av Kvalitetsreformen gjennomførte forskerteamet en spørreskjemaundersøkelse av et representativt utvalg vitenskapelig ansatte (til sammen 3416 personer) ved universiteter og høyskoler, der de blant annet ble

«Et av hovedfunnene er at de som opplever stor avstand til ledelsen ønsker seg tilbake til valgt ledelse, mens de som opplever nærhet vil beholde ansatt ledelse.»

spurt om sine holdninger og erfaringer med de endringer Kvalitetsreformen har medført på ledelsesfeltet.

RESULTATENE TYDER PÅ at endringene ikke har skapt generell misnøye og mistillit til ledere. Til tross for at et flertall på 6 av 10 vitenskapelig ansatte ønsket å beholde ordningen med valgte ledere, var 7 av 10 fornøyd med den måten deres enhet ble ledet på etter Kvalitetsreformen. Et enda større flertall, 8 av 10, sier de har respekt for den måten deres enhet ledes på. En nærliggende tolkning er at for de vitenskapelig ansatte er ikke den formelle lederordningen hovedsaken. La oss derfor se nærmere på hvordan de selv søker å utøve innflytelse på sine leders avgjørelser. Her peker våre resultater på betydningen av uformell kontakt og direkte tilgang til ledere. Knappt 7 av 10 sier at de

søker å påvirke beslutninger ved sin grunnenhet gjennom direkte samtaler med ledelsen. Et av hovedfunnene er at de som opplever stor avstand til ledelsen ønsker seg tilbake til valgt ledelse, mens de som opplever nærhet vil beholde ansatt ledelse. I tillegg mener de som har valgte ledere, og samtidig mener at lederen har liten innflytelse, at ansatt ledelse er å foretrekke som ledelsesform.

AV DETTE KAN VI trekke to foreløpige konklusjoner. For det første er formell struktur av mindre betydning for god ledelse enn den direkte og praktiske kommunikasjonen med den nærmeste lederen. Til nå har slik kommunikasjon vært forankret i det faglige fellesskapet som betyr at underordnede vitenskapelig ansatte og faglige ledere samtidig er likestilte kolleger. Videre er de ansatte paradoksalt nok, etter en ledelsesreform som de er motstandere av, godt fornøyd med sine ledere og den måte de ledes på. Dermed ligger det nær å anta at for at den formelle beslutningsstrukturen, med klare innslag av bedriftsstyring, skal fungere godt ut fra de ansattes perspektiv, må det faglige fellesskapet fortsatt fungere som smurning i systemet på det uformelle plan.

Av Ivar Bleiklie, professor ved UiB og Katarina Østergren, førsteamanuensis ved NHH

Fellesskap gir fordeler – også økonomiske

Som medlem i Forskerforbundet får du ekstra rabatt på dine private skadeforsikringer i Vesta.

Vesta

Gratis grønt nr 800 33 669

E-mail: kjederogforening@vesta.no
www.vesta.no

LESERBREV

Send innlegg til i.myking@forskerforbundet.no
Innlegg må være maksimum 2000 tegn hvis de skal
komme på trykk.

Tiltaksplan for forskning ved Høgskolen i Agder

FORSKNINGSVILKÅR: Reportasjen i Forskerforum nr. 5 om forskningsmulighetene ved høgskolene i Bodø og Agder ("Fotfolket murrar mot forskningsvilkår") gir meg en mulighet til å orientere om den "Tiltaksplan for forskning" som styret ved Høgskolen i Agder har vedtatt. Planen vil, når den er iverksatt på hele høgskolen, sikre forskningsaktive professorer forskningsfri hvert 5. år (eller hvert 5. semester) og førstestillinger hvert 7. år (eller semester). Professorer vil ifølge denne planen være garantert en gjennomsnittlig minimum FoU-ressurs (over 5 år) på 40 prosent, førstestillinger (med doktorgrad) minimum 36 prosent (30 prosent uten doktorgrad) over sju år. HiA har nå om lag 70 professorer i full stilling, og ca. 150 førstestillinger.

To viktige krav til høgskolen ligger til grunn for denne strategiplanen for FoU-virksomheten. Det første kravet er forankra i uhløva, og sier at all undervisning skal være forskningsbasert. Det andre er et sjølsagt krav fra samfunnet om å få flest mulig og best mulig resultat ut av de midlene høgskolen får tildelt og avsetter til FoU-virksomhet. I tillegg har styret hatt et ønske om å lage et system som skal virke rekrutterende på gode forskere.

"Forskningsbasert undervisning" blir definert på mange måter, men den definisjonen styret har gjort gjeldende for HiA, er at slik undervisning blir gitt av en som også driver FoU-virk-

somhet. Det betyr at alle ansatte i vitenskapelige stillinger har en forskningsrett, og at alle skal rapportere om sin FoU-virksomhet hvert år.

Følgelig må alle ha en FoU-ressurs i stillinga si. "Tiltaksplan for forskning" stipulerer en minimumsressurs på 10 prosent. Det betyr imidlertid ikke at styret har ment at dette skal være en normaltildeling, f.eks. til høgskolelektorer. De høgskolelektorene som publiserer jevnlig, eller som er i et doktorgradsopplegg, bør naturligvis ha en større ressurs.

Med økt vitenskapelig kompetanse øker også kravet til leverte resultater, men følgelig også den garanterte tildelte minimumsressursen. For alle gjelder at de må levere i henhold til kompetanse og ressurs. Således skal førstestillinger (med doktorgrad) ha en FoU-ressurs på minimum 25 prosent, uten doktorgrad 20 prosent. Professorer skal ha 25 prosent som en minimumsressurs. I tillegg skal, som allerede nevnt, alle førsteamanuenser og førstelektorer normalt ha forskningsfri hvert 7. år (eller hvert 7. semester), en professor hvert 5. år (eller semester). Gjennomsnittlig FoU-ressurs over fem år for en professor vil dermed være minimum 40 prosent. Og naturligvis – siden det var framme i siste nummer av Forskerforum – er det styrets mening at også høgskolelektorer kan søke forskningstermin, bare at for denne stillingskategorien vil det ikke være ressurs-

messig mulig nå å rekne med en regularitet. Dekanus har ansvar for å gjøre avtaler med de ansatte på fakultetet om hva som er et rimelig årsresultat av den enkeltes FoU-virksomhet – ut fra den ressursen de har.

I tiltaksplanen inngår for øvrig også et førstelektorprogram, som allerede er kommet langt ved HiA.

Det er dessverre slik at høgskolen totalt sett har mindre midler til FoU enn det den samla vitenskapelige kompetansen ved høgskolen burde tilsi. Vår oppdragsgiver, samfunnet, får derfor pr. i dag på langt nær de resultater av de ansattes kompetanse som det hadde vært mulig dersom høgskolen hadde hatt større FoU-bevilgninger.

I denne situasjonen er "Tiltaksplan for forskning" ment som et rammeverk for høgskolens FoU-virksomhet med det formål å hente ut så mye og så god forskning som overhodet mulig med den vitenskapelige kompetansen og de forskningsressursene høgskolen rår over.

For høgskolens fakulteter er det en stor utfordring å implementere en så ambisiøs tiltaksplan innafor de budsjetttrammene de har. For å sikre viktig kompetanseøkning og en god forskningsmessig utvikling ved høgskolen er det imidlertid viktig at det blir gjort.

Ernst Håkon Jahr, rektor, Høgskolen i Agder

Kunnskapsdepartementets strutsepolitikk

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET: Professor Kai A. Olsen har, på vegne av mange, stilt seg laglig til for hogg, og UFD griper anledningen til å markere hvor skapet skal stå. Det kan/skal straffe seg å rive ned gudebilder. Sannheten defineres til enhver tid av den sittende regjering. Et lands utdanningsnivå er en av samfunnets pilarer. Utdannelse i videste forstand kan ikke overvurderes. Da er det selvsagt pinlig for en regjering å måtte bli fortalt at virkeligheten ikke sammenfaller med bildet. Det er mangel på kongruens. Vi som arbeider med høgre utdanning vet at en stor andel av dagens studenter ikke er satt i stand til å møte de krav som en til nå har tatt for gitt at de skal møte på en høgskole eller et universitet. "Kvalitetsreformen" er jo bare en omskrivning av det faktum at høgre utdanning koster samfunnet (for) mye. Men intet stortingsvedtak kan i seg selv bøte på det faktum at masseutdanning av ungdom fører til senkning av det faglige nivået, målt i forhold til det nivå eksamen artium for 25 – 30 år siden representerte. Skoleverket sliter med konsekvensene av vedtak gjort i syttårene. Færre elever velger fag i den videregående skolen som forsøker å holde kunnskapsnivået oppe. De blir for tunge å arbeide med. Lærerutdanningen sender ikke lenger ut bare ferske kandidater med solide kunnskaper i grunnleggende fag. Og én felles skole for alle

stiller store krav til tilpasset opplæring, som nå ikke tas på alvor. Sirkelen er nå sluttet.

Selv om det skulle bli innført en annen pedagogikk (hvordan ser den ut, forresten?) og andre former for organisering av høgre utdanning, må det ikke komme på tale å senke de faglige krav. Og da er en like langt. Det lar seg ikke gjøre å utdanne flere på kortere tid med lista liggende i samme høyde som før, når grunnlaget for å komme over ikke er lagt. Uansett hva en ønsker å bli god i, må de grunnleggende ferdighetene øves inn i løpet av de første 18 år. Høgre utdanning er jo en videreutvikling av og perfektjonering i det innøvde.

De rådende forhold burde gjøre enhver seriøs politiker flau. Det taler heller ikke til kunnskapsministerens fordel å sende statssekretæren av sted med et budskap som ikke er til å misforstå, og som viser hvor fåfengt det er å stirre på et idealbilde av virkeligheten, når den gir seg til kjenne for enhver som vil vekselvirke med den.

Eystein Raude, førstelektor ved Høgskolen i Vestfold, avdeling for Realfag og ingeniørutdanning,

Alfabetskalaen

KARAKTERER: Karaktersetting er en måling, og måleresultatet blir uttrykt med en verdi på en skala. Om verdiene er tall, bokstaver eller ord, er likegyldig. (Men den latinske skala hadde jo et fortrinn i underholdningsverdi med sin milde ironi som i haud illaudabilis = neppe urosverdlig). Likeledes er det uten betydning hvilken del av tallinjen som blir benyttet. Tallskalaen 1,0, 1,1, 1,2, - - -, 4,0 er fullstendig likeverdig med skalaen 10, 11, 12, - - -, 40. Derfor var den kritikken som gikk ut på at man ikke kunne måle kunnskaper med desimaler, fullstendig misforstått. Juristene kunne gjerne sette karakterer med hundreder, det var ingenting kritikkverdigg i det. Det som betyr noe er antall trinn av ståkarakterer. Alfabetiskskalaen er en femtrinns skala; det sier alt om den. Den sjette bokstaven, F, kommer aldri på noe vitnemål.

Lærerskolen, som ble til lærerhøgskolen, hadde i de fleste av mine førti lektorår en firetrinns skala: Sg, Mg, G, Gk. Jeg og mange andre følte det som en stor lettelse da vi gikk over til tallskalaen som er nevnt over. Derfor fortoner det seg for meg som et tilbakeskritt å skulle bruke alfabetiskskalaen, men det har jeg heldigvis fått slippe.

Fordi karaktersetting er en måling, er måleresultatet alltid belagt med en måleusikkerhet, som blant annet avhenger av målemetoden. En karakter uttrykker alltid et intervall. Således vil karakteren B være en betegnelse på intervallet ►►

► som strekker seg fra A til C. Med andre ord kan B være omtrent likeverdig med en svak A eller en sterk C. Dette må være en svakhet hvis karakterer skal brukes i konkurranse.

Et rimelig krav å stille til karakterskalaen er at avstanden mellom karaktertrinnene er lik halvparten av usikkerhetsintervallet. Det betyr

at karakteren 2.3 betegner intervallet fra 2.2 til 2.4. Med en slik sidestilt tallskala er det naturligvis ingenting i veien for også å ha en grovere skala som alfabetiskalaen.

La oss for eksempel si at dårligste A er 1.5. Da vil brukeren av karakterene se at en søker med B (1.6) ikke skiller seg vesentlig fra en søker med

A (1.5). Etter mitt skjønn ville dette gjøre karakterbruken rimeligere og rettferdigere. Og det ville gjøre det lettere å være karaktersetter med god samvittighet.

Einar Brurberg, pensjonistmedlem

Open Access-publisering som kommersiell modell

PUBLISERING: Open Access-publisering innebærer at dokumentet er åpent tilgjengelig på nettet, uten noen adgangsbegrensning, som omtalt av Forskerforums redaktør i nr 5, 2006. Tanken er veldig besnærende for vitenskapelig materiale. Forskningens resultater vil via internett kunne nå ut til enhver interessert leser, til glede for forskerne og for oss alle. Ikke minst bør dette være et mål for offentlig finansiert forskning. Vitenskapelig publisering gjøres i dag i stor grad av kommersielle forlag, som får sine inntekter via salg av abonnement. Problemet med denne modellen er at selv de mest velbeslåtte og prestisjefylte universiteters abonnementer utgjør en stadig synkende andel av alle vitenskapelige tidsskrifter¹⁾. (Og problemet er selvsagt størst for de minst bemidlede land og institusjoner.) Kort sagt publiseres det stadig flere vitenskapelige artikler, som er tilgjengelige for stadig færre.

Open Access (heretter forkortet OA) betyr en alternativ modell for tilgjengeliggjøring av forskningsresultatene. OA betyr ikke at forlagene skal slutte å få betalt for den jobben de gjør. Det er snakk om å finne andre betalingsmåter enn gjennom adgangsbegrensende abonnementer. En slik endring av publiseringsmodellen for vitenskapelige artikler bør støttes aktivt av norske forskningsmyndigheter og de som forvalter forskningsfinansieringen (Forskningsrådet).

En forsker som har produsert en vitenskapelig artikkel, står overfor et selvstendig valg om hvor han/hun skal sende artikkelen for å få den publisert. Forskeren ønsker naturlig nok at artikkelen skal gi best mulig uttelling i form av faglig anerkjennelse. Følgelig er det naturlig at man ønsker å få artikkelen publisert i et tidsskrift som har høy faglig ranking, gjerne målt med den såkalte impact-faktoren. Ny finansieringsmodell for forskningsinstitusjonene styrker denne vektleggingen av faglig ranking til tidsskriftet. Selv om det finnes OA-tidsskrifter med høy faglig ranking, er det fortsatt langt vanligere at slike tidsskrifter har abonnementer som inntektsmetode. En forsker vil derfor høyst sannsynlig sende sin gode vitenskapelige artikkel til et abonnemestertidsskrift for publisering.

I løpet av de siste par årene har vi sett at en del tradisjonelle og kommersielle utgivere av vitenskapelige tidsskrift tilbyr OA-publisering som en finansieringsmodell. Dette gjelder eksempelvis forlagene Springer, Ox-

ford University Press og Blackwell Publishing. Disse forlagene tilbyr OA-publisering i sine tradisjonelle tidsskrifter. Forfatteren kan velge å betale det forlagene krever for å publisere artikkelen, og forlaget legger så artikkelen åpen for all verden (på nettet). Det betyr at et og samme tidsskrift har noen artikler som er tilgjengelige kun for de som abonnerer, og andre artikler som er åpent tilgjengelige for alle²⁾. (Kvalitetskravet til og fagfellevurderingen av artiklene i et tidsskrift er selvsagt uavhengig av denne finansieringsmetoden – det er ikke snakk om å kjøpe seg til publisering av sin artikkel.) OA-publisering blir på denne måten mulig også i de tradisjonelle og tradisjonsrike tidsskriftene. Den faglige ranking til tidsskriftene er dermed ikke lenger en begrunnelse mot å publisere sin artikkel som OA.

For forfatterne bør OA være veldig interessant. Artikler som er åpent tilgjengelige på nettet, når en større lezerskare og vil følgelig bli sitert oftere enn en artikkel med abonnemesttssperre. Spørsmålet er om dette er et sterkt nok motiv for å få forskeren til å bruke 1500 eller kanskje 3000 USD (prisen per artikkel ligger i dette intervallet) av sine begrensede forskningsmidler, når samme tidsskrift kan publisere artikkelen uten noen slik betaling. Incentivsystemet for den enkelte forsker som vil ha sin artikkel publisert, taler følgelig mot OA-publisering. Her er det derfor behov for en aktiv politikk.

Offentlige midler finansierer forskningen, og offentlige midler finansierer forlagenes publisering av forskningsresultatene gjennom litteraturmidler som bibliotekene bruker til abonnementer. Denne modellen semmenterer altså en uoptimal modell; det publiseres stadig flere vitenskapelige artikler, som er tilgjengelige for stadig færre. Da bør det være nærliggende å foreslå at de offentlige midlene i stedet går direkte til å finansiere artikler som gjøres tilgjengelige som OA. Forskningsrådet, og andre som forvalter offentlige forskningsmidler, bør ha øremerkede midler til publiseringstøtte. Midler til forskningsprosjekter bør inneholde en pott som skal finansiere OA-publisering av resultatene fra prosjektet. Det er selvsagt mulig å tenke seg kvalitetskrav til hvilke tidsskrifter publiseringstøtten skal kunne omfatte. (Publiseringstøtte er man for øvrig kjent med i utgivelsen av vitenskapelige bøker, i form av

trykkestøtte.)

Man behøver heller ikke å godta forlagenes prispolitikk på dette feltet, uten forhandlinger. Statens senter for arkiv, bibliotek og museum, ABM Utvikling, har lang erfaring med å forhandle frem konsortieavtaler om abonnementspriser med tidsskriftsutgiverne. Samme instans bør også kunne forhandle frem konsortieavtaler for Norge for hva det skal koste å publisere artikler som legges ut som OA. Avtale inngås kun med de forlag som er imøtekomende overfor ABM Utviklings krav. Forlagene på sin side bør jo være interesserte i å oppnå en avtale, for å være attraktive publiseringskanaler.

Open Access-publisering er fortsatt i støpskejen. Fordelene med OA er så åpenbare at forskningsmyndighetene bør støtte dette aktivt³⁾. Hvilken modell for OA-publisering (og finansiering) som er den beste, kan diskuteres, og vil forhåpentligvis bli diskutert for eksempel i forbindelse med den EU-rapporten som redaktøren av Forskerforum viser til i nr 5, 2006. Forlagene har nok fortsatt har en viktig rolle å fylle. En slik kommersiell Open Access-modell som noen forlag har åpnet for, er interessant, og kan være en god og levedyktig forretningsmodell. Og den kan bidra til å dempe frykten for at OA-publisering skal rive grunnen under dagens tidsskriftspublisering og den kvalitetskontrollen denne gir. Forskningsamfunnet bør gi modellen en sjanse.

**Leif Longva, universitetsbibliotekar,
Universitetet i Tromsø**

1)De kommersielle forlagenes prispolitikk kunne det vært sagt mye om, men det er ikke temaet her.

2)Disse forlagene sier, og det får vi tro dem på, at abonnementsprisen skal justeres ned i takt med antall artikler som finansieres gjennom betaling via forfatteren, slik at de ikke skal ta betalt to ganger for slike artikler.

3)Eksempel på en aktiv politikk: National Institute of Health i USA sørger for at forskningsresultater som produseres med dens støtte blir åpent tilgjengelige i PubMed Central-basen senest seks måneder etter publisering (<http://grants1.nih.gov/grants/guide/notice-files/NOT-OD-04-064.html>).

Kvalitetssikringen er god

OPEN ACCESS: Jeg leser med interesse redaktør Mykings leder i Forskerforum 4/2006, hvor han skriver om hvorvidt tilgangen til forskningsresultater bør være fri. Mykings innsiktsfulle gjennomgang av EUs rapport om gratis tilgang til forskningsresultater og problemstillingene rundt dette, viser at han gjennomgående er positiv til rapporten og til tanken om fri tilgang. Imidlertid synes jeg Myking snubler litt i innspurten, når han i nest siste avsnitt stiller spørsmål om hvem som skal betale for fagfelleevaluering, og uttrykker at kvalitetssikringen er en av de største svakhetene ved Open Access.

Jeg har som dokumentasjonsvitenskapsstudent brukt en del tid på å sette meg inn i Open Access-modellen. Så langt jeg kan se, er det kun to prinsipielle forskjeller mellom tradisjonell tidsskriftpublisering og Open Access:

1. Open Access betyr gratis, elektronisk tilgjengeliggjøring. Myking bruker begrepet "gratis publisering", men publisering kan aldri bli gratis.

2. Dette forutsetter en finansieringsmodell hvor pengene ikke lenger følger leseren, men enten forfatteren, forleggeren eller en institusjon.

Det er innenfor Open Access-modellen, som innenfor en tradisjonell publiseringsmodell, fullt mulig å publisere både godt kvalitetssikrede og mindre godt kvalitetssikrede tidsskrifter, dette påvirkes ikke av valg av publiseringsmodell.

Slik Myking formulerer seg, oppfatter jeg ham dit hen at han mener at det er forlagene som i dag, i den tradisjonelle publiseringsmodellen, betaler for kvalitetssikringen. (Det er mulig jeg her leser Myking feil, og gjør ham urett.) I en bedriftsøkonomisk fundert publiseringsmodell vil det aldri være bedriften (forlaget) som bærer kostnader, da vil forleggeren raskt slutte å være forlegger og gå over til å være konkurs. Det er *alltid* kundene som betaler. Og forlagenes kunder er i denne sammenheng de samme vitenskapsmenn som forfatter, som leser og som – ofte gratis – gjør selve kvalitetsvurderingen for forlagene, enten de er kunder direkte eller gjennom sine institusjoner. Med andre ord, det er vitenskapen selv som betaler kvalitetssikringen, og det gjelder uansett valg av publiseringsmodell.

Valget mellom tradisjonelle publiseringsmodeller og Open Access er slik ikke et spørsmål om valg mellom ulik kvalitet, men mellom hvem som skal eie forskningens resultater – forskningen og allmennheten, eller forlagene. Og de totale kostnader vil være lavere for vitenskapen med Open Access-publisering enn ved tradisjonell publisering. Publiseringskostnadene vil bli lavere gjennom lavere distribusjons- og mottakskostnader, utgiftene til mekanismer for å holde lesere ute vil bli borte og vitenskapens kostnader ved å finansiere forlagenes profitt blir mindre.

Svakheten ved Open Access i dag er at man ennå ikke har kommet langt nok når det gjelder å utvikle inntektsmodeller som er like effektive og gir like høye inntekter som det man oppnår gjennom tradisjonell publisering. Jeg tror at når vitenskapen erkjenner at Open Access-modellen er den som best støtter opp om vitenskapens behov, vil de nødvendige finansieringsmekanismer komme på plass.

Jan Erik Frantsovåg, mastergradsstudent
i dokumentasjonsvitenskap,
Universitetet i Tromsø

samtiden

TIDSSKRIFT FOR POLITIKK, LITTERATUR OG SAMFUNNsspørsmål

Anmelderne sier:

«Velskrevne, engasjerte, ofte personlige tekster.»

MORGENBLADET, NORGE

«Tidsskriftet kan utvetydige anbefales.»

POLITIKEN, DANMARK

Vår tids fortellinger

Samtiden er tidsskriftet der landets skarpeste skribenter spissformulerer trender og tendenser i kultur og samfunn.

Samtiden 2/2006 er ute nå. Les bl.a.:

- Nini Stoltenberg: *Rapport fra en eksperts liv*
- Stein Lillevolden: *En simpel tyv*
- Halvar D. Pettersen: *Isolasjon – tortur uten blod*
- Aslak Nore: *Bruken av verden*
- Ole Henrik Magga: *Samisk aktivist i 40 år*
- Adelheid Gulbrandsen: *I skyggen av Tore Strømøys lørdagssannhet*
- Nina Østby Sæther: *Kosmetiske inngrep som terapi*
- Therese Bjørneboe: *Den samtidige Ibsen*

Fotograf i nummeret: *Vibeke Tandberg*

Flere artikler på www.samtiden.no

Siste Samtiden fra
Knut Olav Åmås'
redaksjon

Gi et abonnement i gave – 624 sider pr. år
abonnement@samtid.no eller 22 400 400
Student 298,- Privat 348,- Institusjon 388,-
Fås i Narvesen og bokhandel, kr. 98,-

ASCHEHOUG

NYE STILLINGER

Annonse: Arne Aardalsbakke
Telefon: 64 87 67 90
Telefaks: 64 87 67 91
E-post: forskerforum@c2i.net

Priser	
Format	
1/1 side	16900
1/2 side	11900
1/3 side	8500
1/4 side	6500

Stilling / kunngjøring: kr 27,- pr
spaltemm. Alle priser er oppgitt
ekskl. mva.

UNIVERSITETET I OSLO

Universitetet i Oslo har som mål å styrke kunnskapsutviklingen og verdiskapningen i Norge. Dette skal skje gjennom internasjonalt anerkjent forskning og utdanning av høy europeisk standard. Universitetet har i dag 33 000 studenter og 5 300 ansatte, hvorav ca. 2 100 er midlertidig ansatt i rekrutteringsstillinger eller med prosjektoppgaver. Se for øvrig www.uio.no.

■ Universitetsbibliotekar i historie og arkeologi

-stilling ledig (vikariat) i historie og arkeologi ved UBO, Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap, fra 15.08.06-31.07.07 med mulighet for fast tilsetning.

Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap er en avdeling av Universitetsbiblioteket i Oslo. Biblioteket har ca 100 ansatte og holder til i Georg Sverdrups Hus på Blindern.

Nærmere opplysninger: Anette Breder Koch, tlf. 22 85 79 31, e-post: a.b.koch@ub.uio.no

Ltr. 45-57 (avh. av kompetanse/ev. ansiennitet) Lønn etter Statens regulativ kode SKO 1199. Søkere som anser seg kvalifisert, kan søke om opprykk til førstebibliotekar i ltr. 56-79.

Vi søker en person som:

- Har gode samarbeids- og kommunikasjonsevner
- Har en aktiv og utadrettet serviceholdning
- Er åpen for nye løsninger og kan bidra aktivt i utviklingen og formidlingen av bibliotekets tjenester

Kvalifikasjoner:

- Det kreves minimum hovedfag/mastergrad i historie fra universitet eller høyskole, og det er ønskelig med arkeologi i fagkretsen
- Erfaring fra undervisning og formidling er en fordel
- Erfaring fra bibliotek og kunnskaper i bruk av IKT er en fordel

Arbeidet består blant annet i å:

- Holde seg løpende orientert innen fagene og bygge opp og vedlikeholde mediesamlingen
- Indeksere og systematisere litteraturen
- Veilede brukerne
- Undervise i informasjonssøking og it-baserte tjenester tilknyttet biblioteket
- Delta i vakttjenesten i biblioteket
- Ha et nært samarbeid med Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier ved Universitetet i Oslo
- Å drive forskning og utviklingsarbeid knyttet til bibliotekets funksjoner

Søknad, og CV sendes elektronisk til: b.h.rustad@ub.uio.no
(ev. Universitetsbiblioteket i Oslo v/Heidi Rustad, Postboks 1085 Blindern, 0317 Oslo)

Kopi av vitnemål og attester sendes til: Universitetsbiblioteket i Oslo v/Heidi Rustad, Postboks 1085 Blindern, 0317 Oslo.

Som vedlegg til søknaden må søkeren sende inn utvidet søkerskjema.

Søknadsfrist: 26. juni 2006. Ref. nr. 06/6917

Den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Det er derfor et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnsammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Personer med innvandrerbakgrunn oppfordres til å søke stillingen.

Som vedlegg til søknad på teknisk/administrative stillinger må søkeren sende inn utfylt utvidet søkerskjema. Skjemaet kan en finne på Internett, adr.: <http://www.admin.uio.no/opa/ledige-stillinger/>. Søknaden skal påføres stillingens angitte referansenummer. Se fullstendig kunngjøring på UiOs hjemmeside <http://www.admin.uio.no/opa/ledige-stillinger/>

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP (UMB) ER ET AV NORGES FREMSTE FAGMILJØ INNEN BIOVITENSKAP, MAT, MILJØ OG NATUR- OG RESSURSFORVALTNING. UMB SKAL GJENNOM UTDANNING OG FORSKNING BIDRA TIL Å SIKRE LIVSGRUNNLAGET TIL DAGENS OG FREMTIDENS GENERASJONER. UMB HAR STORT NASJONALT OG INTERNASJONALT ENGASJEMENT INNEN FORSKNING, UTDANNING, FORSKNINGSFORMIDLING, INNOVASJON OG NYSKAPING. UMB TILBYR UTDANNING PÅ BACHELOR-, MASTER- OG DOKTORGRADSNIVÅ OG OMFATTENDE ETTER- OG VIDEREUTDANNING.

FØRSTEAMANUENSIS – MATPLANTER OG HELSERELATERTE INNHOLDSSTOFFER

Oppl. v/Karin Haffner, tlf. 64 96 56 50. St.nr. 83/06.
Søknadsfrist: 21.06.06.

FØRSTEAMANUENSIS – KLIMAREGULERT PLANTEDYRKNING

Oppl. v/Hans Ragnar Gislerød, tlf. 64 96 56 92. Still.nr. 84/06.
Søknadsfrist: 21.06.06.

FØRSTEAMANUENSIS – GEOLOGI (TERRESTRISK KVATÆRGEOLGI)

Oppl. v/Jon Landvik tlf. 64 96 55 90. Still.nr. 85/06.
Søknadsfrist: 15.08.06.

FØRSTEAMANUENSIS – MARKETING/ MARKEDSFORSKNING OG KVANTITATIV SAMFUNNSVITENSKAPELIG METODE

Ledig ved Inst. for økonomi og ressursforvaltning.
Oppl. v/Ole Gjølberg, tlf. 64 96 56 93. St.nr. 64/06.
Søknadsfrist: 20.06.06.

PROFESSOR/FØRSTEAMANUENSIS – BYGNINGSTEKNIKK (KONSTRUKSJONSTEKNIKK)

Ledig ved Institutt for matematiske realfag og teknologi.
Oppl. v/Jan Våge, tlf. 64 96 54 88. Still.nr. 76/06.
Søknadsfrist: 23.06.06.

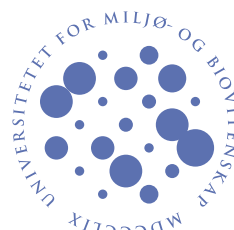
FØRSTEAMANUENSIS/AMANUENSIS – KYBERNETIKK/MEKATRONIKK

Ledig ved Institutt for matematiske realfag og teknologi.
Oppl. v/Johan Andersen, tlf. 64 96 54 22. Still.nr. 77/06.
Søknadsfrist: 23.06.06.

FØRSTEAMANUENSIS – BYGNINGSTEKNIKK (HUSBYGGINGSTEKNIKK OG ENERGIBRUK)

Ledig ved Institutt for matematiske realfag og teknologi.
Oppl. v/Jan Våge, tlf. 64 96 54 88. Still.nr. 78/06.
Søknadsfrist: 23.06.06.

FULLSTENDIG UTLYSINGSTEKST PÅ WWW.UMB.NO/STILLINGER

0107
1955

NYE STILLINGER

Høgskolen i Østfold har ca. 4.000 studenter og 450 ansatte. Høgskolens avdelinger ligger i Halden, Sarpsborg og Fredrikstad. Skolens sentrale ledelse holder til i Halden.

Ref.nr 0629F-SF:

PROFESSOR I BEDRIFTSØKONOMISKE FAG

Ledig professorat ved avdeling for samfunnsfag og fremmedspråk. Den som tilsettes skal bidra til å videreutvikle avdelingens studietilbud, spesielt mastergradsutdanning i økonomiske fag.

Nærmere opplysninger ved Avdelingsleder Eva L. Björk eller studieleder Theo Schewe, tlf 69 21 50 00

Søknadsfrist: 21. juni 2006

Se fullstendig utlysningstekst på aetat.no eller på høgskolens nettside

Søknaden sendes: Høgskolen i Østfold, Personalseksjonen, N-1757 Halden

Høgskolen i Østfold

www.hiof.no

Høgskolen i Nord-Trøndelag
Avdeling for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning, Levanger

Dekan

åremålsstilling

Ved Høgskolen i Nord-Trøndelag, avdeling for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning, Levanger er det ledig en åremålsstilling som dekan, leder ved avdeling, fra 01.08.2006. Åremålsperioden er fire år.

Dekanen har ansvaret for den faglige og administrative virksomheten ved avdelingen.

Dekan rapporterer til rektor i faglige saker og høgskoledirektør i økonomisk/administrative saker. Dekan inngår i høgskolens ledergruppe.

For nærmere opplysninger, ta kontakt med rektor Ole Meier Kjerkol, tlf 74 11 22 57/ 907 40 059/e-post: ole.m.kjerkol@hint.no eller høgskoledirektør Torunn Austheim, tlf 74 11 20 44/ 452 02 513/e-post torunn.austheim@hint.no.

Søknaden sendes elektronisk på søknadsskjema som ligger på vår internettside www.hint.no under «Ledige stillinger». Det er utarbeidet egen stillingsomtale som også finnes der.

I tillegg sendes søknad med alle vedlegg til: Høgskolen i Nord-Trøndelag, Serviceboks 2501, 7729 Steinkjer

Søknadsfrist: 20. juni 2006.

HiNT tlf. 74 11 20 00 www.hint.no

© CERO ab

HØGSKOLEN I HARSTAD

Ved Høgskolen i Harstad er det ledig ei stilling som

Førsteamanuensis/førstelektor

Hovudarbeidsoppgåver er lagt til Institutt for helse- og sosialfag, bachelorutdanning i vernepleie. Stillinga kan etter behov også bli tillagt undervising og rettleiing ved andre av høgskolens studium.

Nærmare opplysningar ved å kontakte instituttleiar Eli Samuelsen telefon 77 05 83 00, e-post Eli.Samuelsen@hih.no eller seksjonsleiar Marit Rustad telefon 77 05 83 38, e-post Marit.Rustad@hih.no.

Merk søknaden «stilling nr. 08/06»

Søknadsfrist: 20. august 2006.

Søknad med CV sendes elektronisk via www.jobbnor.no og i tillegg sendes CV vedlagt stadfesta kopiar av attestar, vitnemål og vitsskapelege publikasjonar i 3 eksemplar til:

Høgskolen i Harstad, 9480 Harstad.
Telefon: 77 05 81 00. Telefaks: 77 05 81 01
Internett: <http://www.hih.no>

© CERO ab

Lærer og bibliotekar – hånd i hånd:

Med brukeren i fokus

– digitalisering og tilgjengeliggjøring
for kultur og læring

ABM-utvikling, Nasjonalbiblioteket, Utdanning.no og Høgskolen i Oslo (eStandard-prosjektet) inviterer til konferanse i Oslo 25. september 2006.

For mer informasjon:
www.abm-utvikling.no/kursogkonferanser

ABM
LITVIKLING
Statens senter for arkiv, bibliotek og museum

Internasjonale stipend (IS)

Internasjonale stipend (IS) administrerer stipend-programmer for forskere, studenter og kunstnere som ønsker et faglig opphold i utlandet. Våre aktiviteter omfatter både individuelle stipender og virkemidler til støtte for forskermobilitet og nettverksbygging mellom Norge og andre land.

Leiv Eiriksson mobilitetsprogram. Opphold som starter i 2007

Norges forskningsråd v/Internasjonale stipend (IS) utlyser mobilitetsstøtte for 2007 mellom Norge, USA og Canada

Søknadsfrist: 31. august 2006

Norske institusjoner kan søke mobilitetsstipender til vitenskapelig personale og stipendiater for opphold fra min. 3 til maks. 10 måneder. Det kan søkes stipend i følgende to kategorier: Utgående mobilitet (fra Norge til USA og Canada), eller inngående mobilitet (fra USA og Canada til Norge). Kunngjøringer og søknadsskjemaer finnes på følgende nettside: www.forskningsradet.no/is

Internasjonale stipend (IS)

Internasjonale stipend (IS) administrerer stipend-programmer for forskere, studenter og kunstnere som ønsker et faglig opphold i utlandet. Våre aktiviteter omfatter både individuelle stipender og virkemidler til støtte for forskermobilitet og nettverksbygging mellom Norge og andre land.

Utlysning av mobilitetsprogrammer for 2007

Norges forskningsråd v/Internasjonale stipend (IS) utlyser mobilitetsstøtte for 2007 med Frankrike og Tyskland.

Søknadsfrist: 15. september 2006

Forskere/forskergrupper kan søke mobilitetsstøtte til kortere opphold i Frankrike og Tyskland i forbindelse med oppstart av felles forskningsprosjekter. Programmene med Frankrike (Aurora) og Tyskland (DAADppp) er åpne for søknader innen alle fag. Kunngjøringer og søknadsskjemaer finnes på følgende nettside: www.forskningsradet.no/is

Vi har ledig stilling som

Førsteamanuensis i Det gamle testamente

i 100 % stilling med tiltredelse våren 2007

Søknad med vita og attester/referanser sendes innen 15. september 2006 til Det teologiske Menighetsfakultet. Frist for faglige arbeider: 1. oktober 2006.

For full utlysning se www.mf.no.

MF
Det teologiske
Menighetsfakultet

Pb 5144 Majorstuen, 0302 Oslo
Tlf.: 22 59 05 00
Faks: 22 59 05 05
E-post: post@mf.no

Høgskolen i Nord-Trøndelag

To **faste** stillinger som

Førsteamanuensis/førstelektor

i sykepleie-/helsevitenskap (F-11/06)

ved grunnutdanningene i sykepleie

Kontaktpersoner:

Ved avdeling for helsefag, Namsos:

Studieleder Ann-Lisbet B. Aune, tlf 74 21 23 62/
ann-lisbet.b.aune@hint.no.

Ved avdeling for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning, Levanger:

Studieleder Christianne Nordbøe, tlf 74 02 29 59/
christianne.nordboe@hint.no

Se fullstendig annonse på www.hint.no under «Ledige stillinger».

Søknadsfrist: 1. september 2006

HiNT tlf. 74 11 20 00 www.hint.no

Universitetssenteret på Svalbard AS (UNIS) er et statlig aksjeselskap. I selskapets styre sitter representanter fra universitetene i Oslo, Bergen, Tromsø og NTNU. UNIS har ca. 300 studenter årlig og pr. februar 2006 er det ansatt 35 personer i forsker- og undervisningsstillinger og 20 personer i tekniske- og administrative stillinger. I tillegg har UNIS 20 personer i professor-II stillinger og ca. 130 gjesteforelesere pr år. Formålet til UNIS er å gi studietilbud på universitetsnivå og drive forskning med utgangspunkt i Svalbards geografiske plassering i et høyarktisk område, med de spesielle fortrinn dette gir gjennom bruk av naturen som laboratorium og arena for observasjoner og innsamling av data. Det gis undervisning innenfor de fire studieretningene arktisk biologi, arktisk geofysikk, arktisk geologi og arktisk teknologi. Om lag halvparten av studentene er utenlandske, og all undervisning foregår på engelsk.

Universitetssenteret på Svalbard utvider staben, og søker etter personell til følgende stillinger:

Full/ Associate Professor:

- 1) Full/ Associate Professor for a faculty position in **Sedimentary Geology**
- 2) Full/ Associate Professor for a faculty position in **Quaternary Geology**
- 3) Full/ Associate Professor for a faculty position in **Arctic Marine Biology**
- 4) Full/ Associate Professor for a faculty position in **Arctic Geophysics, station responsible Kjell Henriksen Observatory**

Ph.D/ Stipendiat:

- 1) Ved arktisk geologi er det ledig 4-årig stipendiat innen **Glasiologi**
- 2) Ved arktisk geologi er det ledig 4-årig stipendiat innen **"Forkastningsaktivitet og bassengdannelse"**.

Søknadsfrist for alle disse stillingene er **1. juli 2006**.

Søknad med kopi av vitnemål og attester sendes i tre eksemplarer til:
Universitetssenteret på Svalbard AS
Postboks 156, 9171 Longyearbyen.

Innenfor teknisk/ logistikkavdelingen har vi nyopprettet stilling som
Avdelingsingeniør IKT

Søknadsfrist for denne stillingen er **16. juni 2006**.

For nærmere informasjon med fullstendig utlysningstekst, se vår nettside

www.unis.no

Høgskolen i Østfold gir en rekke bachelor-, master- og videreutdanninger.

Høgskolen er den sjuende i størrelse av de statlige høgskolene og har ca. 4000 studenter og ca. 450 ansatte.

Høgskolen er inndelt i 5 fagavdelinger og 1 seksjon:

- Avdeling for lærerutdanning i Halden
- Avdeling for samfunnsfag og fremmedspråk i Halden
- Avdeling for informasjonsteknologi i Halden
- Avdeling for ingeniørfag i Sarpsborg
- Avdeling for helse- og sosialfag i Fredrikstad
- Akademi for scenekunst i Fredrikstad.

Høgskolens administrative fellestjenester er lokalisert til det nye høgskolesenteret på Remmen i Halden.

Høgskolens styre ledes av rektor. Administrasjonen ledes av høgskoledirektøren

Høgskolen i Østfold har ledig

STILLING SOM REKTOR FOR PERIODEN 1. JULI 2006–31. JULI 2007

ref.nr. 0630F-FT

Høgskolen i Østfold har i perioden 1/8 – 2004 til 31/7 – 2007 åremålstilsatt rektor.

Rektor har sagt opp sin stilling fra og med 1/7-2006 og Høgskolen skal tilsette rektor for resten av åremålsperioden.

Rektor er høgskolestyrets leder, og har på vegne av styret det overordnende ansvar for ledelse av institusjonens virksomhet og fører tilsyn med denne. Rektor er høgskolens rettslige representant og høgskolens talsperson overfor allmennheten.

Høgskolen står midt oppe i spennende og krevende utfordringer innenfor blant annet studieutvikling, utvikling av undervisnings- og evalueringsformer, styrking av FoU-aktivitetene og ikke minst i rekruttering av studenter. Utdanningspolitiske utfordringer knyttet til livslang læring og internasjonalisering står også sentralt. Høgskolen utreder for tiden fremtidig ledelsesstruktur som skal gjelde fra 1. august 2007.

Rektor skal lede utviklingen og oppfølgingen av viktige strategiprosesser i resten av perioden gjennom og i samarbeid med et lederteam bestående av prorektor, avdelingsledere, studentleder og høgskoledirektør for å nå uttrykte målsettinger innenfor alle disse områdene. Rektor har videre ansvar for å profilere høgskolen utad samt å sikre at høgskolen er en viktig aktør i utviklingen av det omliggende samfunn.

Nødvendige kvalifikasjonskrav:

- Dokumentert undervisnings- og FoU- kompetanse innenfor minst ett av høgskolens studieområder.
- Dokumentert relevant ledererfaring.

Ønskede krav til personlige lederegenskaper:

- Evne til strategisk tenkning og utvikling
- Evne til samarbeid og kommunikasjon
- Handlekraft og gjennomføringsevne
- Evne til å lede og arbeide i team samt å få oppslutning om felles utfordringer og mål i en kompetanseorganisasjon.
- Evne til å skape gode samarbeidsrelasjoner med samfunnet utenfor høgskolen.

Generelle kompetansekrav

For tilsetting som rektor kreves foruten ovennevnte kvalifikasjonskrav faglig kompetanse i henhold til departementets brev av 13.2.06 med Forskrift om ansettelse og opprykk i undervisnings- og forskerstillinger.

Lønn etter avtale. Fra lønnen trekkes lovbestemt innskudd i Statens pensjonskasse.

Nærmere opplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til rektor Knut Aarvak, tlf. 69 21 50 06, eller direktør Birgitta Rødstøl Næss tlf. 69 21 50 07.

Tilsetting skjer på de vilkår som er stillet i arbeidsmiljølovens §§ 55B – 55F, på de vilkår som til enhver tid er regulert i arbeidsmiljøloven med unntak av kapittel X om arbeidstid og §§ 56A – 65 og §§ 66 – 67, lov om Statens tjenestemenn av 4. mars 1983, lov om Statens pensjonskasse av 28. juli 1949 og lov om aldersgrenser av 21. desember 1956. For øvrig gjelder de vilkår som til enhver tid er fastsatt i lover, regulativer, reglementer og instruksjer.

Den statlige arbeidsstyrken skal størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Deter derfor et personalt politisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønns sammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Som IA-virksomhet legger høgskolen vekt på å tilrettelegge arbeidsforholdene for personer med redusert funksjonsevne.

Tilsetting vil skje i høgskolens styre. Søkere vil bli innkalt til intervju.

Søknadsfrist: 30. juni 2006. Ref.nr. 0630F-FT bes oppgitt i søknaden.

Søknaden med vedlagt CV må inneholde fullstendige opplysninger om søkerens utdanning, praksis og annen faglig virksomhet, og må sendes inn med bekreftede kopier av attester og vitnemål. I søknaden bes også oppgitt referanser som kan kontaktes.

Søknaden sendes til: Høgskolen i Østfold, Fellestjenesten, 1757 Halden.

Dato: 19. maj 2006
J.nr. 341/556-065341
Ref.: KHO/dcn

SYDDANSK UNIVERSITET

Adjunkt i velfærdsstatsforskning

med særlig henblik på det sociale arbejdes teori og praksis

Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet

Ved Center for Velfærdsstatsforskning/Institut for Statskundskab ved Syddansk Universitet, Odense opslås et adjunktur, som ønskes besat snarest. Stillingen er relateret til en forskningstilknyningsaftale mellem Den Sociale Højskole, Odense og SDU.

Ansøgerne skal kunne varetage såvel forskning som undervisning i det sociale arbejdes (social work) teori og praksis. Ansøgerne vil typisk, men ikke nødvendigvis, have en samfundsvidenskabelig baggrund (fx sociologi eller politologi) og forventes at have dokumenterede kompetencer indenfor feltet socialt arbejde, dvs.

- Teorier om og begrebsliggørelse af socialt arbejde
- Dokumentation og effekter af socialt arbejde
- Sammenhænge mellem den samfundsmæssige udvikling og det sociale arbejdes organisering(er)

Center for Velfærdsstatsforskning er en enhed oprettet i 2005 i henhold til en aftale mellem rektor, Det Humanistiske Fakultet og Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Centeret er organisatorisk placeret under Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.

Centeret skal inden for sit aktivitetsområde udføre forskning, forskeruddannelse og anden uddannelse ved universitetet, ligesom det skal indgå i udmøntningen af forskningstilknyningsaftalen mellem Den Sociale Højskole, Odense og Syddansk Universitet.

Center for Velfærdsstatsforskning vil få en kernebemanning på seks faste medarbejdere plus de ph.d. studerende, der vil være knyttet til disse seks medarbejdere. Centeret fungerer som den fælles ramme for de af universitetets forskere, der arbejder med emneområder i tilknytning til velfærdsstaten, ligesom medarbejdere ved andre forskningsinstitutioner kan være tilknyttet.

Pågældende adjunkt vil være ansat ved Institut for Statskundskab, hvor Center for velfærdsstatsforskning organisatorisk er placeret. Forskningen ved Institut for Statskundskab omfatter statskundskab i bred forstand med særlig fokus på kommunalpolitik, evaluering, europæiske forhold samt valg og partistudier. Desuden er journalistuddannelsen og den journalistiske forskning placeret ved instituttet. Det betyder, at forskning i relationerne mellem medier og politik også prioriteres.

Etableringen af Center for Velfærdsstatsforskning markerer en ny satsning ved Syddansk Universitet, og adjunkten forventes at påtage sig en rolle i udvikling, profilering og internationalisering af Centret. Ansøgere skal have det fornødne potentiale til at medvirke til fremme af centerets internationalisering.

Forskningsmæssigt vil Centeret beskæftige sig med en række af velfærdsstatsforskningens centrale problemstillinger, herunder:

- Velfærdsstatens etablering, ekspansion og aktuelle udviklingstræk
- Velfærdsstatens baggrund og konsekvenser
- Velfærdsstatens politiske, sociale og økonomisk dynamik
- Forandringsprocesser i og reformer af velfærdsstatens institutioner
- 'Policy' udvikling på enkelte af velfærdsstatens områder
- Velfærdsstatens økonomi
- Det sociale arbejdes teori og praksis
- 'Policy' analyse med særligt henblik på den sociale sektors praksisfelt

Den undervisning, som knytter sig til adjunkturet, vil bl.a. henvende sig til uddannelserne i statskundskab, journalistik og historie, ligesom vedkommende i samarbejde med centerets øvrige medarbejdere skal medvirke til udmøntning af forskningstilknyningsaftalen mellem SDU og DSHO. Denne kan indebære undervisning for studerende og/eller medarbejdere ved Den sociale Højskole. Det er også sigtet, at adjunkten skal medvirke ved udviklingen af undervisningstilbud på tværs af traditionelle fag, af tværinstitutionelle kursustilbud og af specialiserede kurser, der afholdes på engelsk.

Ansættelse som adjunkt sker i en tidsbegrænset stilling for en 3-årig periode.

Ansættelse finder sted efter overenskomst mellem Finansministeriet og AC.

Ansøgningen skal indeholde CV, herunder en fuldstændig publikationsliste. Bedømmelsesudvalget er kun forpligtet til at inddrage de dele af det medsendte materiale, som udvalget anser for nødvendigt for at kunne afgive bedømmelse. Publikationer skal indsendes i 3 eksemplarer. Bedømmelsesudvalget kan kræve yderligere materiale inddraget. I så fald påhviler det ansøgeren at tilvejebringe fornødne eksemplarer af materialet.

Ansøgningen skal vedlægges en fortegnelse over samtlige bilag, og hvert af bilagene skal være nummereret og mærket med ansøgerens navn.

Bilagene skal være samlet sætvis.

Ansøgning vil blive bedømt af et fagkyndigt udvalg. Når bedømmelsesudvalget har afgivet sin bedømmelse, vil ansøgerne få tilsendt den del af bedømmelsen som, angår dem selv.

Fakultetet ønsker en større ligestilling i videnskabelige stillinger og opfordrer alle interesserede uanset alder, køn, religion eller etnisk tilhørsforhold til at søge.

Yderligere oplysninger kan indhentes hos institutleder Niels Ejersbo, tlf. 6550 3193, e-mail: niels@sam.sdu.dk eller professor Jørn Henrik Petersen, tlf. 6550 2150, e-mail: jhp@sam.sdu.dk

Ansøgning i 4 eksemplarer, mærket «Stilling nr. 341/556-065341» og bilag incl publikationer i 3 eksemplarer, skal være Syddansk Universitet, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Campusvej 55, DK-5230 Odense M i hænde senest den 11. juli 2006, kl. 12.00.

■ NYE STILLINGER

Universitetet i Bergen

er eit byuniversitet der sentrale delar av campus ligg i Bergen sentrum. Vi har ca 17 000 studentar og omlag 3000 tilsette. UiB er kjend for forskning på høgt europeisk nivå og har mellom anna tre senter for framifrå forskning (SFF). Vi har ein sterk internasjonal profil som medfører tett samarbeid med universitet over heile verda.

VITSKAPLEGE STILLINGAR

Stipendiat - 3 stillingar ved Det odontologiske fakultet

Stipendiat ved Det odontologiske fakultet,
knytt til forskingsgruppa Adferd og samfunnsforskning

Søknadsfrist: 20.06.2006

Sjå fullstendig utlysningstekst på:
<http://www.uib.no/stilling>

uib.no/stilling

CICERO ab

**HØGSKOLEN I
LILLEHAMMER**
www.hil.no

Høgskolen i Lillehammer tilbyr en rekke studier innen film- og fjernsynsfag, helse- og sosialfag, reiselivsfag, økonomi- og administrative fag og samfunns- og kulturfag. Høgskolen holder til i moderne lokaler, har 270 ansatte og vel 3250 heltidsstudenter. Høgskolen er inne i en spennende fornyelsesprosess. Vi samarbeider med Hedmark og Oppland fylkeskommuner og høgskolene i Hedmark og Gjøvik om å utvikle universitetskompetanse

2 DOKTORGRADSTIPENDIATER INNENFOR VISUELL KOMMUNIKASJON

4 (3) års tilsetting ved Avdeling for TV-utdanning og filmvitenskap

Stipendiatstillingene er en del av oppbyggingen av et doktorgradprogram innen visuell kommunikasjon – estetikk, didaktikk og teknologi. Programmet er et samarbeid mellom Høgskolen i Lillehammer og Høgskolen i Gjøvik, og er bygget opp rundt fagmiljøene film- og fjernsynsvitenskap/fjernsynsproduksjon, mediepedagogikk ved HiL og fagmiljøet innen mediedesign og -teknikk ved HiG.

Stipendiatene skal arbeide innenfor området mediert visuell kommunikasjon, mediert av billedmedier som trykksaker, foto, film, fjernsyn, video eller Internett.

Kontaktpersoner: Professor Roel Puijk, tlf. 61 28 83 13, eller dekan Jens Uwe Korten, tlf. 61 28 80 74.

Full utlysningstekst/stillingsbetenknninger , elektronisk søknadsskjema mv. finner du på www.hil.no - ledige stillinger

Generelle spørsmål om søknadsprosedyrer mv. kan rettes til høgskolens personalseksjon

Søknadsfrist 1. august 2006

INFORMASJON FRA FORBUNDET

Informasjonsrådgiver **Unn Rognmo** kommer

hver måned med aktuell informasjon fra Forskerforbundet. For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider www.forskerforbundet.no

Lønnsoppgjøret i staten

Etter mekling på overtid kom LO Stat, Unio Stat og YS Stat til enighet med staten i lønnsoppgjøret. Oppgjøret har en total ramme på omlag 4 prosent. Det gis et generelt tillegg på kr 9 000 i lønnstrinn 1-40, et prosentvis tillegg på 2,95% i lønnstrinn 41-74 og 16 500 kr i tillegg i lønnstrinn 75-87. Det er dessuten satt av 0,5% til et sentralt justeringsoppgjør og 1,75% til lokale forhandlinger per 1. august. Forskerforbundet er godt fornøyd med resultatet. Prinsipielt var det viktig for oss å ta igjen noe av etterslepet til privat sektor, og profilen på oppgjøret samsvarer i høy grad med Forskerforbundets lønnspolitikk. Mer informasjon om tariffoppgjøret, oppdatert lønnstabell og hovedtariffavtale finner du på www.forskerforbundet.no/tariff2006.

Lønnsoppgjøret i kommunal sektor

Lønnsoppgjøret i KS-området ble avsluttet etter nesten ett døgns mekling på overtid. Rammen for oppgjøret er omlag 4% totalt. For Forskerforbundets medlemmer er det viktig å merke seg at kapittel 5 er videreført uten vesentlige endringer. Dette innebærer at lønnsforhandlinger for de fleste av våre medlemmer vil foregå lokalt.

I Oslo kommune, som er eget tariffområde, sender Unio resultatet videre uten anbefaling. Det blir dermed opp til det enkelte medlemsforbund å avgjøre om skissen skal forkastes eller aksepteres.

Økt lånegrense i SPK

I forbindelse med årets tariffoppgjør i staten ble partene enige om å øke lånegrensen i Statens pensjonskasse fra 750 000 til 1 250 000 kr. Husstander med medlemmer i Statens Pensjonskasse kan søke om det dobbelte; 2 500 000 kroner. Den nye beløpsgrensen gjelder fra 1. juni. Lån i Statens pensjonskasse har for tiden en nominell rente på 2,75%.

Ny utredning av høyere utdanning

Regjeringen har oppnevnt et utvalg som skal utrede den videre utviklingen innenfor høyere utdanning. Med et tidsperspektiv på 10-20 år skal utvalget vurdere tiltak for å sikre at strukturen av universiteter og høyskoler bidrar til å møte samfunnets behov og sikrer en god ressursutnyttelse, skriver Kunnskapsdepartementet i en pressemelding. Utvalget, som skal ledes av professor og tidligere rektor Steinar Stjernø ved Høgskolen i Oslo, skal avgi sin innstilling innen 31. desember 2007.

Advarer mot professorflukt

Rektorer og forskere ved de tre største universitetene slår alarm: De får ikke tak i de beste forskerne. Mange av de beste kandidatene skygger unna en forskerkarriere ved universitetene. De velger heller stillinger i privat virksomhet. Her kan enkelte spesialister få mer enn tre ganger så høy lønn, skriver Dagsavisen.

Rektorene ved våre tre største universiteter i Oslo, Bergen og Trondheim er samstemte i sine advarsler.

Skal Norge hevde seg i internasjonal forskning, og nå målet om 3 prosent av brutto nasjonalprodukt til forskning innen 2010, så må lønnsbetingelsene bli mye bedre. I dag mister vi mange av de beste talentene fordi lønna ikke er konkurransedyktig, sier rektor Sigmund Grønmo ved Universitetet i Bergen.

Etterlyser økning i forskningsbevilgningene

Forskerforbundet synes det er meget beklagelig at forslaget til revidert nasjonalbudsjett (RNB) for 2006 ikke fører til noen bedring i budsjettstiasjonen for forskning og høyere utdanning, og er kritisk til at regjeringen i RNB foreslår at 100 mill kr av Norges forskningsråds midler til lang-siktig grunnleggende forskning skal brukes til å dekke merbehovet til gaveforsterkningsordningen. Det går fram av forbundets kommentarer, som er oversendt Finanskomiteen. Les Forskerforbundets brev til Finanskomiteen på www.forskerforbundet.no.

Museums-NOU sendt på høring

Kunnskapsdepartementet har sendt universitetsmuseumsutvalgets utredning, NOU 2006: 8 "Kunnskap for fellesskapet", på høring med frist 1. oktober 2006. Forskerforbundet har bedt berørte lokallag og foreninger om å sende sine kommentarer til utredningen til sekretariatet innen 11. september. Utvalget har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet utredet universitetsmuseenes virksomhet innenfor samlingsforvaltning, formidling og forskning. Utvalget har også utredet universitetsmuseenes rolle og organisering i den norske museumssektoren. Lenke til utvalgets utredning finner du på www.forskerforbundet.no.

Styrker stillingsvernet i UH-sektoren

Regjeringen foreslår å fjerne bestemmelsen som åpner for midlertidig ansettelse i prosjektstillinger i inntil 12 år ved universiteter og høyskoler. – Dette vil styrke tryggheten hos ansatte ved landets universiteter og høyskoler, sier kunnskapsminister Øystein Djupedal. Forskerforbundet støtter forslaget, som har vært på høring i sektoren tidligere i vår. Lovendringen ventes behandlet i Stortinget i løpet av juni, og kan dermed tre i kraft fra kommende studieår.

Tariffavtale med

Den Norske Ballethøyskole

Forskerforbundet har kommet til enighet med Den Norske Ballethøyskole om å opprette en tariffavtale. Tariffavtalen gir de ansatte en god lønnsutvikling i 2006, samt at det er et felles mål for partene at lønnsnivået innen 2009 skal opp på samme nivå som andre offentlige og private høyskoler. Videre er det avtalefestet en tjenstepensjonsordning for de ansatte, med en opptrappingsplan. Det var viktig for både ledelsen og Forskerforbundet å etablere en avtale som sikret en videre drift av høyskolen, samtidig som de ansatte fikk en forutsigbarhet i videre lønnsutvikling.

INNSPILL

Lønn etter kompetanse?

I et foredrag i april for medlemmer i Unio uttalte statssekretær Åge Rosnes i Kunnskapsdepartementet at han støttet et kompetanselønssystem i skolen. Ifølge statssekretæren har det ført til høyere kvalitet og markert en verdsetting av utdanning. Synspunktet ble vel mottatt i en forsamling der mange var tilknyttet skoleverket. Ved årets tariffoppgjør engasjerte statsråd Djupedal seg i læreroppgjøret i kommunene – til tross for at arbeidsgiveransvaret er flyttet – og bidro med ekstra midler slik at avtalen kom i havn. Kompetanselønssystemet ble opprettholdt.

Men det forgår også en annen lønnsforhandling der staten faktisk er part, og der har det vært påfallende taust fra Kunnskapsdepartementets side. Lærerne ved de statlige høyskolene og universitetene er langt dårligere lønnet enn sine kolleger i skoleverket. En høysko-

lektor starter minst tre lønnstrinn under sin lektorkollega i skolen og det er ikke uvanlig at en lærer eller forsker med doktorgrad tjener mindre enn en jevn gammel lektor uten slik kompetanse. Professorer lønnes under gjennomsnittet for funksjonærer i privat sektor. Denne urimeligheten er Kunnskapsdepartementets ansvar. Er det ikke slik at de prinsippene som Rosnes forsvarer også gjelder i høyere utdanning og forskning? Kanskje var det en ide å belønne kompetanse og kompetente medarbeidere også i denne sektoren?

I Dagsavisen 10. mai slo rektorer ved tre av universitetene alarm: de får ikke lenger tak i de beste forskerne. De frykter en rekrutteringskrise. Stillinger i privat sektor lønnes med flere hundre tusen mer per år. Samtidig viser nye beregninger at vi trenger 15000 nye forskerårsverk dersom vi skal nå målene et

Av generalsekretær i
Forskerforbundet
Kari Kjenndalen

samlet Storting har satt om økt forskningsinnsats innen 2010. Det er fire år til. Disse skulle allerede være i gang med sin forskerutdanning, men sannheten er at vi utdanner bare ca 800 nye med doktorgrad i året. I en slik situasjon er det provoserende når statens personaldirektør Jørn Skille gentar at vi ikke har et rekrutteringsproblem i staten i dag. Situasjonen er vel kjent, både for hans statsråd Grande Røys og for Djupedal. Første korsvei er justeringsoppgjøret i slutten av juni. Da skal vel 200 millioner kroner fordeles. Staten får da en sjanse til å vise om det er sammenheng i den politikk de forfekter. Neste sjanse er de lokale oppgjørene til høsten der potten er større enn på lenge. Da er det institusjonsledernes tur til å honorere kompetanse og ansvar.

Likt for alle i sykehusene

Det er oppnådd enighet om et likt sett av sosiale bestemmelser for alle ansatte i de statlige helseforetakene. De sosiale bestemmelsene inneholder blant annet bestemmelser om sykelønn, ferie, pensjon og yrkesskade. Fra Unios side har det helt siden helsereformen i 2002 vært et ufravikelig krav at de sosiale bestemmelsene skal være enhetlige og avtalefestet på nasjonalt nivå. Dette viktige prinsippet er det nå enighet om mellom NAVO og arbeidstakersiden (Unio, LO, Akademikerne, YS og SAN). Protokoll fra forhandlingene med NAVO finner du på www.forskerforbundet.no.

Forskerforbundet sa opp særavtalen

Hovedstyret i Norsk forskerforbund vedtok torsdag 27. april enstemmig å si opp særavtalen om lønns- og arbeidsvilkår for undervisnings- og forskerstillinger ved universitetene og høyskolene. Avtalen sies opp til bortfall, med virkning fra 1. august 2006. Hovedstyret fattet dette vedtaket etter at Arbeidsretten ga Kunnskapsdepartementet medhold i at departementet ensidig kunne oppheve sentrale retningslinjer om fordeling av arbeidstid. Forskerforbundet stevnet departementet for Arbeidsretten etter at det i januar 2005 opphevet retningslinjene som ga de vitenskapelig ansatte på universitetene og de vitenskapelige høyskolene en individuell rett til lik fordeling av arbeidstiden mellom undervisning og forskning. For Forskerforbundet og øvrige organisasjoner i sektoren var disse retningslinjene en absolutt forutsetning for inngåelsen av særavtalen i 1992, og siden retningslinjene nå har falt bort, mente hovedstyret at særavtalen måtte sies opp. Fram til utløpsdato 31. juli 2006 vil avtalen gjelde som tidligere. De tillitsvalgte har fått orientering om hvordan de skal forholde seg mht. fordeling av arbeidsoppgaver for neste studieår.

Svar om stipendiatforskrift

Forskerforbundet har fått svar på sitt brev til Kunnskapsdepartementet om behov for endrin-

ger i forskriften om tilsetting i bl.a. stipendiatstilling. I svarbrevet skriver departementet at de har bedt om at institusjonene ved mange kortvarige gyldige fravær under to uker vurderer ensidig reduksjon av pliktarbeidsdelen. Kunnskapsdepartementet presiserer også at det ikke har vært meningen å frata stipendiater rettigheter i den nye forskriften, og at departementet derfor vurderer å endre forskriften hva angår forlenging i særskilte tilfeller. Les departementets svarbrev på www.forskerforbundet.no/stipendiat.

Nytt fra Hovedstyret

Forskerforbundets hovedstyre hadde vårens siste møte torsdag 1. juni. Møtet ble kombinert med besøk og møter med ledelse og tillitsvalgte ved Høgskolen i Lillehammer og Maihaugen, samt andre tillitsvalgte fra Hedmark og Oppland. På styremøtet ble det orientert om resultatene av årets tarifforhandlinger i offentlig sektor. Hovedstyret drøftet også situasjonen etter oppsigelsen av særavtalen per 1. august, saker til høstens Representantskapsmøte, og synspunkter på høyskolars arbeid for å oppnå universitetsstatus. Det ble fattet vedtak om å melde Forskerforbundet inn i SAIH (Studentenes og akademikerne internasjonale hjelpefond). Hovedstyret behandlet søknader om statlige OU-midler, og tildelte til sammen ca 1,6 mill kr til lokal tillitsvalgtoppføring høsten 2006.

Blir du medlem nr 15 000?

Vi har tidligere annonsert at den som blir Forskerforbundets medlem nr 15 000 – og den som verver vedkommende – vil få en Tivoliradio i gave. I skrivende stund ligger det an til at medlem nr 15 000 vil bli en som melder seg inn i løpet av sommermånedene. Innmeldingsskjema og mer informasjon om medlemskap i Forskerforbundet finner du her: www.forskerforbundet.no/medlemskap.

NORSK FORSKERFORBUND

Telefon: 21 02 34 00

Leder: professor Kolbjørn Hagen, NTNU

SEKRETARIATET

Generalsekretær: Kari Kjenndalen

Sekretær: Gerd Sandvik

Organisasjonssekretær: Turid Cordtsen

Sekretær: Kristine Brox

Ass. generalsekretær: Sigrid Lem

Rådgiver: Bjørn T. Berg

Informasjonsrådgiver: Unn Rognmo

Forhandlingssjef: Frank Anthun

Advokat: Ann Turid Opstad

Juridisk rådgiver: Lars Petter Eriksen

Juridisk rådgiver: Mariann H. Olsen

Juridisk rådgiver: Brita Alsos (perm)

Juridisk rådgiver: Eirik Utstumo (vikar)

Seksjonsleder: Eirik Rikardsen

Org. sjef: Joar Flynn Jensen

Rådgiver: Elisabeth Tindeland (perm)

Rådgiver: Arvid Ellingsen (vikar)

Kontorsjef: Aina Nilsen

Sekretær: Lisa Wilhelmsen

Sekretær: Lena Holum

Sekretær: Hans Askildsen

Kasserer: Marit Brendengen

Sekretær: Seija Hjelteig

Sekretær: Linda Pettersson

**FORSKER
FORBUND**

God sommer!

Neste nr av Forskerforum kommer ca 1. september. Forskerforbundet ønsker alle medlemmer en riktig god sommer!

INNSPILL

Akseptabelt lønnsoppgjør i staten

Årets hovedoppgjør i staten ble avsluttet med et anbefalt forslag onsdag 24. mai, 15 timer på overtid. Resultatet ble akseptabelt for våre medlemmer. Totalrammen er svært nær 4 prosent. Derved reduserer vi noe av etterslepet i forhold til privat sektor. Viktig er det også at det ikke er gjort vesentlige endringer i forhandlingssystemet. Alle tre elementene – generelt tillegg, sentrale justeringer og lokal pott – er med.

Det generelle tillegget på 2,95 prosent pr.1. mai (9.000 til 16.500 kroner) gjør at alle Forskerforbundets medlemmer får reallønnsforbedring. Dette er et viktig prinsipp for oss. Vi kunne ikke støtte Akademikerne krav om at alt skal fordeles lokalt. Da ville mange kanskje ikke fått lønnsøkning i det hele tatt. Den sentrale justeringspotten er ikke stor (0,5 prosent pr.1. juli), men vi forventer at flere av våre grupper vil oppnå forbedringer. Viktig for Forskerforbundet har det også vært å få en lokal pott av vesentlig størrelse. Vi har fått den

nest største potten (1,75 prosent pr.1. august) noen gang, bare i 2002 var potten større. Vi forventer at institusjonene også skyter til egne midler. Dette gir gode muligheter til å belønne ekstra innsats og bedret kompetanse.

Forslaget inneholder også andre positive elementer. Viktig er at lånerammen i Statens Pensjonskasse er utvidet med en halv million til 1.250 000. Vi har i forhandlingene møtt forståelse når det gjelder at også midlertidig tilsatte, som stipendiater og postdoktorer, må få rett til lån i SPK. Dette avgjøres når nye forskrifter vedtas.

Et nytt seniorpolitisk virkemiddel er lagt inn. For å gjøre det mer attraktivt å stå lengre i jobb, vil den som er over 62 år få to ekstra feriedager pr. år. I tillegg kan det forhandles lokalt om ytterligere fem ekstra dager. For de som er fylt 65 år er antall ekstra feriedager henholdsvis fire (for alle) og sju (forhandles). Dette kan tas ut som fri, ekstra lønn eller redusert arbeidstid. Her er et viktig seniorpoli-

Av Forskerforbundets leder
Kolbjørn Hagen

tisk virkemiddel som nå er tariff-festet som en rettighet.

Akademikerne brøt meklingen, mens Unio, sammen med LO-stat og YS-stat, var mer tålmodige og valgte å fortsette forhandlingene også etter at Riksmeklingsmannens skisse var lagt fram. Vi oppnådde derved en økt totalramme, noe som gjorde at alle de tre hovedsammenslutningene valgte å anbefale resultatet. Det generelle tillegget skal i hovedsak gis som prosent for våre medlemmer. Dette er et viktig prinsipp. Og fortsatt skal det forhandles om nesten en milliard kroner lokalt og i de sentrale justeringene. Forskerforbundet så ingen mulighet til å oppnå mer ved å gå til streik. Mitt inntrykk er at det har medlemmene forståelse for. Det er ingen grunn til å tro at Akademikerne streik og deres protester mot myndighetene vil gi deres medlemmer mer enn det våre har fått.

Medlemsfordeler

Forskerforbundets samarbeidsavtale med DnB NOR gir deg som medlem ekstra gunstige betingelser

Benytt deg av medlemsfordelene i avtalen:

Spør oss om:

- Lån til bolig, hytte/fritidsbolig eller bil
- Sparing i bank og forsikring
- DnB NORs kundeprogram som inkluderer korttjenester, betalingstjenester på Internett, reiseforsikring m.m.

Du finner mer om betingelser og priser på foreningens hjemmeside.

Vil du vite mer om hvilke muligheter avtalen gir deg? Ring 04800 – eller henvend deg til ditt nærmeste DnB NOR kontor.

DnB NOR